

Mofumahadi Angie Motshekga, letona la Lafapha la Thuto ya Motheo.

Mong. Enver Surty, Motlatsi wa Letona la Thuto ya Motheo

Dibuka tsena tsa tshebetso di etseditswe bana ba Afrika Borwa tlasa boetapele ba Letona la Thuto ya Motheo, Mof. Angie Motshekga, mmoho le Motlatsa Letona la Thuto ya Motheo, Mong. Enver Surty.

Dibuka tsa tshebetso tsa Rainbow di bopa karolo ya Lefapha la Thuto ya Motheo, ya thuso e reretsweng ho netefatsa tshebetso ya baithuti ba Afrika Borwa dikereiting tse qalang tse tsheletseng. Jwale ka enngwe ya dintlha tsa bohlokwa tsa Moralo wa Tshebetso ya Mmuso, projeke ena e etsahetse ka tshehetso ya letlole la Polokelo la Setjhaba. Sena se entse hore Lefapha le etse dibuka tsena tsa tshebetso ka dipuo tsohle tsa semmuso, ntle le tefello ya letho.

Re tshepa hore, matitjhere a tla fumana dibuka tsa tshebetso di le bohlokwa mosebetsing wa bona wa letsatsi le letsatsi, le ho etsa bonnete ba hore baithuti ba bona ba etsa kharikhulamo yohle. Re nkile boikarabelo ba ho tataisa titjhere mosebetsing ka enngwe le enngwe ya mesebetsi, ka ho kenyelletsa motshwao a bontshang hore na seo barutwana ba tshwanelang ho se etsa ke sefe.

Re a kgolwa hore bana ba tla natefelwa ke ho sebetsa ka buka ena ha ba ntse ba hola le ho ithuta, le hore wena titjhere, O tla natefelwa mmoho le bana.

Re le lakalletsa katleho ho sebediseng dibuka tsena tsa tshebetso.

SESOTHO HOME LANGUAGE
GRADE 6 – BOOK 1
TERMS 1 & 2
ISBN 978-1-920458-77-5

THIS BOOK MAY NOT BE SOLD.

ISBN 978-1-920458-77-5

SESOTHO PUO YA LAPENG – Kereiti ya b Buka ya 1

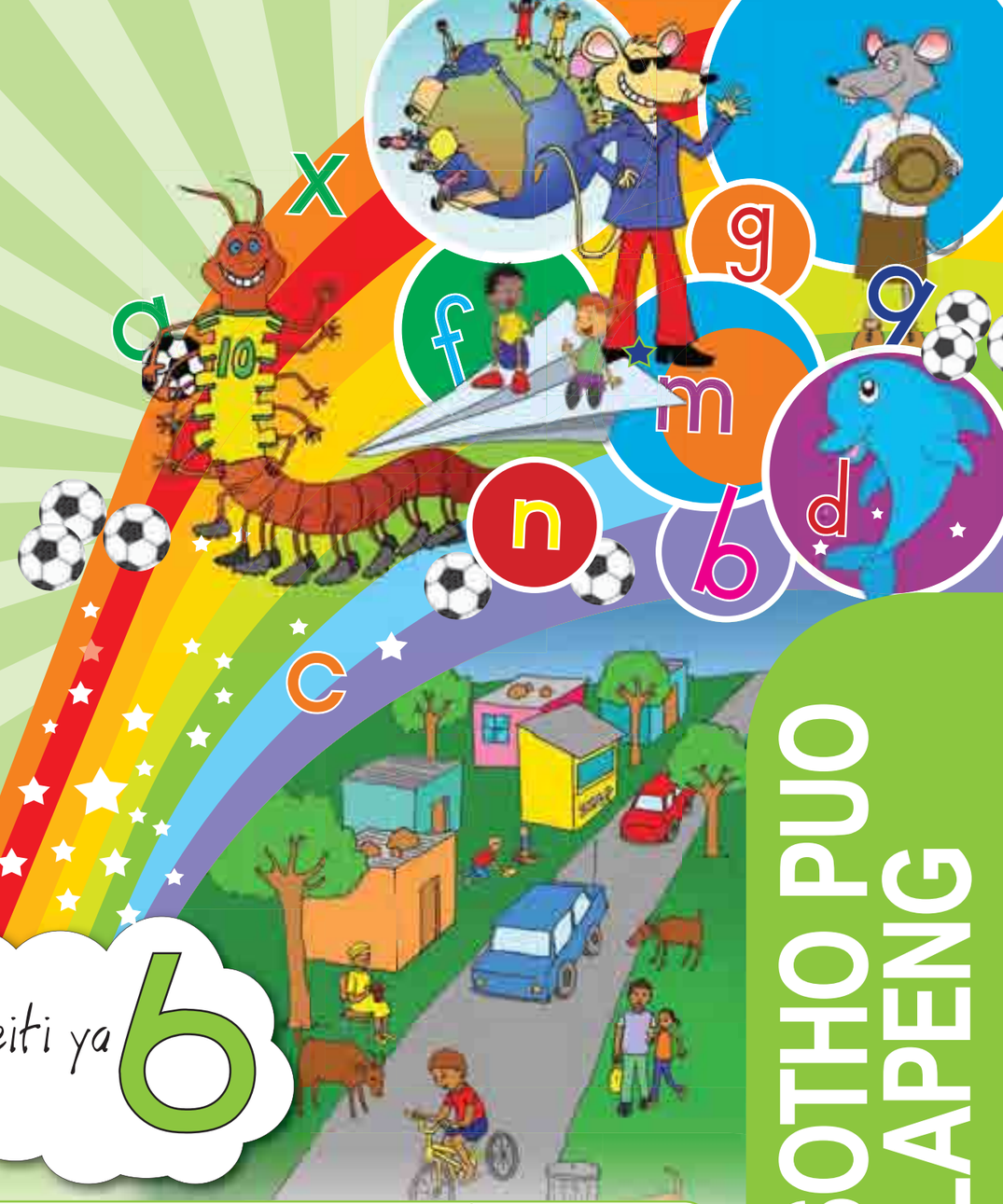

Kereiti ya b

Lebitso:

Tlelase:

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SESOTHO PUO YA LAPENG

Buka ya 1
Kotara 1 & 2

BOIKARABELO BA BATJHA BA AFRIKA BORWA

Tekatekano

Tshwara motho e mong le e mong ka ho lekana, ntle le leeme. Se kgetholle.

Seriti sa batho

Hlompha motho e mong le e mong Eba pelonolo mme o be le tlhokomelo.

Bophelo

Bophelo ke ntho ya bohlokwa Hlompha bophelo bo bong le bo bong.

Lelapa

Tlotla mme o hlomphe batswadi ba hao. Eba mosa le botshepehi ho ba lapa leno.

Thuto

Kena sekolo, ithute o sebetse ka thata. Mamela melao ya sekolo.

Mosebetsi

Thusa ba lapa leno ka mosebetsi lapeng. Bana ha ba tlamellwa ho batla mosebetsi.

Bolokolohi/Tokollo le polokelo

Se lematse, tshosa, kapa hona ho hlekefatsa batho ba bang, hape o dumelle ba bang ho etsa jwalo. Rarolla dikganyetsano ka kgotso.

Thepa/Leruo

Hlompha thepa ya batho ba bang. Se senye thepa kapa hona ho utswa.

Bodumedi, ditumelo le maikutlo

Hlompha ditumelo le maikutlo a batho ba bang.

Boipaballo

Hlokomela lefatshe. O se senye metsi le motlakasi. Boloka lehae le tikoloho ya hao di hlwekile e bile di bolokehile.

Boahi

Eba Moafrikaborwa ya lokileng ebile a tshepeha. Hlompha melao, mme o netefatse hore ba bang ba etsa jwalo.

Tokolloho ya puo

O se ke wa hasanya leshano le lehloyo. Netefatsa hore batho ba bang ha ba hlapaolwe kapa maikutlo a bona ha a utlwiswe bohloko.

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street
Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
Third edition 2013

ISBN 978-1-920458-77-5

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

This book may not be sold.

Kereiti ya 6

Rainbow WORKBOOKS

P U O
SESOTHO

1. Bonnete le ditshomo
2. Lefatshe la rona le ho feta
3. Batho le dibaka
4. Lefatshe la diphoofolo

Buka ene ke ya:

SESOTHO

Buka ya 1

Letsatsi

- *Merabe yohle ya batho e na le dipale tseo ba di ratang mme ba rata ho qoqa ka tsona ha ngata.*
- *Dipale tsena di bitswa ditshomo.*
- *Tshomo ena e bua ka mmutlanyana o maqheka.*
- *Sheba ditshwantsho paleng ena mme o bolele hore o nahana hore mmutlanyana o tlo etsa eng paleng ena.*

1 Ka moo mmutlanyana a qhekanyeditseng Tlou le Leruarua ka teng

A re baleng

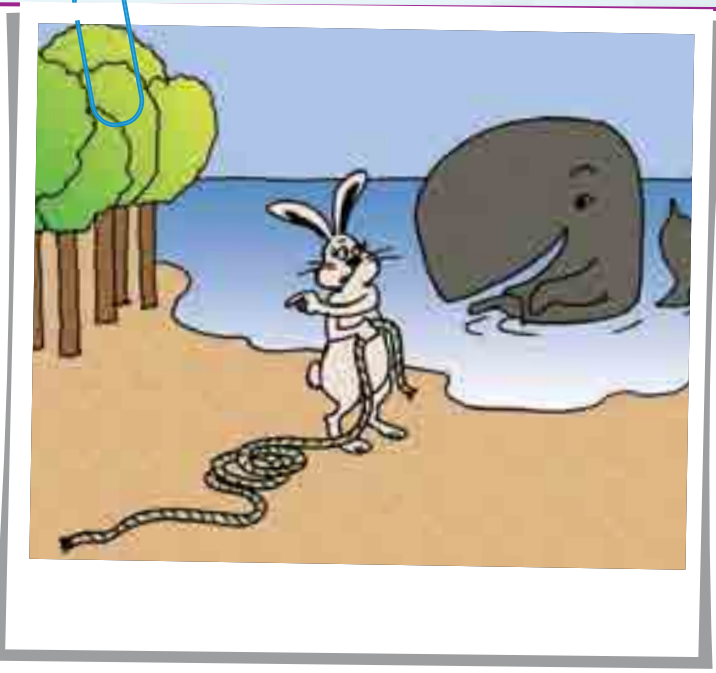

Ka tsatsi le leng, mmutlanyana o ne o tsamaya lebopong la lewatle, ha o tla bona Tlou le Leruarua ba buisana. Mmutlanyana o ne o batla ho mamela hore ba reng. Wa paqama lehlabatheng wa thea tsebe.

Leruarua le ne le re:

"Tlou wena o phoofolo e matla ka ho fetisa diphoofolo tsohle lefatsheng. Ha nna ke le phoofolo e matla lewatleng. Ha re ka sebedisana mmoho, re tla etsa diphoofolo tsohle di etse seo re se batlang."

"Ke dumellana le wena," ke ntlha ya bohlokwa eo o e bolelang. Re tshwanela ho sebedisana mmoho. " Ho bua Tlou.

Empa mmutla wa bua o le mong wa re, "ha ke na dumela seo, hohang, ha ho na motho ya tla ntaela mona. Ke tla ba qhekanyetsa. Ha ba ntsebe hore ke nna mang. Ke oo o tsamaya o tlola tlola o dikela morung. O fumana thapo e telele e matla. O kgutlela ho tlhapi ho bua le yona.

"Leruarua, o matla haholo, na o ka nthusa" ho botsa Mmutla.

"Nka o thusa ka eng?' A bua a thabile hobane ho itswe o matla haholo.

Mmutla o re, "ke na le kgomo e haneletseng seretseng morung, na o ka nthusa ho hula kgomo eo?"

Mantswe a matjha

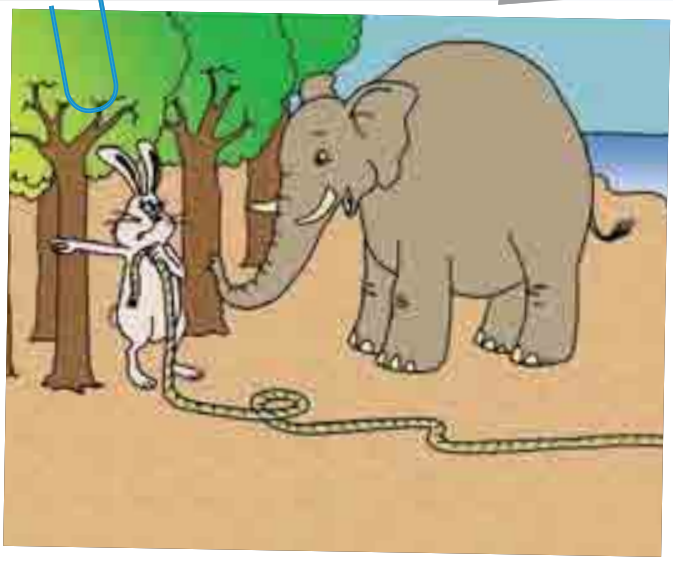

"Ke tla thabela haholo ho o thusa" ho araba Leruarua.

Mmutla wa tlama thapo mohatleng wa leruarua, "ke tla tlama lehlakore le leng kgomong. Emela hore ke letse sekupu sa ka pele o ka qala ho hula. "

Mmutla wa siya leruarua lewatleng ho ya batla Tlou.

"Tlou, o phoofolo e matla haholo. Na o ka nthusa?" ho botsa Mmutlanyane.

"Nka o thusa, nka o thusa jwang?" Tlou ha a bua sena o ne a thabile haholo.

Yaba mmutla o re, "Ke na le kgomo e hanelletseng seretseng morung, na o ka nthusa hore re e ntshe?"

Tlou ya araba ka hore: "ke tla o thusa, ke matla haholo. Nka ntsha kgomo tse mashome a mabedi!"

"Ke a leboha," ke Mmutla eo, Mmutla wa tlama lehlakore le leng mokading wa Tlou. Ke tla tlama lehlakore le leng kgomong. Emela hore ke letse sekupu pele o hula. Mmutla a nto baleha.

Ka morung mmutla wa dula fatshe wa letsa sekupu. Tlhapi ya hula le Tlou ya hula, thapo ya sarolloha ya tiya. Tlou ya potapotisa lerapo mokading wa yona. Ya tiisa haholo, leruarua le iphumane le hulelwa lebopong la lewatle. Sena se ile sa mo kgentsha haholo. Leruarua la qhomela ka metsing. Ena e ne e le kgulo e matla. Hona ho ile ha etsa tlou e thellele ka lewatleng. Tlou ya halefa, ya hula haholo. Leruarua le ile la hulwa ke thapo la tswela ka ntle ho metsi.

"Ke mang ya nkgulang?" ho botsa Leruarua.

"Ke mang ya nkgulang?" ho botsa Tlou.

Tsa hlokomela hore e mong o hulela ka mona ha e mong a hulela ka mane.

"O nqhekanyeditse!" ho kgaruma Tlou.

"Ke tla o ruta hore o se nketse sephoqo!" ho bua Tlhapi.

Tsa hula thapo hape. Thapo ya kgaoha. Tsa wela fatshe ka bobedi. Sena sa ba kgentsha haholo, hoo ba ileng ba kgaotsa ho buisana. Bobeding ba bona ha ho na ya ileng a laola lefatshe.

Mmutla wa dula morung wa tsheha haholo.

Letsatsi

2 Nahana ka Mmutla, Leruarua le Tlou

A re bueng

- *Na pale ena ke nnete? Hobaneng?*
- *Hobaneng Tlou le Leruarua di ne di nahana hore di ka sebetsa mmoho?*
- *Hobaneng mmutla o ne o batla ho thibela sena?*
- *Tlou le Leruarua ba ne ba re ba ka etsa eng ho thusa Mmutla?*
- *Ba ne ba tshwanela ho emela eng?*
- *O nahana hore Tlou le Leruarua ba a buisana hona jwale?*
- *Ke eng e neng e utlwisa Mmutla monate hakana kana, e neng e etsa hore a tshehe?*

A re ngoleng

Ha Mmutla o ne o batla ho utlwa hore Tlou le Leruarua ba bua ka eng, o ile a etsa eng?

Mmutla o ile a kopa Leruarua le Tlou hore ba mo thuse ka eng?

Mmutla o thatetse thapo hokae?

Hobaneng Mmutla a ile a balehela morung?

Ho ile ha etsahala eng ka Leruarua le Tlou?

O ka rata motswalle ya tshwanang le Mmutla? Hobaneng?

O ithutile ho kenya ditsejana ho bontsha hore batho ba reng. O tla ithuta melao e mmedi ya ho sebedisa matshwao ana.

Re sebedisa matshwao ana habedi dipolelong haeba lebitso la sebui le hlaha mahareng a polelo. Mohlala:

- "Ke o kopile habedi," ho bua mme, "hore o hlatswe dijana. "
- "A ko fiele lebala," ho bua mme, "ha o qeta o ye sedibeng. "

Ha re ngola ka papadi, DVD, video kapa buka, re beha ditsejana, mabitsong a batho. Mohlala:

- Ke ne ke shebeletse papadi ya "Mopheme".
- Ke badile buka ya "Bophelo ba ka"

A re ngoleng

Sebedisa melao ena e mmedi, tlatsa ditsejana dipolelong tsena

1) O ya toropong ka tekesi? Ho botsa Amina.
2) O ya lebenkeleng le feng? Ho botsa Mariah.
3) O kile wa bona papadi ya Shrek?
4) Na o tlo bala buka ya ka moo Mmutla a qhekanyeditseng Tau le leruarua ka teng?
5) Ke tlameha ho bala buka e bitswang Papadi ya Bana.
6) Etsa mosebetsi wa hao wa sekolo. Ho bua mme, ha o qeta o tla tseba ho bapala.
7) O bothateng! ho kgaruma Thami. Mme o bone o etsa sena.
8) Ke kgathetse haholo, ho bua Lerato. Ke tlo robala ka hora ya bosupa.
9) Kuku ena e nkga ha monate, ho bua Ntate moholo ho Mandu, ha a e ntsha ka ontong.
10) Ke lakatsa ho kena sekolo Mafeteng lemong se tlang, ho bua Thandile.

Hopola hore re itse merabe e fapaneng, e na le ditshomo tsa yona. Re se re buile ka Mmutla o ileng a qhekanyetsa Tlou le Leruarua. Re tlo bala ka moo "Pela e ileng ya qhekanyetsa Tau le Kwena". Re tla bala ka tshomo e hlahang Japan, kamora mona.

Teacher

Sign:

Date:

Letsatsi

3 Ka moo Pela e ileng ya qhekanyetsa Tau le Kwena ka teng

A re etseng

Sheba ditshwantsho tsena tse robedi ka hloko mme o leke ho bona hore di bua ka eng. Sebetsa le motswalle wa hao. Etsang ntho tsena tse pedi.

- Ho etsahalang setshwantshong? Pale ena e tshwana le ya pele.
- Etsa pale ka puisano ya diphoofolo tse tharo.
  Hona ho bolela hore, pale ena e theuwe ka seo diphoofolo tsena di se buang.

A re ngoleng

O tla tlameha ho sebedisa seo o se tsebang ka ditsejana. Ho na le lebokose la tlotlontswe maqepheng ho o thusa ho ngola ka seo diphoofolo di se buang. Ngola leqepheng, ebe o neha motswalle wa hao hore a o thuse ka ho tshwaya.

Ngola pale ya hao ka makgethe, pela setshwantsho se nepahetseng.

Tlotlontswe 1

Baki ya mela	o itshwere thekeng,	sephooko sefateng,	o robetse,	o a tsheha

1

2

3

Mantswe a matjha

Tlotlontswe 2

tenya	thapo e thata	hula hula	tjhesa	fufulelwa	kgenne	o matla	tsheha	tshwene	tweba

A re bueng

4 Mmutla

Sheba pale ya mmutla, leruarua le tlou.

Ke phoofolo dife tse neng di batla ho laola lefatshe le lewatle?

Mmutla e ne e le sebapadi sa bohlokwa paleng. O ka re e ne e le phoofolo e jwang? O ne a le jwang? Na o ne a le bohlale?

Jwale hlalosa sebopeho sa motswalle wa hao wa hloho ya kgomo. Hobaneng e le motswalle wa hloho ya kgomo. Ke eng seo o se ratang ka yena?

Maemedi ke mantswe a emelang mabitso polelong. Mabitsobitso ke mantswe a rehwang batho kapa dibaka. Mabitso a na a ngolwa ka tlhaku tse kgolo.
Mohlala: Maemedi: Enwa, bana
Mabitsobitso: Molemo, Gauteng

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Ngola dipolelo tse tharo o sebedisa maemedi ana.

tsena	ena	sena

Ngola dipolelo tse tharo o sebedisa maemedi a mabitsobitso.

enwa	bona	bana

Tlotlontswe

Mantswe a latelang a bontsha bonngwe le bongata. Etsa sedikadikwe mantsweng a bontshang bongata. Mabitso ke mantswe a sebedisetswang ho bontsha lebitso la motho kapa ntho kapa sebaka.

motho	batho	lelapa	malapa	leponesa	maponesa	mosotho	basotho
motswana	batswana	lesapo	masapo	ngwana	bana	ntja	dintja

Ho bontsha hore o a utlwisisa, etsa dipolelo ka mantswe a bontshang bonngwe.

Teacher

Sign:

Date:

5 Monna ya kileng a reka moriti

A re bueng

O nahana eng ka sehlooho seo ho buuwang ka sona?
O nahana tshomo e bua ka se kileng sa etsahala?
Sheba setshwantsho mme o bolele tshomo ena ke ya naha efe?

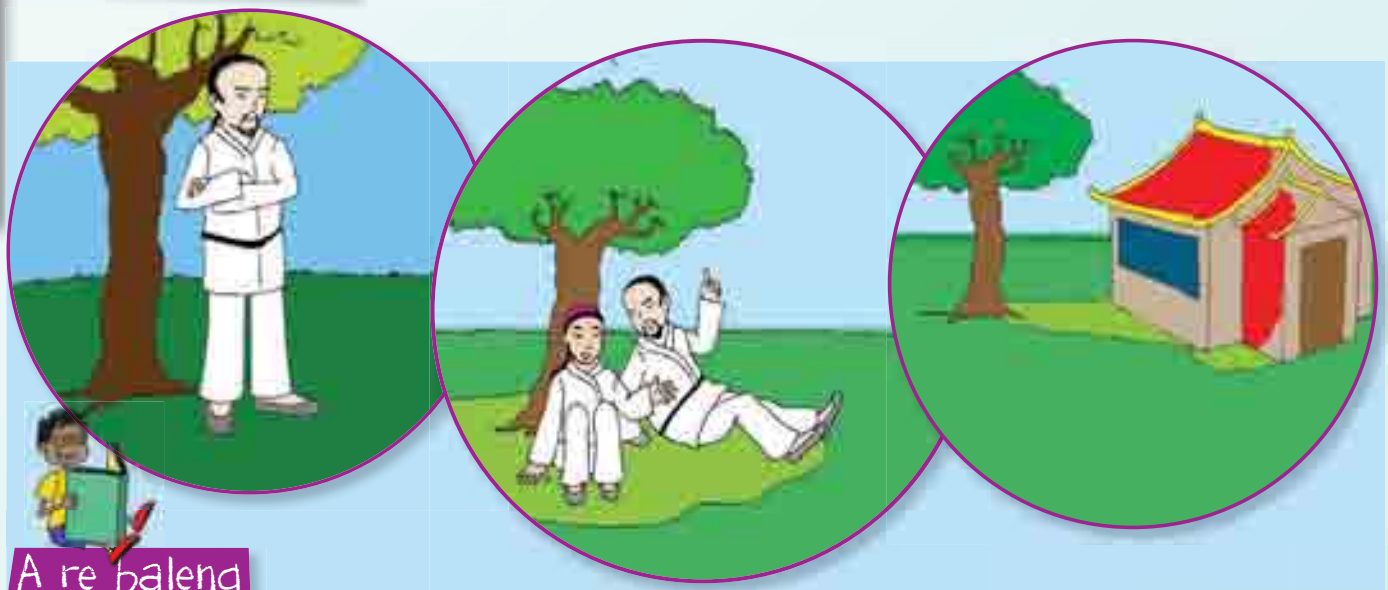

A re baleng

Ho ne ho na le monna wa morui. O ne a le lonya; a le kgopo. Batho bohle motseng ba ne ba mo tshaba. Ho ne ho se mang kapa mang ya ka mo atamelang kapa ho buisana le yena. Ka le leng la matsatsi a kgaleha ka tlasa sefate ka ntle ho ntlo ya hae. Ha a re phapha a bona moshemane a kgalehile tlasa sefate pela hae.

Morui:
"O etsang ha ka mona? Tswa, ke moriti wa ka ona!"
Moshemane:
"Ona e ke ke ya ba moriti wa hao. Sefate sena ke sa motseng mona."
Morui:
"Hei! Sefate sena le moriti wa sona ke tsa ka!"
Moshemane:
"Jwale he, monghadi, ke kopa ho reka moriti wa sefate sa hao."
Morui:
"Ke tla o rekisetsa moriti ona ka gauta tse hlano."
Moshemane:
"Nka monghadi, gauta ke ena. Ke a leboha, jwale ke monga moriti ona."

Monna ya lonya a kenya gauta ka pokothong a thaba, hoo a bileng a qhwelwa ke mathe.

Ha morao, letsatsi la dikela, moriti wa eketseha ho fihlela o aparela ntlo ya morui, Moshemane a ikonka a ya ntlong a se na le letswalo.

Mantswe a matjha

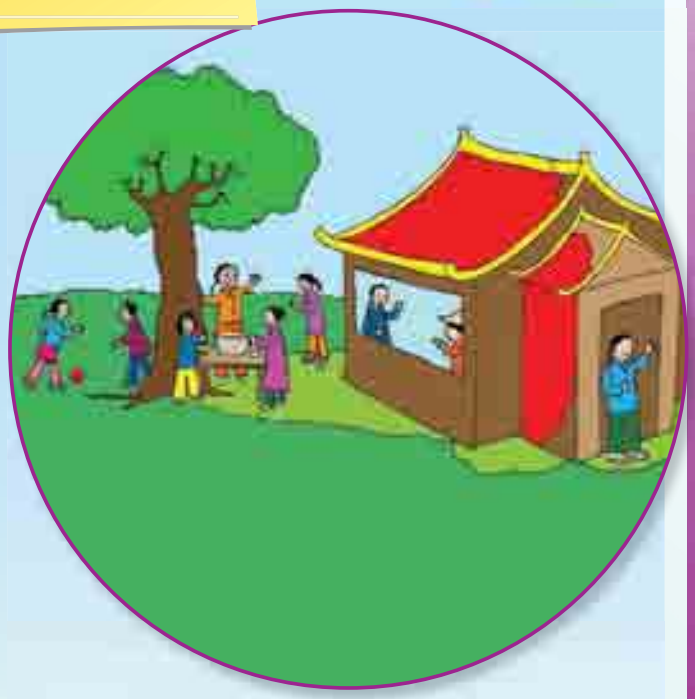

Morui:
"O etsang ha ka mona? Tswa, setlatla towe!"
Moshemane:
"Monghadi, moriti wa sefate o kwahela ntlo kaofela, mme moriti ona ke wa ka, le ntlo ke ya ka."

Ka ho halefa, monna ya lonya a baleha. Batho ba motse kaofela ba bokana ho tla bona ntlo, le ho dula tlasa moriti wa sefate. Ba rorisa moshemane hore o ba thusitse.

Tshomo ya Japan

A re bueng

O nahana hore tshomo ena ke nnete? hobaneng?
Thuto ya tshomo ena ke eng? (ke eng eo o ithutileng yona paleng ena?)
Hobaneng batho bana ba fapaneng ba rata ho bolella bana ditshomo tse kang tsena?
Na ho na le batho ba tshwanang le monna ya lonya lefatsheng?

A re baleng

Bala pale mme o arabe dipotso.

Dibapadi tsa tshomo ena ke bo mang?

Hobaneng monna ya lonya a batlile a qhwelwa ke mathe ha a kenya gauta ka pokothong?

Letsatsi

6 Moriting wa sefate

Re a tseba lebitso ke lebitso la motho, tulo kapa ntho. Lekgethi le kgetha lebitso. Mohlala o tswang paleng . Monna o ne a le kgopo.

A re etseng

Ka dihlotshwana tsa lona, etsang tshwantshiso ka pale ena. Le tla fumana ho le bobebe hobane e ngotswe jwalo ka tshwantshiso. Nehang pale ena qetello e ntjha. Sehlopha ka seng se bolele pale ya sona. Mamelang hore dihlopha di qetelletse pale jwang. Fumanang sehlopha se qetelletseng pale hantle.

A re baleng

Etsetsa lekgethi sedikadikwe polelong tse latelang. Sehella lentswe le kgethwang mola.

Monna wa morui o ne a dula ntlong e kgolo.
Sefate se seholo se etsa moriti.
Moshemane e molelele o ile a etsa mokete o moholo.
Monna ya bohlale haholo o ne a dutse moriting wa sefate.
Monna ya lonya ha a ka a dumella moshemane ho dula moriting wa sefate.

Sehella lekgethi dipolelong tse latelang. Ngola mantswe a hanyetsanang le makgethi sebakeng se ka letsohong le letona. Sheba mohlala polelong ya pele.

Mmino seyalemoyeng o ne o le <u>lerata.</u>	bobebe
Batho ba motse ba ile ba thaba ha morui a baleha.	
Ntate o kgotshe.	
Thabo o kgile ditholwana sefateng se selelele.	
Moshanyana e monyenyane o rekile koloi.	
Nadia o nwele lebese le futhumetseng ka galase galase.	
Moqebelo ho ne ho tjhesa haholo.	
Dibuka di ka hodima raka.	
Monghadi Shabalala o kganna koloi e ntjha.	
Mbali ke e mong wa disesi tse lebelo.	

A re baleng

Bua le motswalle wa hao ka seo o se bonang setshwantshong.
Sebedisa makgethi ho hlalosa seo o se bonang setshwantshong.

A re baleng

Hlalosa sebopeho sa monna morui. (Tlhaloso ena re tla e bitsa kaho ya sebopeho) Sebedisa makgethi ao o ithutileng ona.

Teacher

Sign:

Date:

7 Moshanyana ya neng a dula thotobolong

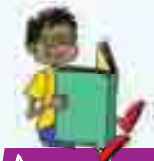

A re baleng

- *Thutong e fetileng o badile ka tshomo ya monna wa moJapane. Ha jwale o a tseba hore ditshomo ha se nnete.*
- *Sheba pale ya koranta e latelang, le ditshwantsho. O nahana hore pale ee e bua ka eng?*
- *O nahana pale ena ke nnete? hobaneng?*

Mohaladitwe 12 Mphalane 2010

Moshanyana le dintja tsa hae

Qetelo ke moshanyana ya dilemo di leshome le metso e mene. O ne a dula moqomong wa ditshila, ho tloha ha a le monyenyane. Moqomomg moo, ho nkga haholo. O a lapa ha ho na dijo. Bophelo ba hae ha bo na kgotso, bo a hlobaetsa, O phela ka thata. Leha ho le jwalo, o hlokomela dintja tsa hae tse otileng haholo. Dintja tsena di ja hona mona moqomong, Le ha ho se letho leo Qetelo a le jang, o ntse a kgona ho fepa dintja tsa hae.

Ho phela moqomong ha ho monate. Ho nkga phu! mona ho phelwa ka ho tjhesa dikatana hore ho futhumale. Mosi wa teng o a llisa, ha o a lokela mahlo le matshwafo

Ha ke ne ke le lesea la dilemo tse tharo, ke ne ke dula le nkgono le ntatemoholo. Ha ba hlokahala nna le moholwane wa ka le mme motswadi re ile ra dula le mangwane, empa o ile a re tebela. Re ne re hloka mang we! Ke ka hoo re ileng ra ya phela thotobolong. Mme o ile a kula haholo ra mo isa sepetlele. O hlokahalletse moo. Ho ne ho le bohloko.

Ba habo mme ba ne ba sa re rate. Ke ka hoo re ileng ra iphumana re phela thotobolong. Ntlo ya ka e nyane ke e ahile ka dithupa, mabokose, makotikoti. Ke fumana diaparo hona moo, ke di hlatswe ke nto di apara. Ke jewa ke bodutu haholo empa dintja tsa ka di ntsha bodutu. Ke na le dintja tse mashome a mabedi. Tse nne di dula le nna ka tlung. Tse ding di dula ka ntle, Di ntlhokomela le ha di sa tsebe ho bua, empa di pholosa bophelo ba ka.

Ke ngoletse mookamedi wa naha lengolo hore a thuse batho ba phelang dithotobolong.

A re bueng

- *Etsa lenane la mathata a bolelwang ke Qetelo ka ho phela thotobolong. Bapisa mathata ana le lengolo leo a le ngoletseng mookamedi wa naha.*
- *Qetelo o bile le mathata a mangata bophelong. Ke mathata a makae ao o ka a qollang.*
- *Etsa lenane la mathata ao a buang ka ona paleng.*
- *Na o sa dula thotobolong?*
- *Bana ba kang Qetelo ba ka fumana thuso kae?*

Lenane la mathata:

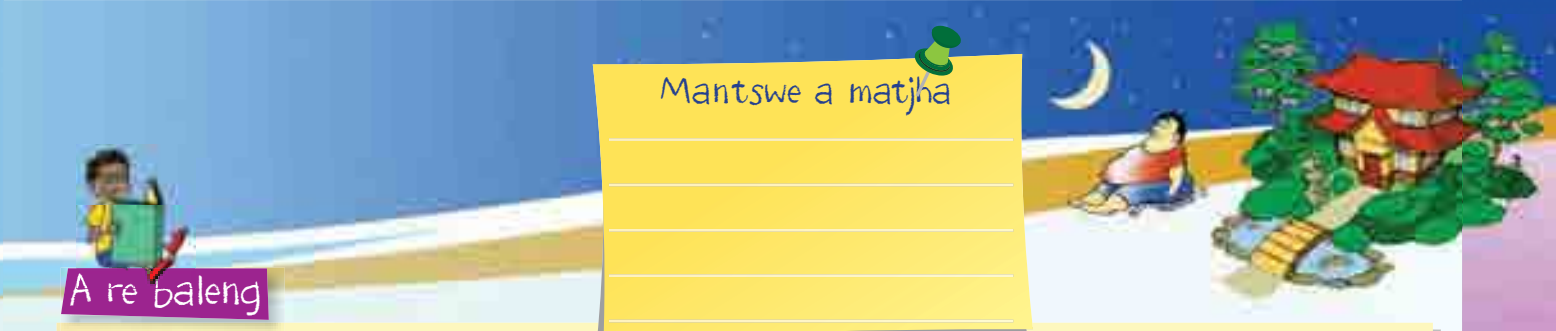

Mantswe a matjha

A re baleng

Dumela Ntate Zuma

Ka boikokobetso ntate, ke kopa o thuse batho ba dulang dithotobolong. Mona ha ho na metsi, motlakase, ke masisapelo feela. Ntate ka kopo o tlose bana ba phelang mona, o ba fumanele metlotlwana le sekolo. Ke e mong wa ba lehlohonolo. Bophelo ba ka bo fetohile. Ha jwale ke amohetswe lapeng la mme le ntate Sello. Ebile ke kena sekolo. Ke rata sekolo, ho bala le bo titjhere ba ka, Ke kgathatsehile haholo ke moholwane wa ka. O ntse a phela moo ke neng ke phela teng. Ho na le batho ba lerato hona dithotobolong moo, ba mohau. Dintja tsa ka ha e sa le di ntlhokometse.
Ke a kopa, Mookamedi, thusa setjhaba, batjha ke lefa la ka moso,
Wa tsena ditaba
Qetelo

A re baleng

Tadima koranta le lengolo. Sehella makgethi ao Qetelo a a sebedisang ho hlalosa bophelo ba hae thotobolong. Ngola dipolelo tse hlano o sebedise makgethi.

Ngola dipolelo o sebedise mantswe ana. Re o etseditse mohlala ka polelo ya pele

Ke	Ya ka	ke rata ntja ya ka.
o	ya	
re	tsa	
ba	tsa	
di	tsa	
ke	yena	
ya	yona	

8 Ditaba tsa ka

A re bueng

Thutong e ka pele ho ena, o ithutile ka bophelo ba Qetelo, ha e le moshemane e monyenyane.
Bua ka taba tsa bophelo ba hao le sehlopha sa hao.
Bolela hore ho etsahetse jwang bonyaneng ba hao.
Tlatsa lebokose le latelang o bontshe dikarolo tsa bophelo ba hao.

A re baleng

Dilemo	Ditaba tsa bohlokwa bophelong ba ka
Hlahetse	

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Ngola bukatsatsi ka nako eo o neng o thabile haholo.

Bukatsatsi e ratehang

Qetella dipolelo tsena ka ho di kopanya le polelo tse nepahetseng ka letsohong le letona.

Re ne re fumana diaparo tsa kgale		bethe ya ka e mofuthu
Ho ne ho se na moo ke dulang		ke hopola metswalle ya ka.
Dintja tsa ka di rata ho robala le nna hobane		re di hlatswe hore re di apare.
Ke se ke phela le lelapa le mofuthu		ke hahile ntlo ya ka e nyane.

Tlatsa matshwao a puo dipolelong tsena.

o dula ho kae

o thabetse lelapa le letjha

o rata ho ya sekolong

letsatsi la ka la tswalo le ka Phupjane

Teacher

Sign:

Date:

9 Ngwanana wa sekolo o pholosa bophelo ba moshanyana

A re baleng

- *Pele o bala pampiri ena,sheba sehloho sa ditaba le ditshwantsho leqepheng le shebaneng le lena. Nahana hore e bua ka eng.*
- *Bala ditaba tsena.*

Motlalehi wa ditaba Mantaha 27 Hlakola 2013

Pholoso ya sesesi se senyenyane

Bongi Shabalala, ya dilemo di 12, o etsa sehlopha sa bohlano sekolong se tlase sa Fundani. O ile a pholosa Michael Naidoo ya dilemo di robedi,a kgangwa ke metsi letamong la Rough haufi le sekolo ka Labohlano. Ho latela tlaleho ya ditaba tsena, Michael o ne a leka ho qhoma a theoha sefateng a qhomela nokeng. Hloho ya hae e ile ya thula lekala la sefate pele a wela ka metsing. Bongi, o ne a le tseleng a ya hae. A bona Michael a phaphametse ka hodima metsi. A nto itahlela ka metsing ho mo pholosa. Ke sesesi se hlwahlwa sekolong. O ithutetse le ho pholosa maphelo a batho ba bang

Bongi o ile a mo ntshetsa ka ntle ho metsi lebopong la noka. A nto mo hemela. O ne a tseba ho hemela motho ho mo thusa ka bophelo. Mokgatlo wa sefapano se sefubedu o re ho pholosa batho ka mokgwa o na ho bobebe, empa o tlameha ho etsa ka potlako.

Ka lehlohonolo le motswalle wa Bongi, Ann, o ne a iphetela ka tsela ha a tla bona kotsi ena. Ntja ya hae e ile ya qala ho bohola,mme a ya moo Bongi a neng a thusa teng. O ile a letsetsa mookamedi wa sekolo, ya ileng a bitsa bapholosi ba maphelo a batho.

Bongi o tla fumana kgau ka lebaka la sebete sa hae, sa ho pholosa ngwana e mong.

Hloho ya sekolo, Mofumahadi Makhanya, o itse o kgalemetse bana ba sekolo bohle hore ba itshware hantle. O itse ba se ke ba ya letamong ka bo bona. O kopile bana bohle ho ya sekolong sa tsa pholoso le ho ithuta ho sesa.

Mantswe a matjha

Ba diphatlalatso tsa masedinyana a ditaba ba ngola ka ditaba tsa pholoso, tse bontshang mokgwa o bobebe wa ho pholosa. Bala pampitshana ena.

T H P Thuso ya tshohanyetso

T Tsela ya moya

- Isa hloho morao.
- Phahamisa seledu.

H Ho hema

- Na motho eo o a hema? Ha a sa heme, mo hemele ka molomong. Kwala dinko tsa hae ka letsoho.
- Kwala molomo wa hae ka letsoho (kapa polasetiki e masoba) hore o se kenwe ke HIV ka baka la maqeba le diso.
- Beha molomo wa hao molomong wa motho eo.
- Hemela molomong wa hae.
- Isa hloho morao.
- Sheba hore sefuba se ya hodimo ha a hema.

P Phallo ya madi

- Mamella mothapo wa madi molaleng wa motho.
- Ha ho sa utlwahale ho phalla ha madi, hatella lesapo la sefuba ka matsoho a hao a mabedi.
- Pompa sefuba ha 15, ebe o hemela motho eo habedi.
- Etsa hape ho fihlela mothapo wa madi o kgutla.

Nomoro tsa tshohanyetso ya setjhaba

Maponesa **10111** Ambulense **10177** Mohala wa bana **0800 055555**

Dinomoro tse ding _____ _____

10 Ka moo Bongi a pholositseng moshanyana

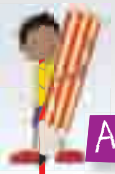

A re baleng

Bala taba ena hape koranteng. Ebe o araba dipotso tse latelang.

Sehlooho sa ditaba tsa koranta ke sefe?

Sena se etsahetse ka letsatsi lefe?
(Temoso: o ka nna wa sheba letsatsi la koranta.)

Ho etsahetse eng ka Michael Naidoo? Ngola dipolelo tse tharo o hlalosa se etsahetseng. Qala dipolelo ho latela ka moo o bontshitsweng.

1) Pele o

2) Yaba o

3) Qetellong o

Hloho ya sekolo e itse, "Ke kgalemetse bana ba sekolo hore ba itshware hantle. Ha ba a tshwanela ho ya letamong ba le bang."

Ke eng ha THP e thusa ka tshohanyetso?

T

H

P

Hobaneng o tlamehile ho kwala molomo ha o hemela motho ya kotsing?

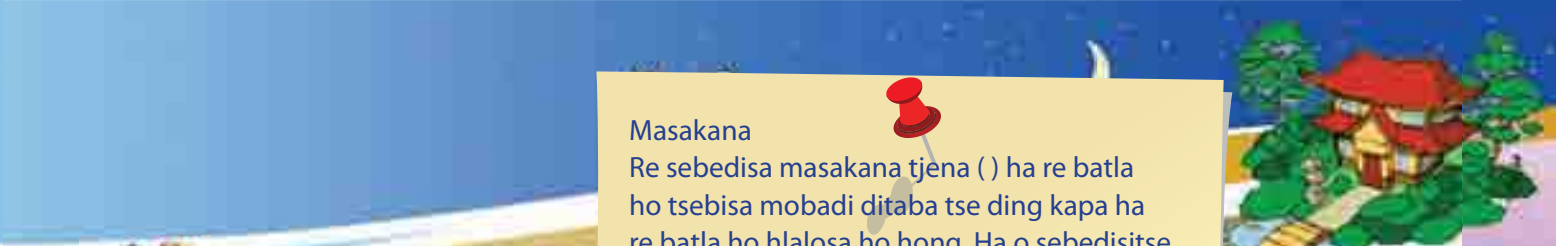

Masakana
Re sebedisa masakana tjena ( ) ha re batla ho tsebisa mobadi ditaba tse ding kapa ha re batla ho hlalosa ho hong. Ha o sebedisitse masakana ha o bala, o tlameha ho ema o bale se ka masakaneng, se hopole, ebe o tswela pele ka ho bala. Sheba masakana dibukeng ha o ntse o bala.

A re baleng

Bapisa mantswe le di tlhaloso. Ngola dinomoro tsa mantswe a ka letsohong le letshehadi o le bapise le tlhaloso e nepahetseng.

1. Phefumoloha	Bohloko bo bakwang ke leqeba empa bo sa tswe leqebeng
2. Makgatheng a lefu	O mphile bophelo
3. O mpholositse	hema
4. Tshwelesa	Pela lefu

Sheba ditaba tsa koranta hape. Sehella mabitso kaofela. Sehella mabitso bitso (mabitso a batho le dibaka) ka bokgubedu le mabitso a tlwaelehileng (mabitso a dintho) ka bosehla. Jwale tlatsa mabitso ka tlasa dihloho tse nepahetseng.

motho		sebaka		ntho	
Bongi		Sekolo sa Fundani		ntja	

Ngola dipolelo tsena, jwalo ka ha eka diketsahalo tsena di etsahala hona jwale.
Bongi o pholositse moshanyana wa sekolo ya neng a kgangwa ke metsi.

Moshanyana o ne a leka ho qhoma sefateng.

Bongi o qwetse letamong a nto ntshetsa moshanyana lebopong.

Re qoqele Bongi o ikutlwile jwang, ngola tlhaloso ya hao ka lekgathe la jwale.

Teacher
Sign:
Date:

Letsatsi

11 Qalo ya bohlokwa

Sehlongwapele ke lentswe le hokellwang qalong ya lentswe. Sehlongwapele se bontsha bonngwe kapa bongata.

A re baleng

Qetella dipolelo ka ho kenya sehlongwapele mabitsong ana. Sebedisa dihlogwapele tsena ho o thusa

ba	bo	mma	ra	di

_____mampodi ba ile letamong ba sa tsebisa motho.

O phehile_____haha mmele.

_____ngwana o thabile.

_____boroko o qadile ho lema.

_____kwena ba ha Thesele.

_____ntja tsa hae di bohola haholo ke tlala.

Bashemane ba ile _____rakeng.

Etsa phousetara ho kgothalletsa bana ba sekolo sa hao ho ithuta ho sesa le ka taba tsa bohlokwa tsa ho pholosa batho

Serapa se tshwanetse ho bua ka sehlooho se le seng. Tulo ya bohlokwa ya ho bua ka sehlooho ke polelo ya pele. Ha o bua ka sehlooho se seng, o tlamehile o qale serapa se seng.

A re baleng

Sheba dipolelo tse ka tlase ebe o ntsha polelo e sa amaneng le sehloho. Ngola serapa sebakeng se ka tlase mme o behe dipolelo ka mokgwa o nepahetseng.

Bongi o pholositse moshanyana. (polelo ya sehlooho)
Moshanyana o qweletse letamong.
A thula lekala la sefate ka hlooho mme a wela ka metsing.
Letamo le letle.
Mahlaku a matala.
Ka lehlohonolo Bongi o ne a feta.
Bongi a qwelela ka metsing ho pholosa mashanyana.

12 Mangolo a mabedi

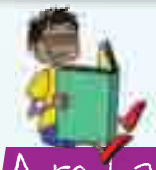

A re baleng

Bongi o qoqela motswalle wa hae Nomsa ka moo a ikutlwileng ka teng ha a pholosa Michael.

Plot 24
Section 17
Kwa-Mashu
4364
28 Pherekgong 2013

Motswalle Nomsa

Na o sa hopola letamo leo re ileng ra ya ho lona ha o ne o tjhakile? Re ne re natefetswe ke ho bapalla ka metsing.

Maobane ha ke tswa sekolong ke ya hae, ke fetile masimong pela letamo. Ka bona ntho e phaphametse hodima metsi, ka atamela ho bona hore na ke eng. Ka tshoha haholo ha ke bona moshanyana a phaphametse hodima metsi, ke ile ka hopola hore a ka ba a shwele. Ka rola dieta, ka hlobola le sekete mme ka qhomela ka metsing. Ka mo tshwara ka mo ntsha ka metsing. Ha ke mo sheba a robetse fatshe, ka fumana hore ke a mo tseba. E ne e le Michael Naidoo, wa sehlopha sa boraro sekolong sa rona.

Ke ne ke tshohile, hobane o ne a sa heme. Ka lehlohonolo, ka hopola THP ya tshohanyetso, eo ke ithutileng yona ha ke ne ke etsa thuto ya thuso ya ho pholosa batho pele. Ka ntsha polasitiki ya buka ya ka, ka e phunya lesoba ka mo hemela ka molomong.

Ke ile ka thaba ha a qala ho hema, ka thaba haholo ha ke bona Ann a fihla letamong le Mof. Makhanya, hlooho ya sekolo.

Ke thabetse hore Michael o a phela. Ke ilo jwetsa batho bohle bao ke ba tsebang hore ba ithute ho sesa le hore ba ye thutong tsa thuso ya pele, ya pholoso ya bophelo.

Ka Labohlano la beke e tlang, ba lapa la habo Michael ba tlilo nteboha ka kgau sekolong.

Nomsa, ke kopa o kope mme wa hao o tle sekolong sa heso. Ke o hopotse.

Motswalle wa hao
Bongi

EH, ke rometse dinepe tse ding tsa rona re bapala mmoho.

Mantswe a matjha

A re baleng

Inahane o le Michael. Ngolla Bongi lengolo, o mo leboha ho pholosa bophelo ba hao. Sebedisa aterese ya hao.

Aterese mona .....

.....

.....

.....

Ngola letsatsi mona .....

Bongi ya ratehang,

Ngola qetelo mona .....

Ngola lebitso la hao mona .....

Ngolla emfolopo ena ho Bongi. (o tla fumana aterese ya hae lengolong leo a le ngoletseng Nomsa.)

Lebitso

Aterese

Khoutu

Teacher

Sign:

Date:

13 Ho itlhokomela

- *Ho na le ditaba tse pedi leqepheng lena.*
- *Sheba dihlooho le ditswantsho.*
- *O nahana hore ditaba tsena di bua ka eng?*
- *O nahana hore di na le ntho tse tshwanang?*

A re baleng

DITABA TSA LETSATSI 13 Hlakubele 2013

Melao e metjha ya ho tsuba e sireletsa bana

Bana ba fetang halofo ya lefatshe ka bophara ba hema moya o tletseng mosi wa kwae. Dipersente tse 5 tsa mollo Afrika Borwa di bakwa ke kwae. Molao o motjha wa ho se tsube o sireletsa bana.

Mokgatlo wa Lefatshe wa tsa bophelo (World Health Organization) o kgalemela ho hema mosi o sa tsube (ho hema mosing wa kwae ya e mong) ke ho baka mafu haholoholo baneng. Molao o motjha wa ho tsuba Afrika Borwa o ikemiseditse hore batho ba se tsube pela batho ba bang haholo holo baneng. Hona ho tla sirelletsa bana ho tsubeng ha bobedi, ho tlisang mafu a sefuba, lefuba, matshwafo,le a mang. Molao o motjha ha o dumelle batho ho tsuba ka makoloing ha o tsamaya le bana ba ka tlasa dilemo tse 12. Bana ba ka tlasa dilemo tse 18 ha ba dumellwa moo ho tsujwang.

Hodima moo, barekisi ba kwae ba tlameha ho beha ditshwantsho tsa kwae moo ba rekisang ho bontsha hore ha e a lokela maphelo a rona. Ba bang ba ngola mekotlaneng ya kwae mantswe a kang “sekontiri se tlase”, “sekontiri se bobebe” le “sekontiri se bohareng” ka kwae. Ba bang ba ngola hona hore batho ba nahane hore kwae e bobebe e na le mafu a tlase ho feta e tlwaelehileng. Empa hona ho kgelosa batho. Kwae e seng bohale ha e fokotse mafu.

Mokgatlo wa National Council Against Smoking (NCAS) o re: “Molao o motjha o na le seabo maphelong a batho. 22% ya batho ba Afrika Borwa ba a tsuba ha 78% e sa rate ho hema pela batho ba tsubang. Ho tsuba ho tlisa mafu. Kwae e bolaya batho ba 44 000 Afrika Borwa ka selemo, hona ho feta batho ba bolawang ke kotsi tsa makoloi hararo.”

Thuto ya lefatshe ya Setjhaba sa bana Lwetse 2013

Papagae e pholosa ngwana

Ha mohlokomedi wa ngwana, Maria Howard a utlwa Willie, papagae e re “Mme, Ngwana!” o tsebile ho na le se fosahetseng. A matha ho bona hore ho etsahetseng; a fumana ngwana ya dilemo tse pedi Hanna Desai a kgangwa ke dijo mme a ba mosehla ke ho hloleha ho hema. Maria a kgona ho ntsha dijo tseo (ka ho sebedisa thuto ya thuso ya pele eo a ithutileng yona)a pholosa Hanna.

Papagae Willie e ne e tseba hore Hanna o kotsing e batla hore Maria a thuse. Ba thuto ya lefatshe ya Setjhaba ba tseba hore papagae ke nonyana e bohlale. “E kgona ho fofonela ntho tse tshosang. E kgona ho sebedisana le batho ka ho ba hlokomedisa kotsi. ”

Hanna o pholohile kotsing; ke ngwana ya thabileng e motle mme papagae Willie e mmatla pela yona ka nako tsohle. E mo latela hohle, moo a yang, ebe e re, “ke a rata”

A re bueng

Bala tlhaloso e latelang ebe o sheba setshwantso sena.

- *Hlalosetsa motswalle wa hao ka moo matshwafo a sebetsang ka teng.*
- *Etsa mela setshwantshong ho bontsha hore moya o kena jwang ebile o tswa jwang matshwafong.*
- *Na o kgona ho bona dijo tse kgammeng Hanna, tse entseng hore a se kgone ho hema?*
- *O kgona ho bona tulo ya letshwafo e sengwang ke ho tsuba?*
- *O bona ka moo ditaba tsena tse pedi tsa dikoranta di tsamaelanang ka teng?*

Ka moo matshwafo a sebetsang ka teng

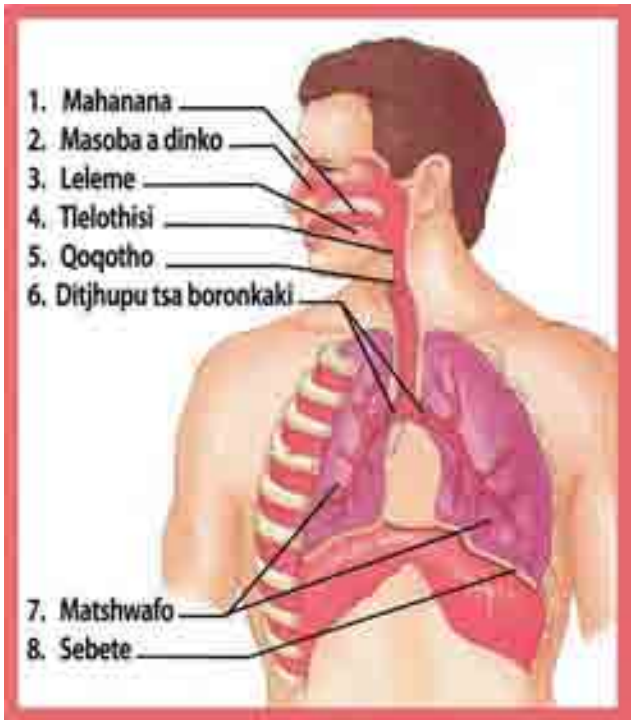

Ke hema ka nko le molomo.
Moya o ba metsi, mofuthu le ho hlweka ka nkong.
Moya o tsamaya ka peipi ya moya ebe o tsamaya ho ya matshwafong a mabedi.
Ka tlasa matshwafo ho na le mosifa o thata. Mosifa ona o thusa matshwafo ho hema moya.
Matshwafo a kwahetswe ka dikgopo tse 24. Mosebetsi wa tsona ke ho hlokomela matshwafo. Dikgopo di thusa matshwafo ho phahamela hodimo le tlase.

A re baleng

14 Boitlhokomelo

Bala taba tsena ka bobedi ebe le araba dipotso tse latelang.

Taba tsena tse pedi di tshwana jwang?

Molao wa ho thibela ho tsuba o thusa bana jwang?

Hobaneng ho sa lokela ho ngola "bobebe" lebokoseng la kwae?

Ke ditsebi dife tse bolelwang tse kgahlanong le ho tsuba?

Ke ditsebi dife tse bolelwang ditabeng tsa papagae?

Ke eng ho sa hlakeng hantle ditabeng tsa ho tsuba? (Temoso: Sheba ditlhaloso tse pedi masakaneng a dikoranta tse pedi).

Khathunu ena e fana ka maikutlo afe mabapi le ho tsuba?

Mantswe a matjha

A re etseng

Kgetha tshwantshiso e le nngwe ho dibapadi tse latelang o e etse sekolong.

- Bontsha motho e moholo a tsuba pela ngwana. O be o bontshe hore kwae e etsang ngwaneng. Eba le sebui se tla bolella motho e moholo hobaneng a sa tshwanela ho tsuba pela bana.
- Bontsha se etsahetseng ho Hanna. E mong sehlopheng sa lona a iketse papagae, e mong a iketse Hanna.

Etsa setshwantsho se bontshang batswadi ba sa tsubeng pela bana.

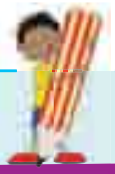

A re ngoleng

Ha o qeta sena, lekola setshwantsho sa motswalle wa hao ka ho araba dipotso tsena:

Na setshwantsho se a kgahlisa?			
Na phoustara e na le setshwantsho ho tshehetsa molaetsa?			
Na tsebiso ena e nepahetse?			
Na Phoustara ena e ka ntlafatswa?			
Na o utlwisisa se hlaloswang ke setshwantsho?			

Teacher

Sign:

Date:

Letsatsi

15 Ho tsuba ho kotsi

A re baleng

Kenya sehlongwanthao mantsweng a latelang, ebe o ngola dipolelo.

O ithutile ka sehlongwapele kahoo o tseba se qala lebitso. Sehlongwanthao ke karolo ya lentswe e qetelang lebitso, ke hore qetellong ya lebitso.
Mohlala: lejwe + ng
lejweng

kotsi	thusa
qhoma	hema

O kena _____ ha o tsuba kwae.

Bongi o ile a _____ metsing ho pholosa Willie.

Ke batho ba bakae ba _____ ba bang ha ba le kotsing.

Ha o matha, o _____ hodimo.

Sehlongwapele kapa sehlongwanthao se ekeditswe mantsweng a latelang.
Sehella mohlodi wa lentswe. Ebe o etsetsa sehlongwapele kapa sehlongwanthao sedikadikwe.
Mohlala:

phuleng

thabang	ngolang	dintja	fumanang	sekolong
dinokaneng	puleng	marung	dinaheng	kgothalong

A re etseng

Sehella leetsi ka tlase o re bolelle ka leetsi le tswellang pele.

Ke a matha

Ke robetse betheng.

Ke hlatswa memo

Ke bapala bolo.

Mantswe a matjha

A re baleng

Ngola dipolelo tse tharo ka leetsi le tswellang pele.
Mohlala: "ke nahana ka thata. ""

Tlotlontswe

Bapisa sehlongwapele se ka letsohong le letshehadi le lentswe le ka letsohong le letona.
Ebe o ngola lentswe le feletseng ka letsohong le letona.

mma		boroko	
ra		sesi	
se		pula	
ra		rona	
mma		polasi	
se		kola	

16 Re ngola ditaba koranteng

A re etseng

Itokisetse ditaba tsa hao tsa koranta. Buisana ka dipotso tse mmapeng wa hao wa kelello le motswalle wa hao.

Ketsahalo e etsahetse neng?

Ditsebi di reng?

Ketsahalo ke efe?

E etsahetse hokae?

Ke mang ya amehileng?

A re baleng

Ngola ditaba koranteng ya hao sebakeng seo ho fanweng ka sona. Neha koranta ya hao lebitso. Etsa sehlooho se hohelang, ebe o ngola ditaba tsa hao, o sebedisa dipolelo tse ka hodimo. Ha o entse sena, neha ba bang ka phaposing hore ba bale taba tsa hao, ebe le kgetha ya ngotseng ditaba tse monate ho feta tsa ba bang.

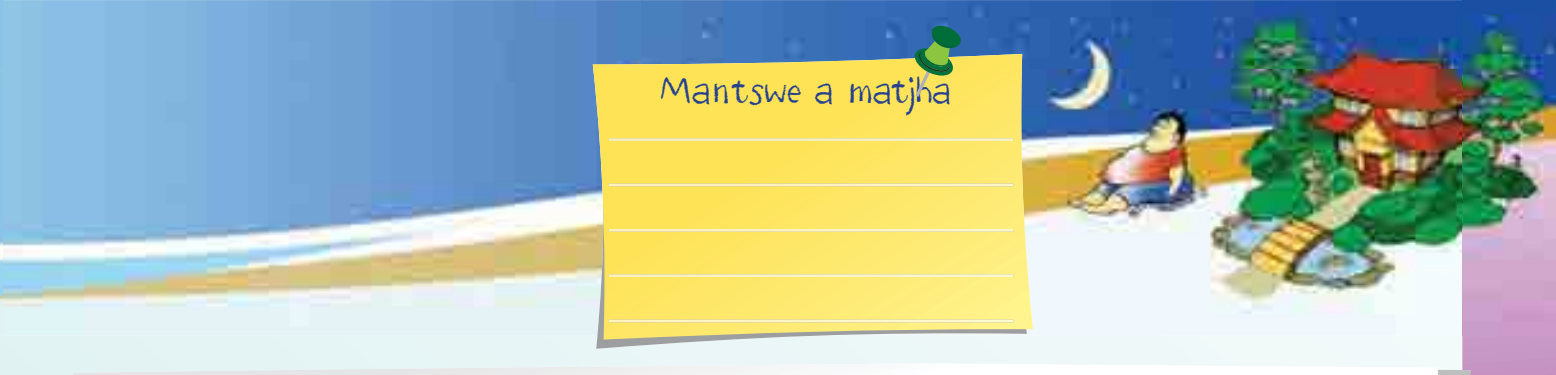

Mantswe a matjha

Lebitso la koranta le letsatsi

ka (ngola lebitso la hao)

Etsa setshwantsho

Sehloho

Qoqa ka se etsahetseng

Bolela sena se etsahetse neng

Bua ka dibapadi

Qoqa ka qetelo

Teacher

Sign:

Date:

2

17 Medumo ya dithothokiso

A re bueng

Le badile dipale ka naha tse fapaneng mme la ba la bala dipale tse ntjha tse ngata. Re tlo sheba dintho tse fapaneng. Jwale re tlo shebana le dithothokiso.

Dithothokiso tse ngata di na le medumo, merethetho e fapaneng mme merethetho kapa medumo e meng e a tsamaelana. Dithothokiso kaofela di na le mokotaba.

Re nahana hore le tlo natefelwa ke dithothokiso bekeng ena.

A re baleng

Katse e a ngaotsa
Tau e a rora
Sephooko se a huhutsa
Bere e a kgona
Ditweba di a tswitswila
Empa nna ke a bua!

Tshwene e a tlatlarietsa
Kgomo e a lla
Matata a heshetsa
Kolobe e a lla
Pere e a hihitsa
Kgoho e a kakatletsa
Empa nna ke re!

Dintsintsi di a bobola
Dintja di a bohola
Dinqanqane di a korora
Dinonyana di a bina
Dinotshi di a bobola
EMPA NNA KE A BUA.

Fetotswe ke A Shapiro

A re etseng

Dithothokiso di sebedisa mantswe ho etsa medumo. Etsa medumo ya diphoofolo tse tsheletseng tseo ho buuweng ka tsona thothokisong. Metswalle ya hao ha e bolele hore o phoofolo efe.

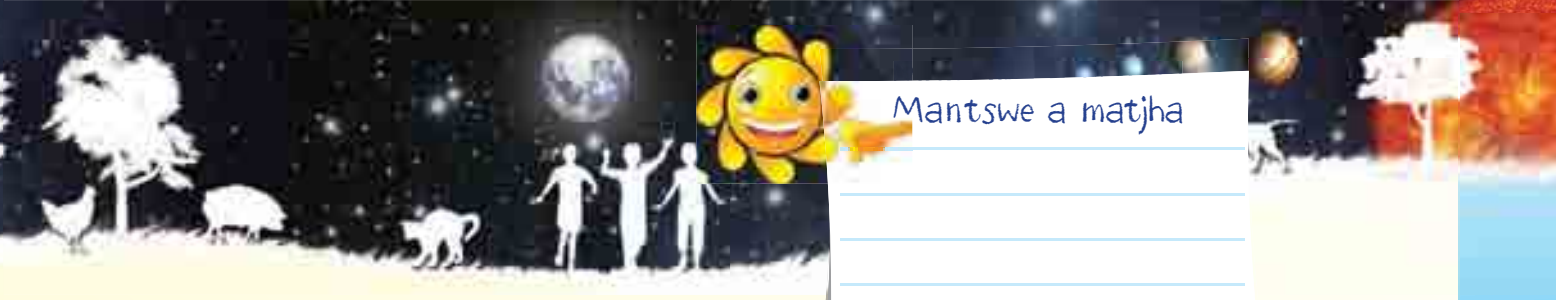

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Thothokiso ema e bua ka eng?
Batho bona ba etsa eng? Sehella mantswe thothokisong ho bontsha hore batho ba reng.

Bolela diphoofolo tse tsheletseng tse hlahisitsweng , mme o bolele hore di etsa medumo e feng.

Tlatsa mantswe a tshwanang ka medumo e thothokisong.

roto		motho		tsuonyana	
ledinyane		pina		buela fatshe	

Tseba haholwanyane ka dihlongwanthao
Hopola, re ka hlomathisa **–ng** qetellong ya lentswe ho atisa moelelo wa lentswe leo.
Mohlala: tsamaya + ng = tsamayang.

A re ngoleng

Tlatsa -**ng** ho qetella polelo.
1. Kgaitsedi ya Seyalemoe___ o botle ba letsatsi.
2. O dikoti marame___ ngwana ntate.
3. Morena Jesu o ile lehodimo__ a dula ke letsohong le letona la Modimo.
4. A re bapale___ diketo.
5. O ntshehisetsa___ ngwaneso.

Sheba dikarabo tsa hao ebe o di ngola tlotlontsweng ya hao.

1=eng 2=eng 3=ong 4=eng 5=ang

Teacher
Sign:
Date:

Letsatsi

18 Mmino le dithothokiso

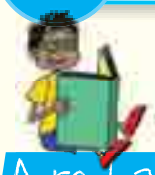

A re baleng

Dikatse di robala kae kapa kae

Dikatse di robala hohle, tafoleng, setulong.
hodima raka, le fensetereng, bohareng, qetellong,
rakeng e bulehileng, seeteng, letsohong la motho,
lebokoseng, rakeng ya dikausu tsa hao.
kae kapa kae! Ha di kgathale! Dikatse di robala kae kapa kae.

Eleanor Farjeon (adapted)

A re ngoleng

Thothokiso e bua ka eng?

O nahana mongodi o rata dikatse? Hobaneng?

Tlatsa dikgeo ka mantswe a tshwanang le a thothokisong ka modumo.

Kae kapa kae		seeta		hlokomela	
letsatsa		lebokose		tlhako	

Ho ya ka thothokiso, dikatse di rata ho robala kae? Etsa lenane.

Na o ka nahana ka tulo tse ding moo dikatse di ratang ho robala teng?

Mantswe a matjha

Monate wa dithothokiso

Bohloko ba ho thimola

Tjhe! Ho thimola ke sera.
Ka robala boroko.
Ha ke re phapha
Hei thi! Ka hasanyahasanya mathe

Mathe ke ho hasana ngwana batho
Ka nto ya ngakeng
Ngaka ya mpha meriana
Ka boela borokong.

Ka sola sola, boroko bo kae?
Tjhe! Ba sa bosiu
Mokoko wa lla.
Jo! Nna wee!
Ke thimotse bosiu ho pota.
Phomolo yona ke e hlokile.
La tjhaba letsatsi, ka ya sekolong
Titjhere, ka feila hlahlobo.

Bruce Lansky

A re ngoleng

A re bueng

- Mamela medumo. Bala thothokiso haholo.
- Bua le motswalle wa hao ka sehlooho sa thothokiso.
- Hobaneng ha mongodi a ile a ya ngakeng?

Leka ho ngola thothokiso ya hao. Leka ho etsa mola o mong le o mong wa bobedi o be le lentswe le nang le reneketso. Ngola pampiring. Balla hodimo hore motswalle a utlwe. Ha o qeta e ngole sebakeng se ka tlase.

A re ngoleng

19 Thothokiso ya Afrika Borwa

A re baleng

DITHOTHOKISO TSA AFRIKA BORWA

A re tshwaraneng ka matsoho Afrika Borwa
Re motlotlo ka naha ya habo rona
Mmoho re bina pina ya rona
Nkosi Sikelel' iAfrika.

Le rona bana ba ba nyenyane
Re tlamehile ho aha naha ya habo rona
A re etseng Afrika Borwa sebaka se setle
Nkosi Sikelel' iAfrika.

Masakhane a re ahaneng
Re baetapele ba ka moso
Baetapele ba naha ya bo rona
Nkosi Sikelel' iAfrika.

A re bueng

- Thothokiso e bua ka eng?
- Hobaneng re e bitsa thothokiso ya reneketso?
- Na thothokiso e na le morethetho?
- Ke eng eo o ka e etsang hore naha ya rona e be naha e ntle? Tlatsa mabokose a latelang ka seo o bonang o ka se etsa hore naha ya hao e be ntle.

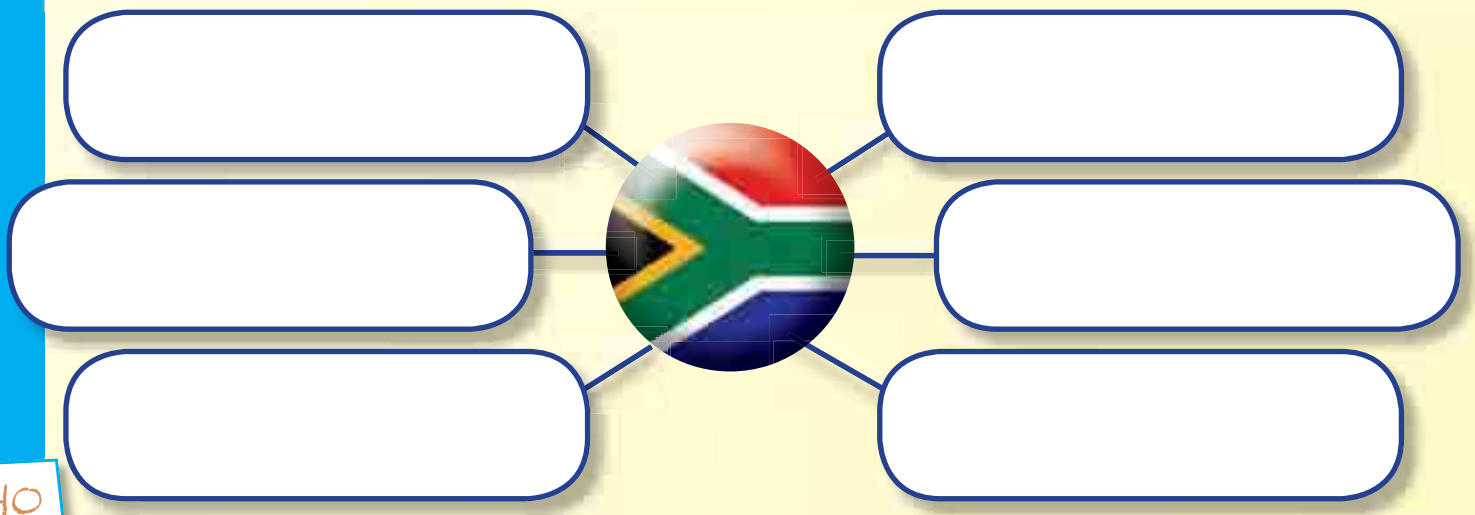

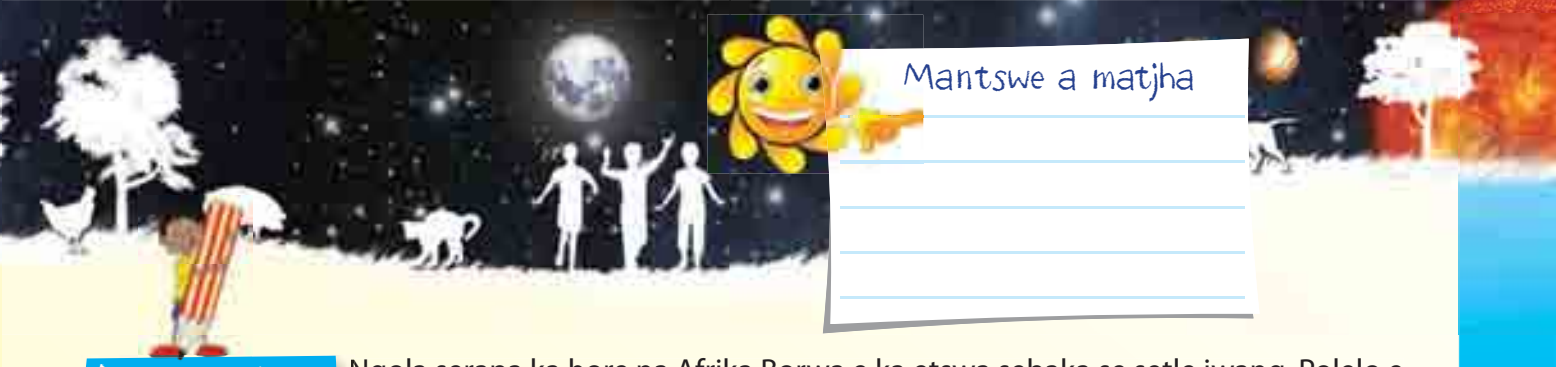

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Ngola serapa ka hore na Afrika Borwa e ka etswa sebaka se setle jwang. Polelo e qalang ke yona e ka o thusang ho qala serapa sa hao.

Afrika Borwa ke naha e ntle mme re ka thusana ho e etsa botle.

Ngola thothokiso ya hao ka bophelo ba Afrika Borwa.

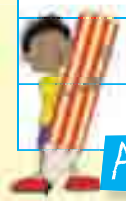

A re ngoleng

O ithutile haholo ka mantswe a mangata selemong sena. Mohlala, o ithutile ka mantswe a hlalosang mabitso a dintho. Fumana mantswe a nang le moelelo o tshwanang dipolelong tsena.

Mona re tlo ithuta ka mantswe a nang le moelelo o tshwanang. Mohlala: thaba-nyakalla

Sebedisa mantswe a ka lebokoseng ho o thusa.

Lehlafi | shebeha | boheha | lapeng | lemati | dipalesa | pshatla | timela | thuba | phefomoloha | bokella | nyamela | ntle

Teacher
Sign:
Date:

nyamela		shebeha	
thubeha		lemati	
timela		pshatla	
hema		boheha	

20 Thothokiso ya potoloho ya letsatsi

A re bueng

- Na o tseba mabitso a dipolanete?
- Na o a tseba hore dipolanete di jwang? Na di tshwana le eng?
- O kile wa di bona bosiu, marung?
- O a tseba hore re bohole bo bokae ho letsatsi?

Bekeng ena re tlo nka leeto le yang (sepakapakeng). Ha re kgutlela lefatsheng, re tlo sheba ditaba tsa lefatshe.

A re baleng

Thothokisong ena, Pluto e ntse e bitswa polanete. Ka 2006, boramahlale ba dumellane ka tlhaloso e ntjha ya hore polanete ke eng mme ba dumellana ka hore pluto hantlentle ha se polanete. Nakong eo dipolanete tse ngata di ne di se di fumanwe.

Dipolanete tse robong di potoloha letsatsi,
Mamelang ha ke di thoholetsa.

Mekhuri? Wena! O ngwana wa ka wa pele
Haufi le letsatsi.

Venus? Wena! O wa bobedi
O a phatsima ngwana mme, o motjha, tjha!

Lefatshe? Wena! O wa boraro
Lefatshe ke la ha bo rona bohle.

Mars? Wena! O wa bone
Kgubedu, o emetse feela ho thunya, thungthung.

Jupiter? Wena! O wa bohlano.
O moholoholo o feta bohle.

Saturn? Wena! O wa botshelela
Lerole le leqhwa di kopane.

Uranus? Wena! O wa bosupa
O hodimodimo marung.

Neptune? Wena! O wa borobedi
O na le letshwao le letsho hara mpa ya hao.

Pluto? Wena! O wa borobong
ngwana wa ho fela, o monyenyane ho feta bohle!

M. Goldish (Adapted)

Mothofatso

Thothokiso ena, e bua ka dipolanete e ka ke batho. Re bitsa sena mothofatso.

A re bueng

- Thothokiso ena e bua ka eng?
- Hobaneng mongodi a ngotse thothokiso ena?
- Thothokiso ena e o ruta eng ka bodulo ba dipolanete?
- Polanete ya rona lefatshe, e sebaka se sekae pela letsatsi?
- Na thothokiso ena e na le morethetho?

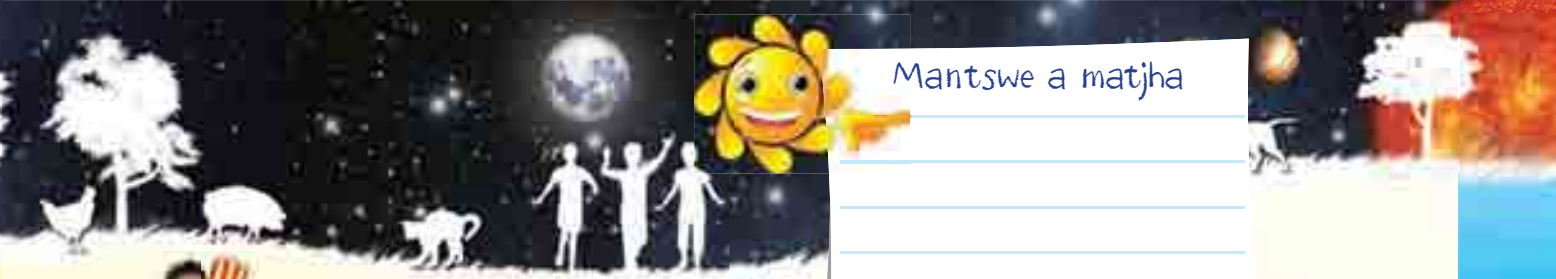

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Ngola mantswe a tsheletseng a tswang thothokisong a nang le morethetho o tshwanang.

pedi	ntjha				

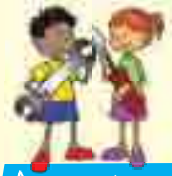

A re etseng

Sheba thothokiso le setshwantsho se latelang. Leka ho kenya mabitso a dipolanete ho latela thothokiso ena. O etse sena ho latela hore e pela letsatsi, hokae. Thothokiso e re bolella ka moo dipolanete di dutseng ka teng, ho kae. Re tlatsitse lebitso le le leng la polanete. Qetella ka ho tlatsa tse ding. Ha o qetile sheba dikarabo setshwantshong.

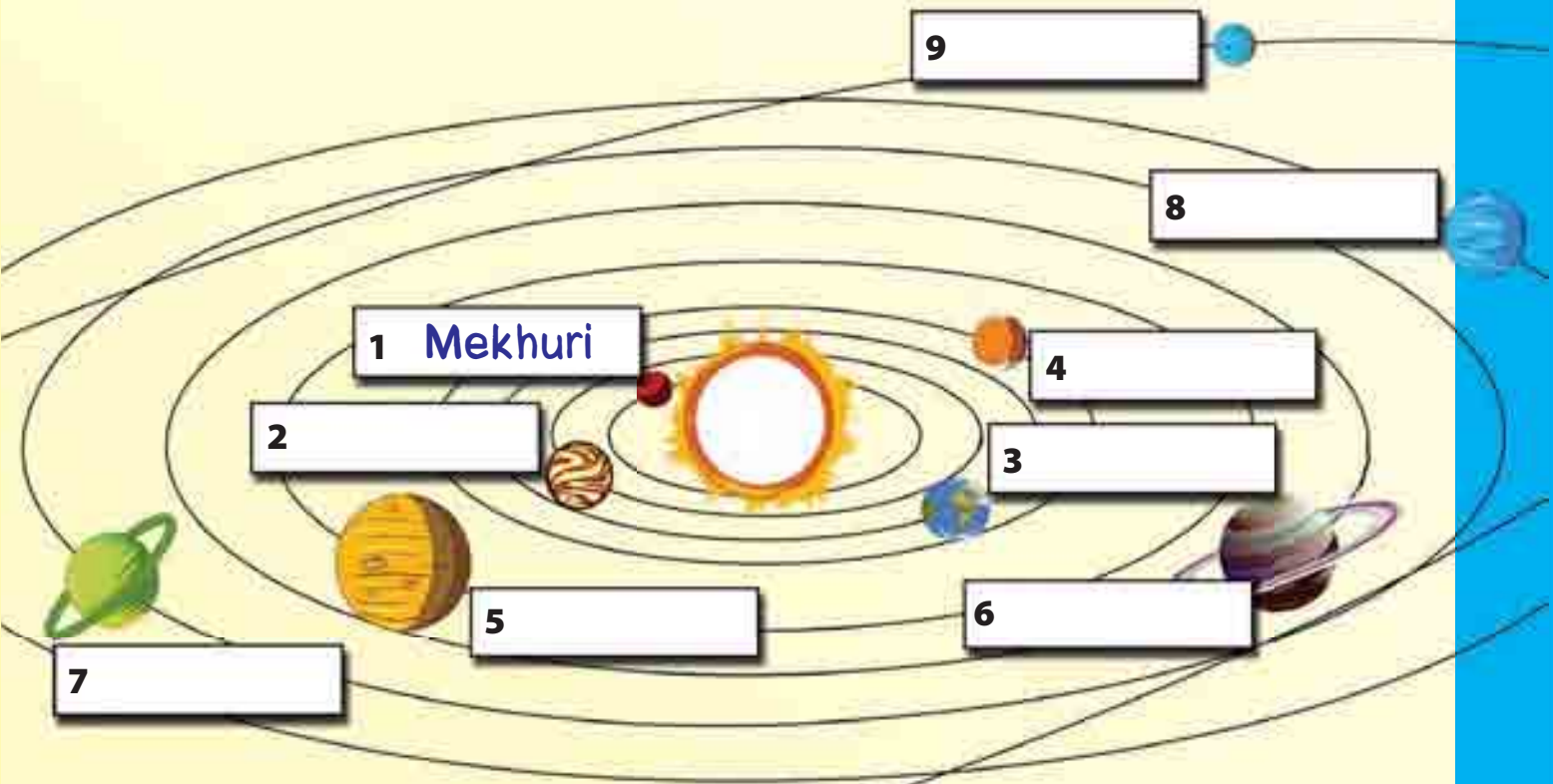

21 Kganya e kgolo

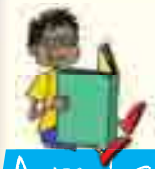

A re baleng

- Na o kile wa tsoha hoseng, wa bona letsatsi ha le tjhaba?
- O kile wa bona letsatsi ha le dikela? Ho ne ho le jwang?

O kile wa tsoha ka matjeke? O kile wa bona bosiu bo fetoha motsheare? Leka ho tsoha hoseng ka le leng la matsatsi: Sheba marung. Ha o tsoha hoseng haholo, ho tla be ho le ho tsho tsho! Empa ha o tadima ka botjhabela o tla bona letsatsi le eba leputswa. Bosehla o tla bo bona bo rapame ka botjhabela. Hanghang o tla bona ntswepelane ya bokgubedu e hlahella qetellong ya lefatshe.

Letsatsi o tla le bona le hlaha, le nto nyolohela marung. Empa hantlentle letsatsi ha le nyolohe. Ho shebahala e ka le phahamela marung. Se etsahalang ke hore karolo ya lefatshe moo re phelang e ya bidikoloha hore e tadime letsatsi.

Sena se bolela hore ha halofo ya lefatshe e patilwe ke kganya halofo e nngwe ya lefatshe e lefifing.

Mongodi o re lehodimo le fetohela mebaleng e feng ho tloha bosiu ho ya motsheare?

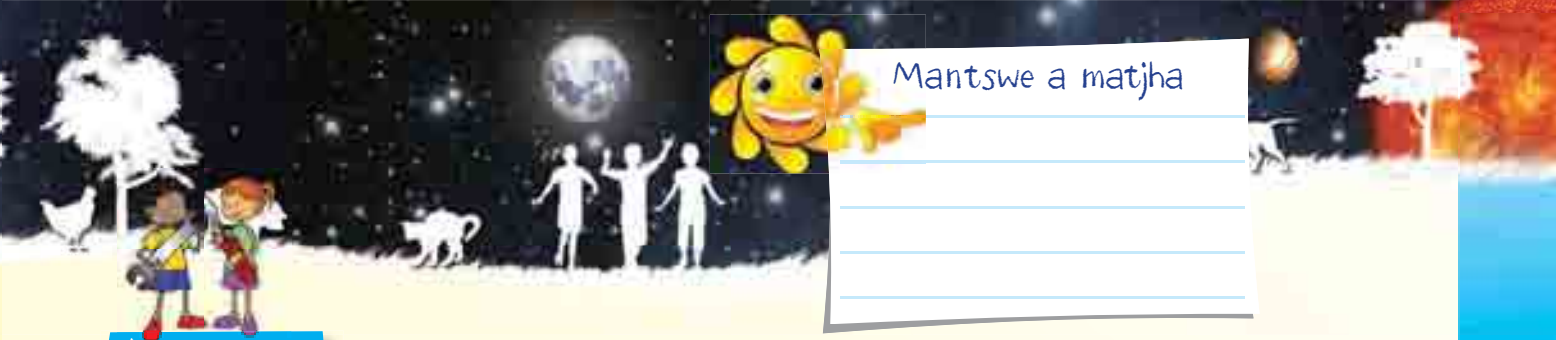

Mantswe a matjha

A re etseng

Re bolellwa ka eng mona?
O tsoha neng ha o ya sekolong?
Ha wena o tsoha bana ba ka nqa e nngwe ya lefatshe ba etsa eng? Hobaneng?
Mongodi o re lehodimo le fetohela mebaleng efe ho tloha bosiu ho ya motsheare?
Pele
Hape
Qetellong

A re ngoleng

Mantswe a na a latelang, a na le meelelo e mmedi. Etsa dipolelo tse pedi ka le leng le le leng la mantswe ho bontsha meelelo e fapaneng.

kgona	pitla	bua	hoja
noka	pele	bona	lapile
seba	leka	bua	lema

Ngola dipolelo tse pedi ka le leng le le leng la mantswe a mararo ho bontsha kutlwisiso ya hao. O tla ba le dipolelo tse tsheletseng qetellong. Re o etseditse mohlala.

Re bapetse pela noka.
Noka dijo ka letswai.

Teacher

Sign:

Date:

22 Letsatsi le kae?

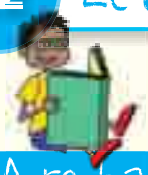

A re baleng

Dikhilometara tse ngata marung ho na le bolo e kgolohadi ya kgase e phatsimang. Re e bitsa letsatsi. Letsatsi ke naledi. Letsatsi le pela lefatshe. "Sol" ke lebitso la pele leo letsatsi le neng le na le lona. Lentswe lena le fumanwa ho "Solar" mme lentswe lena le bolela letsatsi. Mehleng ena letsatsi le na le mabitso a fapaneng ho latela dipuo tse buuwang lefatsheng ka bophara.

Letsatsi le leholo haholo empa e ka re le lenyenyane. Ke hobane le bohole ba dimilione tse 150 ho tloha lefatsheng. Letsatsi le tjhesa haholo ho feta ka moo o ka nahanang kateng. Ke ka hoo le kganyang ha kana.

A re ngoleng

Letsatsi le shebahala le le lenyenyane hobaneng?

Letsatsi le bohole bo bokae ho lefatshe? Ngola nomoro ena.

Letsatsi ke bolo kapa mollo?

Mantswe a matjha

Tlotlontswe

Fana ka mantswe a hananang le mantswe ana a latelang.

kganya		ngata		tjhesa	bohare
bophelo		fihla		kantle	fana

Tsatsi, kganya o moholo ha ka kang?

A re baleng

O ya kae bosiu?
Hobaneng o nyamela nyame?
O re nyame kapa o nyolohela hokae?
O ja boroko kapa o maipato?
Kapa o tshelela mose wane?

O potela mafikeng
Kapa o potela dithabeng?
Kapa o hloka phomolo
O tjhabetse kae jwale?

O tsamaya ka lekeke mamodukule,
A ko dule o iketle, re thabe.
Le ha thabo ya rona e le e sa yeng kae
Tjhe bo lefatshe ke sebidikane e ka re bolo.

A re bueng

Mariha o kobo ya mafutsana
Mariha o baka masisapelo feela
Ho ba hlobotseng
Ha re robale re a hlobaela ke serame

Na thothokiso e na le reneketso? Kokota ka leoto ho latela morethetho. Na mongodi o sebedisa reneketso? Kae? Ke mela efe e reneketsang?

A re ngoleng

Thothokiso e bua ka eng?
Ke difeng tseo mongodi a di botsang ka letsatsi? Ngola tse tharo tsa tsona.
Fana ka dipara tse nne tsa mantswe a nang le morethetho o tshwanang thotokisong ena.

23 Hobaneng ngwedi e fetoha sebopeho

A re baleng

Ngwedi ngwanabo letsatsi
O tswa kae motswalle?
Le mafahla kapa le a hlahlamana
O hlotse, o kganya kgotso
Bosiu ha re sheba hodimo
O dutse hodimo marung
O leketla e ka re o tshwerwe ka dithakgisa
O bopehile se ka bolo
Ka nako e nngwe e ka re e kgathuwe ka kgarafu bohareng

E Follen

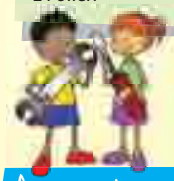

A re bueng

Thothokiso ena e bua ka eng?
Mona sethothokisi se reneketsa ngwedi se ka "mosadi"?
Mongodi o bolela eng ha a re ngwedi e ka re e tshwana le bolo.
Bolo e sedikadikwe jwale ka "O"?
Ke mantswe a feng a reneketsang?
A ngole.

A re etseng

Na o a tseba hore ngwedi ha e benye, kganya ya yona ha e tswe kgweding? Ngwedi e ka re seipone, kganya ya teng e tswa letsatsing. Ngwedi e fetoha sebopeho. Ka nako e nngwe ke bolo, nako e nngwe e sebopeho sa lenala. Diphetoho di etsahala ha ngwedi e potoloha lefatshe. Re bitsa diphetoho tsena, karolo ya bophelo ba ngwedi. Wena o nahana eng ka sena?

Mantswe a matjha

Pele o leka, hlalosetsa motswalle wa hao, ka moo o tla etsa sena ka teng.

A re bueng

Karolo ya bophelo ba ngwedi

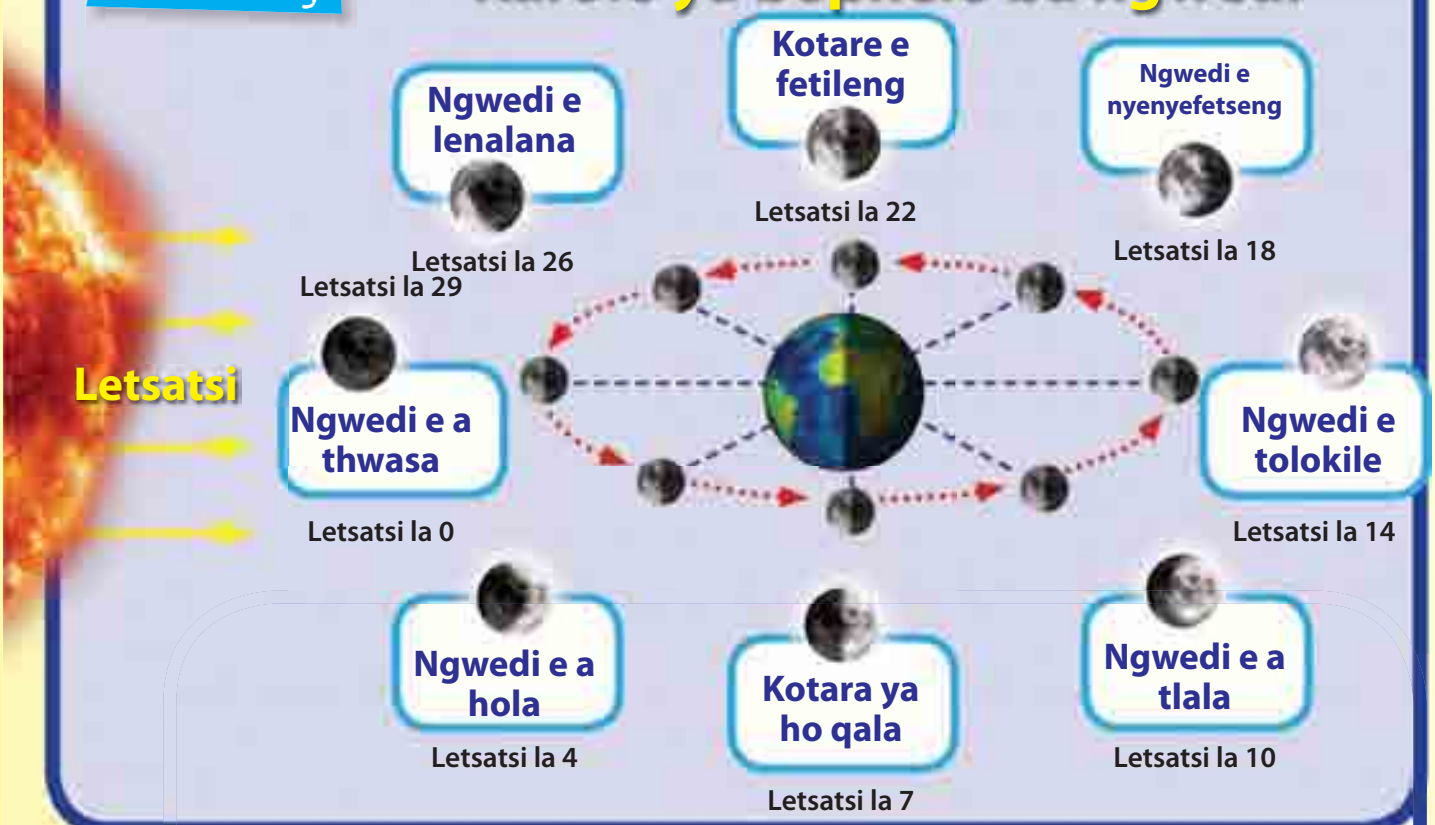

Ho etsahalang setshwantshong sena? Kgweding e le nngwe, ngwedi e fetoha nako le nako. Setshwantsho sena se bontsha phetoho ya ngwedi. Setshwantsho se ka hare se bontsha hore na ngwedi e potoloha lefatshe jwang, le hore e kganyetsa kganyeng ya letsatsi. Setshwantsho se ka ntle se fana ka lebitso la phetoho e nngwe le e nngwe, se re bontsha le hore ngwedi e jwang ho rona lefatsheng.

A re ngoleng

Hopola re ka fetola lentswe ka ho kenya sehlongwanthao qalong ya lentswe. Re fane ka mehlala moo re hoketseng sehlongwapele kapa sehlongwanthao qalong le qetellong ya mantswe ka **i-se- le -ng**. Ngola dipolelo tse tharo o sebedisa mantswe a latelang ho bontsha hore o utlwisisa moelelo wa mantswe.

tima+ng	i+pitla	i+pata	se+kgohlela
hlobola+ng	i+kama	i+kgona	se+releli
dumela+ng	i+nola	i+phapanya	se+kala

Teacher
Sign:
Date:

24 Puisano bosiu bo boholo

Dipolelo tse ding bohareng ba lebokose di hlalosa dibapadi tse ka letsohong le letona dipuisanong tsena. Tse ding di bua ka dibapadi tse ka letsohong le letshehadi. Etsa mola o yang sebapading se nepahetseng.

A re ngoleng

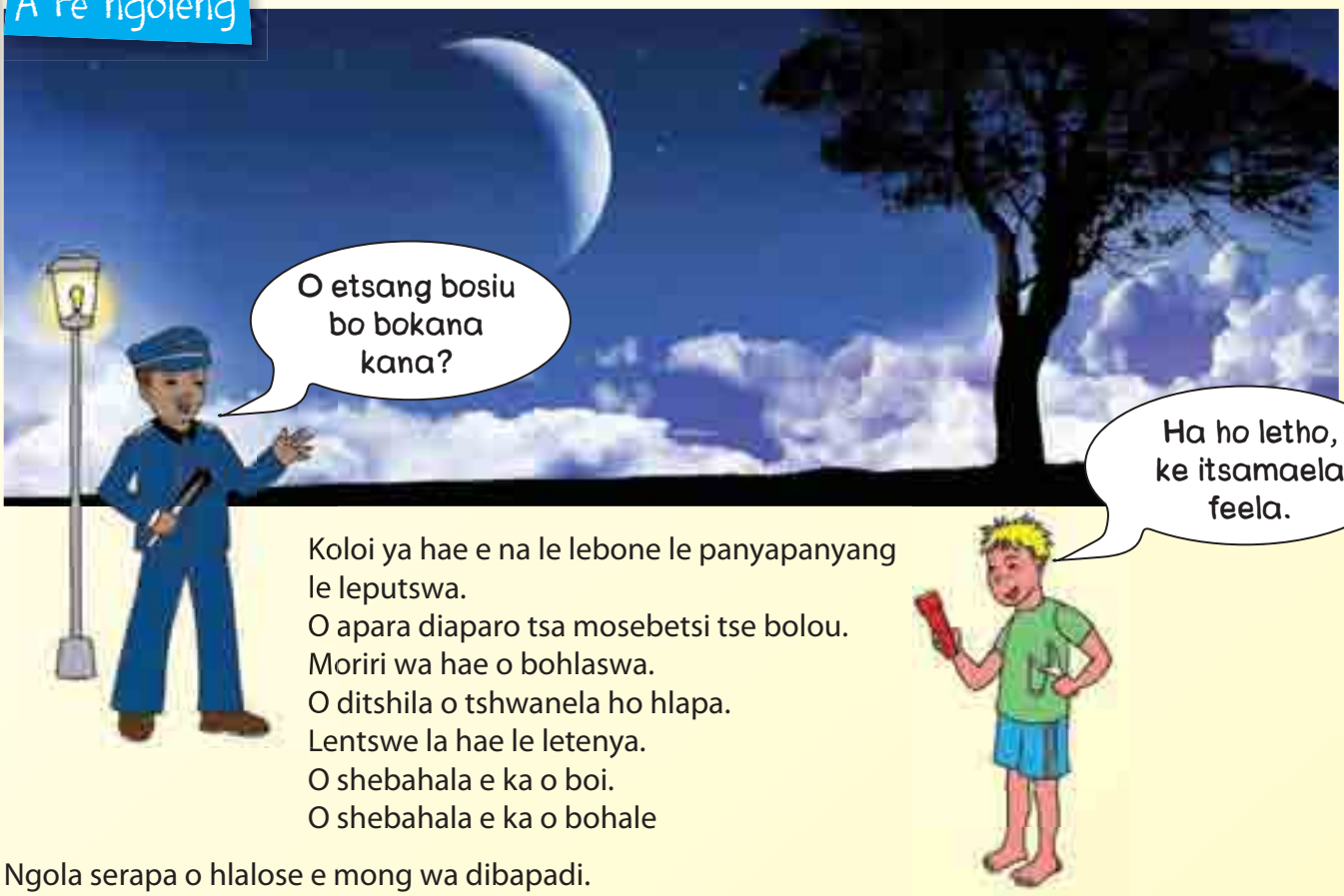

Koloi ya hae e na le lebone le panyapanyang le leputswa.
O apara diaparo tsa mosebetsi tse bolou.
Moriri wa hae o bohlaswa.
O ditshila o tshwanela ho hlapa.
Lentswe la hae le letenya.
O shebahala e ka o boi.
O shebahala e ka o bohale

Ngola serapa o hlalose e mong wa dibapadi.

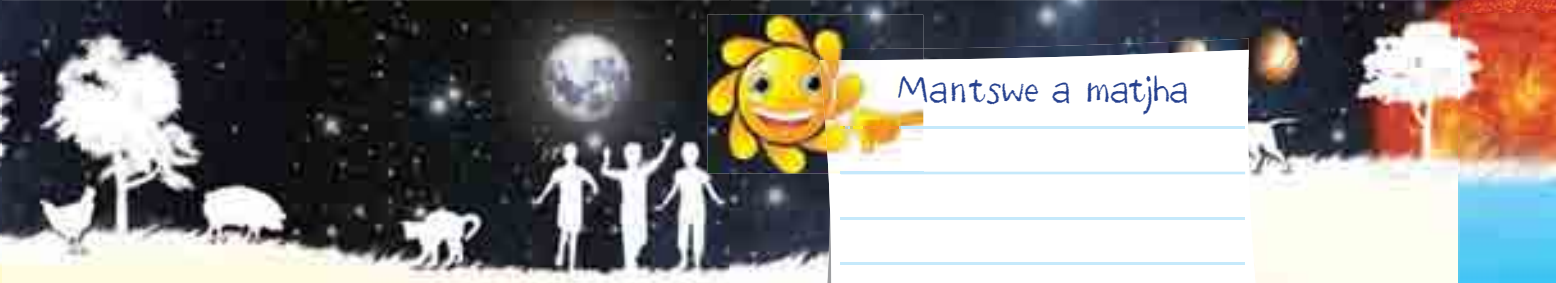

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Ngola hore dibapadi tse pedi di reng ha di buisana. Sena re se bitsa puisano. Puisano e re bolella hore batho ba reng. Dibapadi di ngolwa ka mokgwa ona. Ha o qetile polelo ena etsa tshwantshiso ka yona.

Lepolesa: O etsang mmileng bosiu ha kana?

Napo: _____

Lepolesa: _____

Napo: _____

Lepolesa: _____

Napo: _____

Lepolesa: _____

Ngola dipolelo tse pedi tse bontshang puisano e buuwang ke beng ba puo. Sebedisa matshwao. Mohlala: "Dumela ngwaneso" Ho bua Tshepiso.

Makopanyi. Makopanyi ke mantswe a kopanyang dipolelo tse pedi kapa ho feta ho bopa dipolelo.

Sebedisa makopanyi ana ho kopanya dipolelo tse latelang.

empa	yaba	hobane	jwale	hoja

Moshemane o ne a dutse ka ntle bosiu. O ne a shebile kgwedi.

Moshemane o ne a dutse ka ntle bosiu hobane o ne a shebile kgwedi.

Lepolesa le ne le kgathatsehile _____ le isa moshemane hae.

Lepolesa le isitse moshemane hae _____ e ne e le bosiu.

Mme wa moshemane o ne a le siyo hae _____ ntate o ne a robetse.

Ha ke utlwe _____ ka mamela molao wa mapolesa.

Ba nkotlile _____ ke na le matetetso.

25 Lefatshe la rona, letlotlo la rona

Leeto la rona sepakapakeng le fedile. Re kgutletse lefatsheng. Jwale ke nako ya hore re shebe tsa lefatshe. Ha re qaleng ka ho sheba naha.

A re baleng

Phomolong ena ya dikolo, bana ba memetswe ho ba lenaneong la phomolo le buwang ka "tlhokomelo ya naha". Mona ho menngwe bana ba sehlopha sa botshelela ba dulang mahaeng. Thuto ena e tsamaiswa ke ba lekala la bolemi. Ho menngwe banana le bashemane. O ka etsa kopo ya ho kenela thuto ena ka ho letsetsa nomorong ena:. 012-345678 pele kgwedi ya Hlakubele e fela. O tla ithuta ka kgoholeho ya mobu, le mathata a tliswang ke sena baleming. Mobu ke wa rona bohle. Tlong ka bongata le tlo ithuta ka kgoholeho ya mobu, ke hore re ka thibela sena jwang. Lefapha la Bolemi le tla fana ka makoloi le marobalo, bakeng sa bohle ba tlang thutong ena.

Molefi e sa le a hlokomela dinku le dipodi. Lelapa labo le futsanehile haholo hobane ntate wa hae o kenya bana ba baholo sekolo. Ntate wa hae o sebetsa toropong, ha mme wa hae e le molemi. Empa selemo le selemo dijo masimong di a fokotseha, tjhai ha e yo. Seo a se tsebang ke hore ha mobu o le thata, dijo ha di atlehe.

Molefi o tjhakela motswalle wa hae Tankiso, ya dulang dikhilometara tse hlano ho tloha habo Molefi. Masimong a boTankiso dimela tsa teng di atlehile. Ba lema difate, mme ba etsa mangope ho thibela pula hore e se ke ya hohola mobu. Ntate wa Tankiso o tseba haholo ka taba tsa temo, mme o leka ho thusa balemi ba bang.

Molefi o nahana ka seo a se boneng ha bo Tankiso. O nahana le ka memo eo a e utlwileng seyalemoyeng. Bosiung boo a bua le mme wa hae. O qoqela mme wa hae ka seo a se boneng ha bo Tankiso. O kopa mme wa hae hore a ke a ye thupellong e neng e ntse e haswa seyalemoyeng. O re o kgathatsehile haholo ka dijalo tsa habo masimong le dijalo tse hanang ho atleha.

Mantswe a matjha

A re bueng

Hobaneng Molefi a thahaselletse ho ithuta ka ditaba tsa temo?
Hobaneng mme wa Molefi a sitwa ho lema dijalo tse matlafetseng?
Fana ka mabaka.

A re ngoleng

Bala pale hape, mme o arabe dipotso.
Molefi o tsebile jwang ka thupelo ya temo?

Hobaneng Molefi a batla ho kenela thupelo?

Bolela dintho tse tharo tseo Molefi a tlo ithuta tsona.

1
2
3

A re etseng

Sheba tsebiso ya seyalemoya hape.
Etsa setshwantsho se tla hohela batho hore ba batle ho ya thupelong ena.

Teacher
Sign:
Date:

26 Ke bao ba a tsamaya

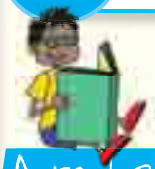

A re baleng

Molefi o botsa Tankiso hore na a ka rata ho ya thupelong le yena. Thupelo e tlo tshwarelwa sekolong Polokwane. Ha nako ya phomolo ya sekolo e fihla, ke bao ba tsamaya. Ha ba fihla, barutwana ba amohelwa ke Mof. Msimang, mookamedi wa Lefapha la temo. Ntho ya pele eo ba e bolelletsweng ke hore ba tlilo ithuta ka ho hlokomela mobu.

Mof. Msimang o bolella bana taba tse ngata ka mobu. O re ho na le mekgwa e mmedi eo re ka hlokomelang mobu ka yona. Sena o ka se bona feela ha noka e le sootho. Phokolo ya mobu e bitswa kgoholeho ya mobu. Mobu o letswapong ha o utlwa metsi o a foforeha, mme mobu o ba thata hoo metsi a pula a sitwang ho thopothela mobung, mme metsi ana a mathela nokeng, a nkile mobu. Ha mobu o se o lenngwe, kgoholeho e ba matla haholo. Re qetella re se na metsi a ho nosetsa dijalo.

Mof. Msimang o bolella bana hore ba hlokomele hore kgoholeho ya mobu e qala jwang. O re o tla bona ka mangope le mangotswana hohle masimong. Mangope ana ha a sa thibelwe naha e ka tlala ona feela. Mme re ka hloka moo re jalang dijalo. Hona ho kotsi hobane le madinyane a diphoofolo a ka wela moo mangopeng.
Morung ha ho na kgoholeho ya mobu, hobane difate di thusa mobu hore o se hoholehe. Dilemo tse sekete tsa ho feta, naha e ne e aperwe ke difate. Balemi ba batlang ho lema ba rema difate hore ba kgone ho lema. Ha jwale dipersente tse 80 tsa difate tseo re neng re di lema di renngwe kaofela,tse ding di bolawa ke mollo kapa mafu a difate. Dinaha tse ding tse ngata di ntse di na le meru e teteaneng .

O nehelana ka manifesto hore ba e bale. "Sena ke seo re kgolwang ho sona. Re batla le wena o kgolwe".

Bala manifesto e latelang

Temo ya mobu o motjha

Mobu ke ntho ya bohlokwa. Re hloka dijalo tsohle tseo balemi ba ka di jalang. Bokamoso ba naha ya rona bo itshetlehile ka hoba le mobu o motle. Re hloka ho ithuta ka taba tsa kgoholeho ya mobu, le hore re ka e thibela jwang. Re lokela ho kgutlisetswa mobu wa rona. Ha ho mang kapa mang ya lokelang ho lapa. Batho ba baholo, balemi ba ikopantse ho ba ditho tsa thupello e na ya ho fedisa kgoholeho ya mobu. Bana bohle ba lokela ho lwanela naha eo e tlong ho ba ya bona ka moso.

Mantswe a matjha

A re bueng

Sheba manifesto ona mme o bue ka sebaka seo o dulang ho sona.

O dula moo ho nang le kgoholeho ya mobu? Ha ho le jwalo na o dumellana le manifesto ona? O dula toropong kapa motseng? O ikutlwa jwang ka manifesto ona?

A re ngoleng

Manifesto ke eng? Leano la Mof. Msimang le bua ka eng?

O ka ngola eng ho manifesto? Ngola mona.

Kgoholeho ya mobu ke eng?

Ke eng e fedisang difate tsa rona?

Ngola dintho tse nne tsa bohlokwa tseo Molefi le Tankiso ba ithutileng tsona thupellong eo ba neng ba ile ho yona. Di akaretse sebakeng se latelang.

1

2

3

4

27 Ditaba tsa mobu

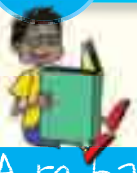

A re baleng

Mof. Msimang o rutile Molefi, Tankiso le bana ba bang mefuta e mmedi ya mobu. Mobu o fumanwang ka hodimo le mobu o fumanwang ka tlasa lefatshe.

(1) Mobu o ka hodimodimo, ke mobu o motle moo dimela di atlehang haholo teng. Mobu ona o motle haholo ka diminerale le menontsha e meng ya mobu. Ho thata ho busetsa mobu ona haeba o hohotswe ke pula.

(2) Mobu o ka tlase ho lefatshe o kganya ho feta o ka hodimodimo, mme o na le lehlabathe kapa letsopa. O thata haholo. Mme wa Molefi o fumana bothata ho jala dijalo mobung ona.

Ha re batla hore dijalo di atlehe, re lokela ho thibela kgoholeho ya mobu. Re ka etsa sena ka ho lema difate tse ngata le ho se boloke diphoofolo tse ngata polasing tsa rona.

Kgalekgale ha mobu o kgathala, batho ba ne ba tlohela meru hore e hole. Empa hobane ho na le batho ba bangata, ha ho sa na moo ho ka lengwang teng. Re hloka masimo moo re ka lemang dijalo hore ho be le kgora hohle. Ha re hlwekisa masimong re tlameha ho kwahela dijalo hape. Sena se tla boloka mobu o ka hodimo nqa e le nngwe. Ha re lema mabele, matokomane, dinawa, ditapole , dijalo tsena di tla thusa mobu hore o se hoholwe ke pula ha e na.

Balemi ba tshwanela ho jala difate, e seng dijalo feela. Balemi ba hlwahlwa ba lema jwang ho tshireletsa methapo ya difate ha di hola. Mahlaku a difate ha ba a lahle hobane a tshireletsa mobu o ka hodimo. Mahlaku ana re ka a etsa moitedi, oo re ka fepang dijalo ka ona.

Haeba masimo a hao a motheong ho batla ho le boima hore mobu o ka hodimo o se lahlehe. O na le mosebetsi o boima wa ho sireletsa ketso ena. O tlameha ho etsa mepopotlo (ridges). O ka sebedisa ditlhaka tsa poone le mabele ho etsa sena. Ha o na le majwe a mangata mobung, sebedisa ona.

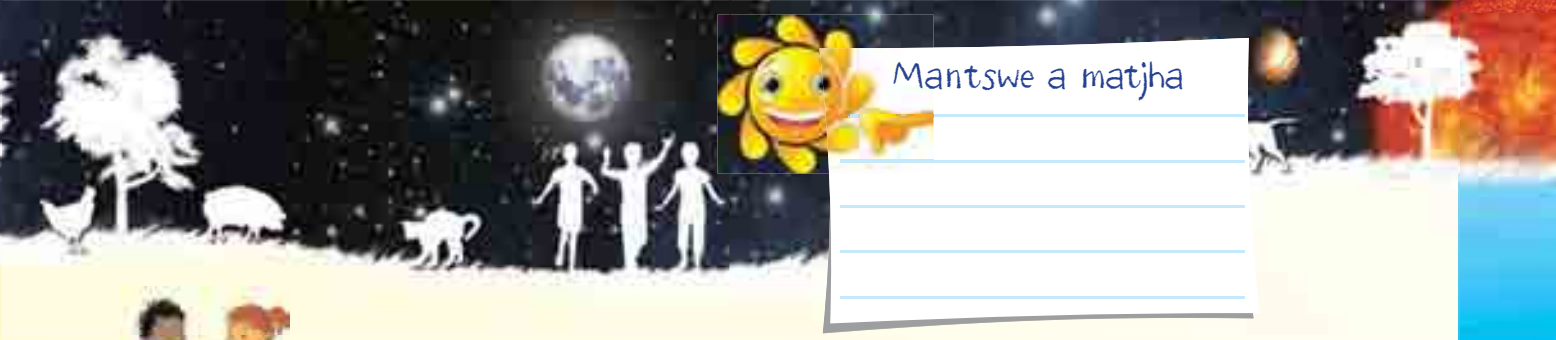

Mantswe a matjha

A re bueng

O tshwanetse ho etsa mepopotlo hokae ho thibela metsi hore a se hohole mobu o ka hodimo? Buisanang ka sena dihlotshwaneng tsa lona. Shebang setshwantsho mme le nahane hore le ka etsa methakala jwang.

A re ngoleng

Hlakola dipolelo tse sa dumellaneng le polelo ya pele ya sehlooho.

Mme wa Molefi o ne a sa kgone ho lema dijalo mobung wa hae.
Mme wa Molefi o rekile mose o motjha.
O ne a leka ho jala dijalo mobung o thata.
Molefi o ne a rata ho tjhakela metswalle.
Mobu o ka hodimo o bohlokwa haholo dijalong.
Mobu o ka hodimo o na le metsi, diminerale le menontsha e thusang dijalo ho hola.
Ngola seratswana ka ho sebedisa dipolelo tse setseng. Eketsa ka dipolelo tsa hao tse pedi.

Etsetsa lentswe le nepahetseng sedikadikwe dipolelong tsena.

O **lema**/**lemileng** poone le tamati.

O **tjhekile**/**tjheka** mekoti maobane.

Maobane ba **nosetsa**/**noseditse** dijalo.

Hosane ba ilo **bokella**/**bokelleditse** moitedi.

Hosane o tla **ithuta**/**ithutile** ka mobu.

Fumana o etse sedikadikwe nthong tse tswang mobung.

S			F	R	M	T	S
E	N	A	W	A	O	S	E
K	G	O	F	U	H	I	B
G	C	H	A	R	L	E	O
O	H	E	M	B	W	O	K
M	M	U	T	L	A	E	O
B	O	H	L	W	A	E	Z
M	A	R	O	K	O	L	O

tsie
kgolabolokwe
seboko
mohlwa
bohlwa
sekgo
kgofu
lesetlaoka
mmutla
marokolo

Teacher
Sign:
Date:

28 Tsepamisa maikutlo puong

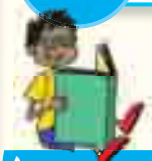

A re ngoleng

O a hopola hore ho na le mantswe a Sesotho a ngolwang ka ho tshwana empa a e na le meelelo e fapaneng? Etsa dipolelo tse pedi tse fapaneng ka mantswe a latelang.

A re ngoleng

lema
noka
leka
seba
bona

Sehella mantswe a bontshang ketso dipolelong tsena.
O tshwanetse ho ngodisetsa thupello ena pele kgwedi ya Hlakubele e fela.
Pula e hohola difate.
Re tla o kgannela koloi.
Bana ba bapala bolo.
Mosuwe o ruta bana ho ngola.

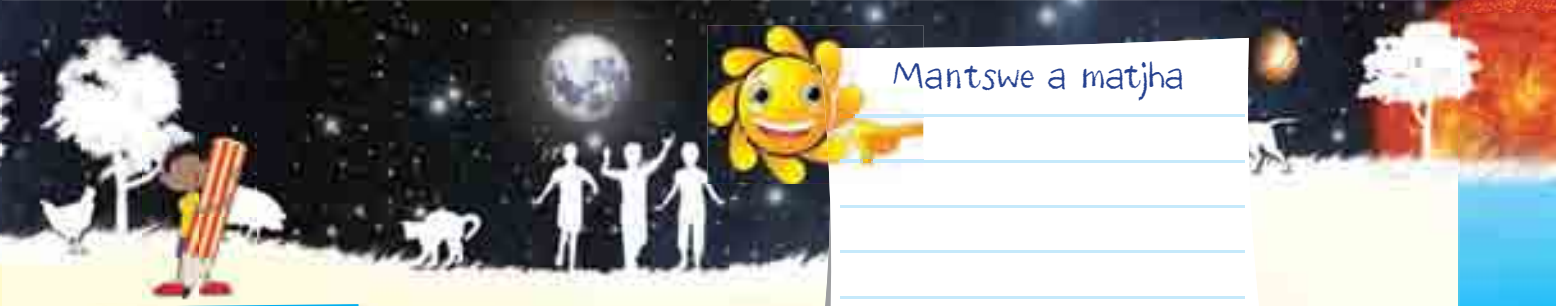

A re ngoleng

A mang a mantswe a emela diketso

Ha re batla ho hlalosa ketso re sebedisa lehlalosi. Lehlalosi le hlalosa hore ketso e etsahetse neng, sebakeng se fe, ka mokgwa o jwang. Sheba dipolelo tse latelang:

O tla thupellong ka nako ya phomolo ya mariha
O tla lema difate mangopeng
Mobu o hoholwa ke pula.

Ngola mahlalosi ka tlasa dihlooho tse nepahetseng.

Nako	Sebaka	Mokgwa

Lehlalosi e ka ba lentswe le le leng kapa polelwana).

Dipolelong tse latelang, sehella mahlalosi mme o ngole nako, sebaka, mokgwa pela polelo e nngwe le e nngwe.

1. Mohlala: Ke tsamaya <u>kajeno</u> .	*Nako*
2. O ka kenela tlhodisano ka ho letsetsa mohala.	
3. Sebetsa motseng wa heno.	
4. Mosebetsi wa Tankiso le Molefi ke ho disa dikgomo naheng.	
5. Re pola koro kajeno.	
6. Mobu o masimong o omelletse haholo.	
7. Dijalo di otlilwe ke sefako hampe.	
8. O thusa balemi haholo.	
9. Ke robetse ha monate.	

29 A re jaleng difate

- Na o mamela mananeo a seyalemoya?
- O ye o mamele puisano ya batho ba babedi seyalemoyeng?
- Ho na le bana bao o ba tsebang ba tsamayang ka mekgatlo ya sekolo ho ithuta ditaba tsa tlholeho?

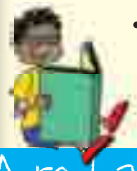

A re baleng

Bala tse latelang. Ke puisano ya seyalemoya. E ngotswe ka tlase jwalo ka puisano pakeng tsa batho ba babedi.

Puisano seyalemoyeng

Sebohodi: *Puisano ya kajeno e pakeng tsa Molefi le Tankiso, ba tswang thupellong ya ho hlokomela mobu.*

Mmotsi: Dumelang, bashemane. Le natefetswe ke eng haholo?

Tankiso: Re rata ho tjhaka, ha re rate ho sebetsa lapeng. (ba a tsheha.)

Molefi: Ke bone le ho ithuta ka ntho tse ngata polasing ya bo Tankiso.

Mmotsi: O ithutile ka eng?

Molefi: Bohlokwa ba ho boloka mobu o ka hodimo, hobane dimela di mela moo.

Mmotsi: Re boloka mobu o ka hodimo jwang?

Tankiso: Moo e ka reng tshimo ya hao e a theohela, etsa mepopotlo e thibelang metsi hore e se hohole mobu. Difate, jwang le tsona di thibela hore mobu o se hoholehe.

Mmotsi: Ke a utlwa jwale le ya thupelong e nngwe ya bobedi, le tsamaya neng? Thupelo e bua ka eng?

Molefi: E bua ka temo ya difate, ho thusa dijalo. Thupelo ena e tlo ba ka nako ya phomolo ya dikolo. Kgetlong lena e tlo ba pela Tzaneen. Re tsamaya ka bese.

Mmotsi: Tjhe, re na le bahlankana ba bohlokwa mona ba ithutang taba tsa temo. Re ba lakaletsa mahlohonolo!

Mantswe a matjha

Mosebetsi wa meru

Nakong e tlang ya phomolo, bahlankana ba tsamaya ka bese. Ba tlo feta merung, leha meru e mengata e renngwe.

Bese ya ema merung mme bana ba theoha.

Letsatsing la pele, mookamedi wa mosebetsi ona, Ngaka Mothiba, o ile a tsamaya le bana, o tsamaile le bona khilometara e le nngwe ho ya moo difate di hodiswang teng. Bana ba hodima thaba. Ho na le mangotswana a fihlang tlasetlase ho kgohlo. Mabopong a mangotswana ha ho a lengwa. Ha ho letho le melang moo. "Sena se etswa ke ho rengwa ha difate. Batho ba rema difate hore ba etse patsi, ba bese mollo". Ho bua Ngaka Mothiba.

"Ho nkile nako e kae hore mangotswana a be teng moo?" Ho botsa Tankiso.

"Na o a hopola hore o bone metsi a masootho dinokaneng ha o ntse o tsamaya?". Ho botsa Ngaka Mothiba. "Ke kgoholeho ya mobu eo. Ho nka dilemo tse tharo hore pula e tjheke mangotswana. Kgoholeho ya mobu mabopong a dithaba ke bothata bo boholo. ""Ho rema difate ho ama tsa tlholeho," ho araba ngaka.

Ngaka Mothiba o bolella bana hore ka le hlahlamang o tlo ba bontsha kamoo ho jalwang difate tse ntjha ho kgutlisetsa tse neng di renngwe.

"Ho rema difate ho ama tlholeho" a ba bolella jwalo. "Sefate sena sa mofuta o nang le meutlwa se tumme haholo dinonyaneng. Dinonyana di rata ho hahela dihlaha ka meutlwa. Sena se sirelletsa dinonyana ho dinoha le ba direng ba bang. Makalana a manyenyane le mahlaku a jewa ke ditlou, mme mahlaku a jewa ke ditshwene le dithuhlo. Ditshwene di rata ho ja le dipalesa. Ditholwana tse tala le tsona di rata ho jewa ke ditshwene. Dikokwanyana tse kang dinotshi di kgahlwa ke mmala e mesehla le monko o monate o tswang dipaleseng. Ke tshepa hore jwale le utlwisisa bohlokwa ba dipalesa.

A re bueng

Buisanang ka dipotso tsena dihlopheng tsa lona.

- Hobaneng bashemane bana ba ile ba botswa dipotso seyalemoyeng? Ke seyalemoya sefe se tshwarang puisano le bana? Bolela tse mmalwa.
- Ho nka nako e kae hore pula e etse mangotswana ha difate di renngwe?
- Hlalosa ka moo mangotswana a etsahalang ka teng.
- Hobaneng ha batho ba rata ho rema difate?

Teacher

Sign:

Date:

30 Leeto le yang morung le moo dimela di hodiswang teng

A re baleng

Letsatsi la bobedi bana ba ya moo ho lengwang difate. Difate tsena di tlo sebediswa bakeng sa tse renngweng. Ba bona diketekete tsa difate. Difate tse nyane di hloka tlhokomelo e kgolo. Batho ba sebetsang mona ba dula haufinyana hore ba tsebe ho hlokomela difate.

Mona moo difate di hodiswang, dimela tsohle di ngotswe. Di ngotswe ka mabitso, ka sekgowa le puo ya moo, le nako eo di lenngweng ka yona. Ha beke e ntse e eya, le tlilo ithuta ka sefate se bitswang mookakwena ka Sesotho". Sefate sena se na le mabitso a mangata: koorsboom (Afrikaans), mooka-kwena (Northern Sotho), umHlosinga (Zulu), nkelenga (Tsonga) le munzhelenga (Venda). Makgowa a neng a hahlaula le naha, ba ne ba re sefate sena se ba tshwarisa feberu. Empa e ne e le menwang e neng e etsa jwalo, e ba tshwarisa lefu le bitswang Malaria. Hobane mehahlaula ena e ne e nahana hore lefu lena le tswa difateng, ke ka hoo ba bitsang difate tsena "koorbome". E leng ntho e bolelang sefate sa feberu. Difate tsa mofuta ona di fodisa feberu.

Thupello ena ya meru, le moo ho hodiswang dimela e bohlokwa haholo hobane mona ho lengwa difate tse nkang sebaka sa tse renngweng. Re a tseba hore difate di sebedisetswa ho etsa dibeso. Re fumana ditholwana difateng. Difate di re fa le mefuta e mengata ya meriana. Dipersente tse 40 tsa meriana eo re e rekang e tswa difateng. Difate di etsa pampiri. Re tshwanela ho hlokomela dipampiri. Re tshwanela ho boloka dipampiri tse lahlilweng, mme re di sebedise hape ho etsa dintho tse ding tse ka sebediswang.

A re bueng

Ke dintho dife tse sebedisitsweng tseo o ka di fetolang sebopeho ho di ntjhafatsa?
O ka etsa eng ka makgapetla a meroho, ao o sa a sebediseng?
Balemi ba ka etsang ka ditlhaku tsa mabele le poone?

A re baleng

Mothakala mosebetsing wa temo ya meru

Letsatsi la boraro la thupelo, bana ba tswela ka ntle ho sheba mosebetsi wa mothakala. Batho ba sebetsa ka thata ho jala sethopo moo. Ngaka Mothiba o hlalosa ka hore mothakaleng o motjha, ba tlameha ho tlatsa mangope ka mobu. Basebetsi ba lema difate, mme ba tlatsa dikoti tsena ka mobu o matlafetseng o tswang morung. Mona moo ho tjhekwang, ho nosetswa ka metsi nako e telele. Ho lengwa le mohlwa ho tiisa mobu, hore difate di tsebe ho mela ka nako ya tsona.

Jwale, Ngaka Mothiba o isa bana morung o phethahetseng. O ba bolella hore ha makgapetla a shweleng a bokellana tlasa difate a etsa bohlaswa. A silafatsa sebaka. Ha o phahamisa makgapetla ho na le dikokwanyana, di thusa ka ho bodisa makgapetla. Ngaka Mothiba o ba bontsha le diboko, dinqanqane, dikgo, phepheng tse dulang tlasa dikoqo tsa patsi le makgapetla. Tsohle tse bodileng tse dulang mona, di na le mosebetsi: di etsa hore dikoqo tsa patsi di bole, mme ha di bodile di fetoha mobu. " Na le a bona hore ke mosebetsi o mongata jwang ho etsa mobu?. Ke ka hoo re tlamehileng ho hlokomela mobu."

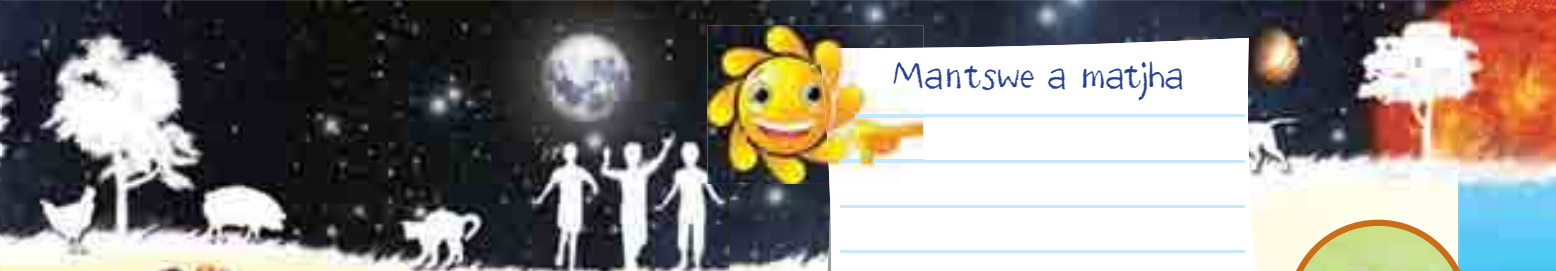

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Araba dipotso tsena.
Ngaka Mothiba o isa bana dibakeng dife?
O ba bontsha eng tulong tse fapaneng?

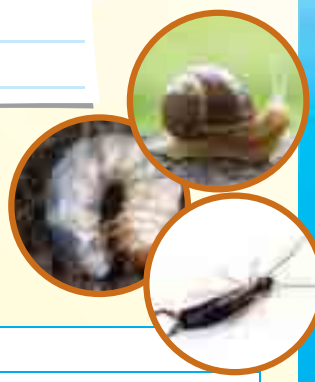

Dibaka	O ba bontsha eng?
Sebaka 1	
Sebaka 2	

Sefate sa mookakwena se fumane lebitso la sona jwang?

Molemo wa sefate sena ke ofe?

Moo difate di hodiswang ho ngotsweng sefateng se seng le se seng?

Hobaneng ho le bohlokwa ho fumana batho ba haufi le moo ho sebetsa mona?

Hobaneng ba tlameha ho lema difate tse ding?

Molemo o le mong wa ho thibela kgoholeho ya mobu ke ofe?

Ke eng e etsang difate di bole, di qetelle e le mobu?

31 Sefate sa phaene

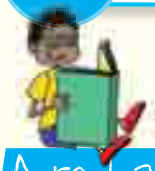

Bala thothokiso o arabe dipotso.

A re baleng

Difate tsa phaene

Utlwang kwatla kwatla
Ho lla phaene, swahla swahla
O molelele le wena, o habile kae?
Molemo wa hao ke ofe setjhabeng?

Banna ba diphaka, ditshika ba o ratha
Empa ba a hloleha
Ba tla ka disakga
Le ha ho le jwalo
Molemo wa hao o moholo
Re a o babatsa
O etsa pampiri
O a re futhumatsa
O thiba thibang ha mobu wa rona
O hoholeha, o hoholeha
Mafatsheng, dinokaneng
Ha feela o le teng
Mangope le mangotswana a lebale.

Margaret Mahy (fetoletswe)

A re ngoleng

Bala thothokiso hape mme o arabe dipotso tsena.

Hobaneng phaene e le molemo? Fana ka mabaka a mabedi.
1
2
Hobaneng difate di swahlamana ha di ewa?
Hobaneng phaene e hlola banna ba ditshika?
Hobaneng mongodi a re:" ha feela o le teng mangope le mangotswana a lebale"

Mantswe a matjha

A re etseng

Ka selemo sa 2010 sefate sa mookakwena se ile sa kgethwa hore batho ba se leme ka beke ya temo ya difate. Sena se etsahala maqalong a Phato. Sefate sena se setle haholo, se lengwa moo difate di seng di renngwe teng. Etsa setshwantsho se kgothalletsang batho hore ba leme difate. Setshwantsho sa hao se tlameha hore se be le mabaka a ho lema difate. *Sebedisa tsohle tseo o ithutileng tsona bekeng ena.*

Teacher

Sign:

Date:

32 Tshebediso ya puo

A re ngoleng

Ngola dipolelo tsena hape hore di bontshe puo sebui.

"Ntate, ho nkile nako e kae hore pula e etse dikgohlwana?" ho botsa Molefi.

"Ho nka lemo tse tharo", ho araba Ngaka Mothiba. "Metsi a hohola tulo tseo ho sa melemg dijalo ho tsona," o a eketsa.

A re ngoleng

Kenya matshwao dipolelong tse latelang. Kenya ditlhaku tse kgolo, feelwane, kgutlo, matshwao a ka masakaneng, jwalo jwalo.

Na ke nnete hore o ne o rema difate. Ha o a hlokomela tshenyo eo o neng o e etsa ho botsa Tankiso "ke nnete tjhe bo monna ke ithuta ka bohlokwa ba ho se reme difate" ho bua ntate Masia, "ha ke sa tla pheta."

Ngola dinomoro polelong tsena, ka ho latellana ha diketsahalo.

Ka mora moo, nosetsa mokoti ka makgetlo pele o jala.

Tjheka mokoti o moholo ho feta wa pele, o o fate habedi ho ya tlaase.

Qetellong, jala ebe o kenya jwang hore bo tshware mobu.

Tlatsa mokoti o ka tlase ka podiswa kapa mobu o motsho.

Nahana o na le Molefi le Tankiso thupelong.

Ngolla motswalle wa hao lengolo. Mo qoqele ka moo ho neng ho le monate ka teng thupelong. Mo qoqele le ka tse ding tsa bohlokwa tseo ba le rutileng tsona.

A re ngoleng

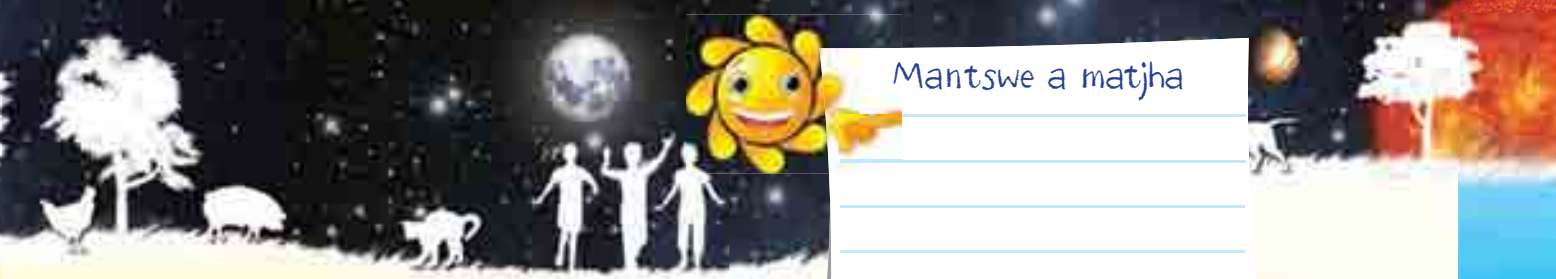

Mantswe a matjha

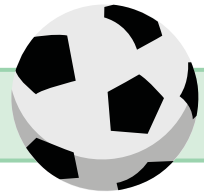

3

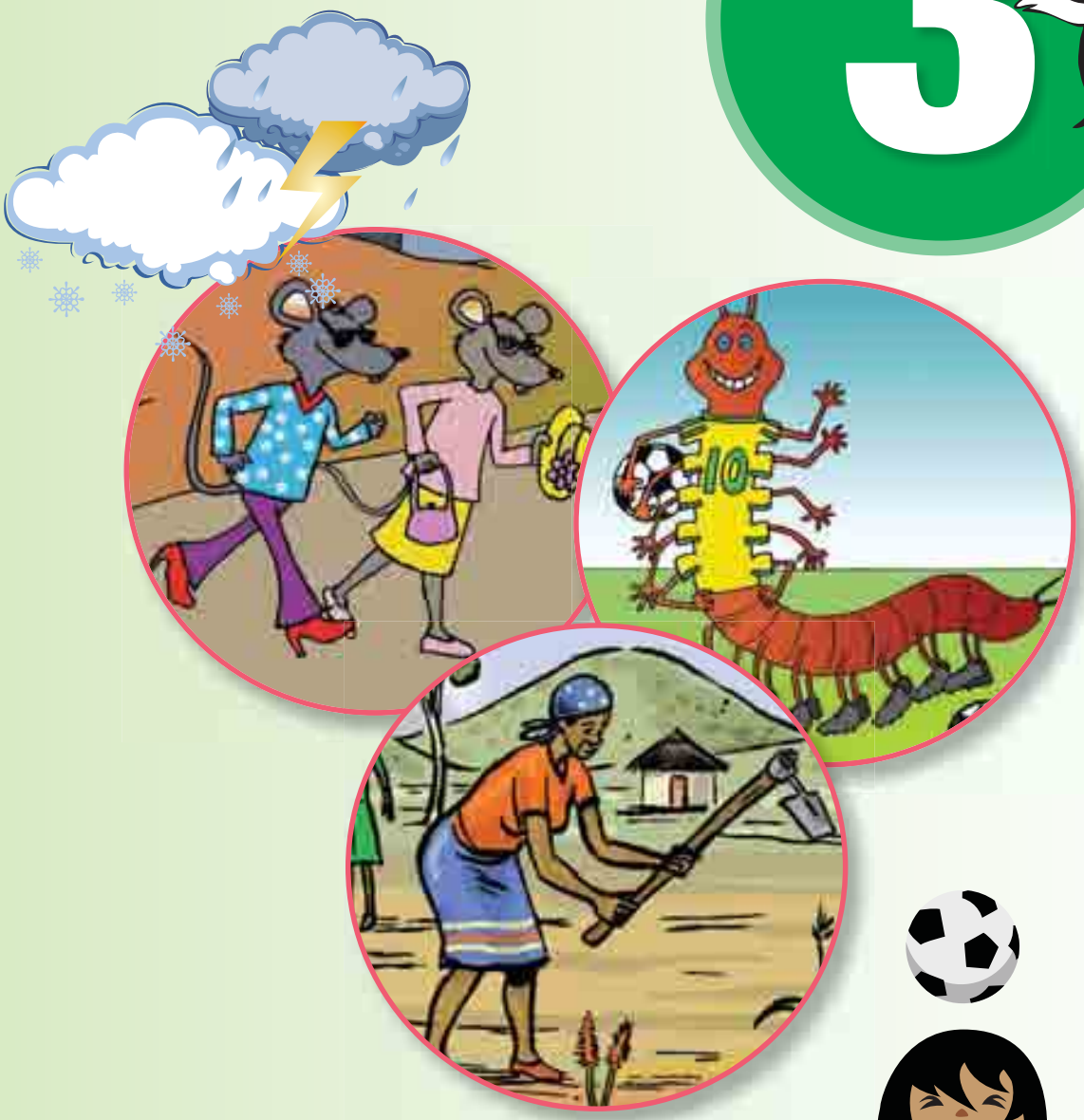

Letsatsi

33 Bolo, bolo hohle

A re bueng

- *Ke papadi efe eo o ratang ho e bapala kapa ho e shebella?*
- *Ke sebapadi sefe seo o se ratang? Hobaneng?*
- *O nahana ho jwang ho ba mmampodi?*
- *Ke bo mang bommampodi ba bolo, dimathi, disesi, tseo o di tsebang Afrika Borwa?*

A re baleng

Ka 2010 Afrika Borwa e ile ya ba moamohedi wa FIFA tlhodisanong ya papadi ya bolo ya maoto. Diketekete tsa batho ba tjhaketse Afrika Borwa ho tla shebella tlhodisano ya bolo mabaleng a dipapadi a leshome. Dihlopha tsa mafatshe a fapaneng di fihlile Afrika Borwa ho tla tlhodisanong ya mohope wa lefatshe.

O tsebang ka tlhodisano ya bolo ya maoto ya Lefatshe ya 2010?
Bala ditsebiso tse latelang ebe o araba dipotso tse latelang.

Papetla 1: Mohope wa bolo mabaleng a dipapadi wa 2010

Motse	Lebala la dipapadi	Dinomoro tsa ditulo tsa babohi ba bolo
Cape Town	Green Point	40 000
Bloemfontein	Free State	70 000
Durban	Moses Mabhida	60 000
Johannesburg	Ellis Park	95 000
Johannesburg	Soccer City	40 000
Nelspruit	Mbombela	40 000
Polokwane	Peter Mokaba	40 000
Rustenburg	Royal Bafokeng	45 000
Pretoria	Loftus Versveld	45 000
Port Elizabeth	Nelson Mandela Bay	50 000

Mantswe a matjha

Papetla 2: Ditlhodisano tsa Mohope wa Lefatshe wa FIFA wa 2010				
Ditlhodisano tsa kotara				
Letsatsi	Lebala la dipapadi	Naha 1	Naha 2	Sephetho
02 Phupjane 2010	Nelson Mandela Bay/Port Elizabeth	Netherlands	Brazil	2:1
02 Phupjane 2010	Johannesburg	Uruguay	Ghana	1:1
03 Phupjane 2010	Cape Town	Argentina	Germany	0:4
03 Phupjane 2010	Johannesburg	Paraguay	Spain	0:1
Seka makgaolakgang				
06 Phupjane 2010	Cape Town	Uruguay	Netherlands	2:3
07 Phupjane 2010	Durban	Germany	Spain	0:1
Makgaolakgang				
11 Phupjane 2010	Johannesburg Soccer City	Netherlands	Spain	0:1

A re baleng

Sebedisa ditsebiso tse Papetleng ya 1 le 2 ho araba dipotso tse latelang. Ngola dikarabo tsa hao dibakeng tse latelang.

Ke lefe lebala la dipapadi le leholo?	
Le nka batho ba bakae ka palo?	
Papadi ya ho qetela e bapetswe neng?	
E bapetswe ho kae? Toropong efe le lebaleng lefe la dipapadi?	

Ke dinaha dife tse kenetseng ditlhodisano tsa kotara?

Ghana e bapetse neng?	
Ghana e ne e bapala le naha efe?	
Sephetho e ne e le sefe ha Ghana e bapala?	
Ghana e bapetse ho kae?	
Ke dihlopha dife tse bapetseng ho makgaolakgang?	
Sepheto ebile sefe?	

O ne o tshehetsa sehlopha sefe? Hobaneng?

Teacher

Sign:

Date:

34 Puisano le morati wa papadi ya bolo

Ke batho bafe bao e leng barati ba papadi ya bolo bao o nahanang hore ba atlehile Afrika Borwa?
Hobaneng o nahana hore ba atlehile?
Ke eng se ba entseng hore ba atlehe?

A re batlisiseng ka morati wa papadi ya bolo ya atlehileng.

Noko Alice Matlou

Ha batho ba bua ka bolo, hangata ba bua ka barati ba bolo ba banna. Empa e mong eo e leng morati wa papadi ya bolo wa Afrika Borwa ke mosadi: Noko Alice Matlou. Matlou e bile morati wa papadi ya bolo wa Afrika ka selemo sa 2009 ho Confederation of African Football. E bile morati wa papadi ya bolo wa pele wa Afrika Borwa ho fumana kgau ena.

Bala puisano le Matlou ho mo tseba ho feta mona.

"O hlahetse kae? O dula kae hona jwale?"

"Ke hlahetse Moletjie, Gaphaudi, Limpopo. Ke dula hona teng."

"O bile le kgahleho dipapading neng?"

"Ke qadile ho bapala bolo ke sa le sekolong se tlase. Ke ne ke rata dipapadi ebile ke le semathi se seholo, ke bapala le bolo. Ke ne ke rata ho matha ka lebelo le leholo, haholo dimetara tse 100 le 200. Ha ke sa le sekolong ke ne ke matha ka lebelo le leholo hoo ke bileng ka roba rekoto. Ka selemo sa 2000 ka qala ho bapala bolo ke bapalla sehlopha sa bolo ya maoto sa Brazilian Ladies . Ka 2007 ka qala ho bapalla Banyana Banyana."

"O ipoloka o shahlile jwang?"

"Ke ikwetlisa habedi ka letsatsi. Ke tsoha hoseng ke mathe metsotswana e 30. Ka hora ya boraro ke ikwetlisa hora tse tharo. Ke ka nako eo ke ikwetlisetsang ho bapala bolo."

"O kgothaletsa batjha jwang?"

"Hore ba ikwetliseng haholo, ho ba bonolo ho bapala."

A re ngoleng

Ka morao hoba o bale pale le puisano ka Matlou, araba dipotso tse latelang:
Matlou o atlehile jwang?

O ikwetlisa ha kae?

O qadile jwang ho iphedisa ka ho bapala bolo?

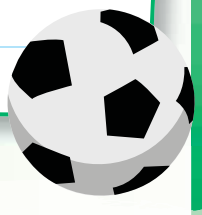

A re etseng

E re motswalle wa hao a iketse morati wa papadi ya bolo. Ebe o etsa puisano le motswalle wa hao ho fumana ka moo a ileng a atleha ka teng.

A re baleng

Kgetha motho sekolong kapa motseng eo o nahanang hore o na le bokgoni. Kopa motho eo ho etsa puisano le wena. Puisanong eo leka ho fumana dikarabo tsa dipotso tse latelang:

Motho eo o ne a le jwang bongwaneng? Ke eng se entseng hore a kenele dipapadi?

Hobaneng o re motho eo o atlehile? Ke dikatleho dife tsa hae tsa bohlokwa?

Motho eo o na le molaetsa o feng ho batjha ba Afrika Borwa?

35 Fumana e nepahetseng

A re baleng

Kenya ditsejana dipolelong tsena. Hopola ho di sebedisa o bontsha puo-sebui.

Noko! Ho bitsa mokwetlisi. Na o ikwetlisa haholo ho itokisetsa Mohope wa bolo wa Lefatshe? O a botsa. Ke a kgolwa o etsa jwalo.
E ho bolela Noko. Ke ikwetlisa dihora tse nne ka letsatsi.
Mokwetlisi o a bososela. Tshwara jwalo! Ke seo ke batlang ho se utlwa. Ho bua mokwetlisi.

Sheba dipolelo tsena. Sehella leetsi polelong e nngwe le e nngwe. Etsa sedikadikwe ho lehlalosi le hlalosang hore ketsahalo e etsahetse jwang, kae, neng

Matlou o ikwetlisitse ka thata mme a fumana tlholo.
Dimathi di ne di tshohile haholo pele papadi e qala.
Mokwetlisi o buile ka thata le sehlopha sa dibapadi.
Sehlopha se mametse mokwetlisi ka hloko.

Qetella dipolelo tsena o sebedisa hobane le ka lebaka la.

Banyana Banyana ba hlotse tlhodisano ka lebaka la
O bile mmampodi wa bolo hobane
O ile a fumana moqhaka wa tlholo ka lebaka la
Metswalle e thabile le yena hobane

Mantswe a matjha

A re baleng

Bala thothokiso ka morati wa papadi ya bolo.

O se ke wa kopa lefokolodi

O seke wa kopa lefokolodi
Ho bapala papadi ya bolo.
Hopola, o na le dipara tse 50 tsa
Dieta khabotong ya hae.

O bapala ka dibolo tse 50
Ka dipara tse 50 tsa dieta,
O di raha kaofela ka nako e le
nngwe.
Ka nako e nngwe o a hlolwa.

O rata tlhodisano
Ha o qala ho kopana le lona,
La pele o tla bona maoto a lekgolo
O tla bona tlholo.

Kenn Nesbitt

A re bueng

O dumellana le thothokiso ena? hobaneng?
Sehella mantswe a reneketsang moleng o mong le o mong wa bobedi.
Hobaneng sethothokisi se re lefokolodi le rata tlhodisano?

A re baleng

Ha re romela SMS re ngola mantswe a rona ka mokgwa o fapaneng. Re a kgutsufatsa ka mokgwa o makatsang. Eka re re ngola puo e nngwe. Sheba haeba o ka utlwisisa molaetsa wa SMS tsena .

Ke u b hsn	
O p hntle?	
O shlp srbd	
K tl fhl 8	
K tl bon k 3	

Jwale romela SMS ho Matlou o mo lakaletsa mahlohonolo katlehong tsa hae.

A re etseng

Etsa setswantsho ho hlalosa dipolelo tsena. Matlou o raha bolo ka leoto le letshehadi. Ka ho phahamisa monwana o motana o bontsha boitshepo empa motshwari wa bolo o tshwara bolo.

Teacher
Sign:
Date:

36 Tlhaloso ya papadi

A re baleng

Qala dipolelo tsena ka haeba ebe o a di kopanya ho etsa dipolelo tse nepahetseng.

Haeba	Ann o bala haholo		O tla hlola
	Semathi se ikwetlisa haholo		O tla kotula
	Molemi o sebeditse haholo		ke motlotlo
	Mampodi ke Thabo		se tla kgathala

Jwale bapisa ebe o kopanya dipolelo o sebedisa empa kapa haeba.

Semathi sa tswela pele ka ho matha		O ne a tshwere mmapa.
O ne a lahlehile	**haeba**	Se utlwile bohloko lengweleng.
A ka hlola lebelo	**empa**	A na le mokoka.
O siile buka ya hae, hae		o entse mosebetsi

Jwale kopanya dipolelo tsena o sebedisa haeba kapa empa.

Ho ne ho na pula e ngata.		ha ke a koloba
Ke a tsamaya.		ha ke na tjhelete
Le batla ho reka baesekele.		a sa fihle
Ke batla ho tsamaya ka sekolo.		le sa tsebe ho e palama

A re baleng

Ngolla motswalle wa hao lengolo o mo qoqele ka papadi eo o neng o e shebelletse lebaleng la dipapadi. Ke papadi efe? E bapetswe neng? Ke ba fe ba hlotseng? Hlalosa papadi. E etse e be monate ka moo o ka kgonang.

Ngola Aterese mona. .....

.....

.....

.....

Ngola Letsatsi mona .....

Motswalle

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ngola qetello mona.

.....

Ngola lebitso la hao mona.

Ngola emfolopo e yang ho motswalle wa hao.

Lebitso

Aterese

Khoutu

Letsatsi

37 Ka ntle Serameng

A re bueng

- *Bekeng ena re tlo bua ka tulo e batang haholo lefatsheng.*
- *O kile wa utlwa ho bata ho hokae ha temperetjha e tlase?*
- *O iphuthumatsa jwang ha ho bata haholo?*

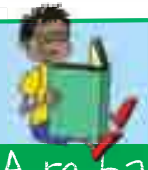

A re baleng

Ho reneketsa nonyanalewatle

Nonyana tsena tse makatsang ka diaparo tsa tsona tse ntle di feta hara lehlwa,
Empa ha di fihla lewatleng la leqhwa
Thola o shebe di matha ka lebelo le lekaakang!
Pina ya tsona e duma jwale ka tonki,ha di kgone ho fofa,
Empa nonyanalewatle di phela hantle,e re ke o bolelle hobaneng. . .
Masiba a tsona ha a be metsi, mmele wa tsona ha o hatsele,
Mapheo a tsona a phethahetse hobane ha a kobehe!
Ditono tsa tsona di loketse ho kganna, di ema ka maoto a mabedi,
Jwale mpolelle, ka tsohle tseo o di utlwileng. Na nonyanalewatle di lokile?

E tswa ho:~Robin Bernard

Pampiri ya Mail-Guardian 16 Phupu 2013

Serame le pula di bolaya dinonyana lewatle tse 600 Afrika Borwa

Dinonyanalewatle tse ka bang 600 Afrika di bolailwe ke serame sehlekehlekeng sa Afrika Borwa. Dinonyana di bolailwe ke serame le pula matsatsing a mabedi a fetileng Algoa Bay porofensing ya Eastern Cape, ho bolela ba Afrika Borwa National Parks kajeno.

Mofumahadi ya buellang ba Afrika Borwa National Parks o re ”ho a bata ka mehla ka kgwedi ya Phupu, empa lemong sena re bile le serame le pula. Sena se entse hore ho bate haholo. Sena se entse hore dinonyanalewatle di shwe ka bongata sehlekehlekeng sa Dinonyana. ” Mmuelli o itse madinyane a ne a le manyane a sa fokola. “ha a na masiba,” o a hlalosa. “A na le masiba a boreledi a manyane, ka hoo serame se bolaile nonyanalewatle tse 600. ”

Nonyana lewatle tsa Afrika di a fokola hobane di a fokotseha ka palo.

NA O A TSEBA? Letsatsi la lefatshe la dinonyanalewatle ke 26 Mphalane. Letsatsi lena le beilwe ke maAfrika Borwa a kgathallang dinonyanalewatle.

Sethothokisi se sebedisa mantswe a itseng ho hlalosa dinonyanalewatle.

- **Sethothokisi se re masiba a tsona ekare diaparo tse ntle. Re tla bitsa papiso ena tshwantshiso.**
- **E duma “jwaloka” tonki. Hona ke tshwantshanyo.**

Qetela dipolelo tse ka tlase ka mantswe a nepahetseng.

O matha jwaloka .....

O robala jwaloka .....

O bina jwaloka .....

NA O A TSEBA? Letsatsi la lefatshe la nonyanalewatle ke la 26 Lwetse. Letsatsi: lena le phatlaladitswe e le tsatsi: le ikgethileng ke sehlopha sa Afrika Borwa, se hlokomelang nonyana tsena.

A re ngoleng

Ngola lentswe la modumo o tshwanang le mantswe a latelang.

duma		tonki		lerata	

Bala thothokiso ebe o araba dipotso tse latelang.

- Dinonyanalewatle di apara diaparo tse masiba a jwalo ka eng?
- Lerata la tsona le duma jwang? Etsisa mofuta oo wa lerata.
- Sethothokisi se re di a ikonka ha di tsamaya. Sena se bolela eng?
- Na o nahana sethothokisi se rata dinonyanalewatle? hobaneng?
- Na o a tseba hore dinonyanalewatle di ka phela serameng?
- Dinonyanalewatle di iphuthumatsa jwang?

Hobaneng setshwantsho sena se tshehisa?

Bala ditaba koranteng ebe o araba dipotso tse latelang.

Ke eng se entseng hore dinonyanalewatle di shwe?

A re baleng

Di shwele ka nako efe ya selemo?

Dinonyanalewatle di futhumatswa ke eng? Ke eng se etsang hore di se kolobe (sheba thothokiso).

Madinyane a fapane jwang le dinonyanalewatle tse kgolo?

Madinyane a ne a le nako e kae?

Hobaneng pula le serame di bolaile dinonyanalewatle?

Hobaneng dinonyanalewatle e le mofuta ona wa nonyana?

Teacher

Sign:

Date:

38 Tulo e batang haholo lefatsheng

A re baleng

Ha o sheba lefatshe o tla bona moo Antarctica e leng teng. E ka tlase ho lefatshe. E nka boleshome ba lefatshe ebile e aparetswe ke lehlwa le ka bang dimetara tse 1 500 ho isa ho 1 600 ka botenya. Phoulu e Borwa e bohareng ba Antarctica. Ke tulo e batang haholo ebile e moya o mongata. Ke batho ba mmalwa ba dulang moo selemo kaofela. Ditsebi di dula nako e kgutshwanyane, mehahong e hlophisitsweng.

Selemo Antarctica e pakeng tsa kgwedi tsa Mphalane le Hlakubele. Ka nako ena ha ho be lefifi. Mariha, ka kgwedi tsa Mmesa le Mphalane, ho lefifi. Ho ba lefifif kgwedi tse tsheletseng. Nna le wena re ke ke ra utlwisisa serame sa Antarctica, le selemo ho ntse ho bata. Bohare ba temperetjhara ka Pherekgong, hara selemo ke – dekeri tse 28 tsa Celsius. (e ngolwa tjena: –28°C.) Ho hwama ke 0°C, ka hoo ho hwama ho ka tlasa 28°C!

Afrika Borwa e na le ditsebi tse dulang ntlong ya dipatlisiso, Antarctic selemo kaofela. Mariha bohare ba temperetjhara South Pole, bo ka fihla ho -89°C. Ditsebi di tshwanetse ho dula moahong o hlophisitsweng, ho ba mofuthu temperetjhareng tseo tse tlase, ka hara moaho ba na le tulo ya ho phehela, phaposi ya ho robala, tulo ya ho phomola, le phaposi ya ngaka, e ba thusang ha ba kula.

Leka ho fumana ditshwantsho.

ANTARCTICA

Mantswe a matjha

Dinonyanalewatle Antarctica

Ho na le dinonyanalewatle tse ngata ho feta nonyana tse ding … Antarctica. Ha di kgone ho fofa empa di sebedisa mapheo a tsona a makgutshwanyane ho sesa. Ke disesi tse hlwahlwa. Lefatsheng di ema hantle kapa di a tlola tlola ha di matha. Dinonyanalewatle di iphuthumatsa jwang?

Dinonyanalewatle di na le letlalo le letenya di mafura mmeleng, di na le masiba a mangata a hlahlamanang. Masiba a tebela serame le pula. Hore di fumana mofuthu dinonyanalewatle hangata di tsamaya ka dihlopha.

Adapted from PIRLS (Sample Passages, Questions and Scoring Guides)
Antarctica: Land of Ice

A re bueng

- **Pale ena e bua ka eng?**
- **Mongodi o batla ho re bolella ka eng?**
- **Hobaneng o nahana hore phoulu ya Leboya le Borwa di a bata?**
- **Sheba tlhaloso ya mongodi ya dinonyanalewatle. E tshwana le tlhaloso ya thothokiso le ya koranta ya dinonyanalewatle? Ke eng se tshwanang? Ke eng se sa tshwaneng?**

A re baleng

Araba dipotso tse latelang.

O ka fumana kae Antarctica lefatsheng

Ke tulo efe e batang haholo Antarctica?

Nahana ka seo pale e buang ka sona ka Antarctica. Fana ka mabaka a mabedi hobaneng batho ba sa rate ho ya kgweding tsa Motsheanong le Mphalane.

Ngola dintho tse tharo tse thusang dinonyanalewatle ho dula di le mofuthu Antarctica.

1

2

3

39 MaAfrika Borwa Antarctica

A re bueng

A re baleng

Na o ne o tseba hore maAfrika Borwa a mangata a dula e bile a sebetsa Antarctica? O ka thabela ho dula tulong e sa tshwaneng le tse ding lefatsheng?

Sehlopha sa maAfrika Borwa Antarctica

Lenaneo la South African National Antarctic (SANAP) ke lenaneo la mahlale le etsang dipatlisiso ebile le hlokomela maAfrika Borwa Antarctic selemo kaofela. Selemo se seng le se seng, sehlopha se fihla Antarctica ka kgwedi ya Tshitwe, ebe ba dula selemo kaofela. Nakong eo ho leng lefifi mme ho bata haholo, sehlopha sa Afrika Borwa se dula Antarctica ho fihlela ba kgutlela hae ka kgwedi ya Hlakola. Selemo se latelang. Ha ho bonolo ho dula hole le hae, haholoholo ka mabaka a tshwanang le ana.

Marlon Manko – makhenekhe wa dizele

Ke Marlon Manko, e mong wa bo makhenekhe ba tesele wa sehlopha sa SANAE 2010. Antarctica e a makatsa. Boiphihlelo boo ke bo fumaneng mona bo bile le sephetho sa bohlokwa ho nna.

Ha ke utlwisisa ha batho ba re "lefatshe le ke ke la e ba jwalo ka pele". Jwale ke a utlwisisa. Ho ya Antarctica ebile monyetla wa bohlokwa ho nna. Molaetsa wa ka ho batjha ke ona: Mohlala oo o o siyang morao ha se ho bontsha batho moo o yang, empa ho ikgopotsa moo o tswang.

Saziso Nginda – moenjenere wa motlakase

Ke nna Saziso. Ke tswa Zagwityi motseng wa Butterworth. Ke kene sekolo hona hae mona yaba ke ya Kentane High School (Macibe). Qetellong ka ithuta boejenere ba Motlakase. Antarctica ke na le boikarabelo ba motlakase le metsi. Re hloka tsena ho etsa mosebetsi wa rona ka mabaka a fapaneng. Ke thabela ho sheba ditshwantsho, ho mamela mmino, ho bala le ho hahlaula. Ho dula mona ebile monyetla wa bophelo ho nna. Seo ke se hopolang haholo ke ho ya kerekeng le ba lelapa la ka ka Sontaha.

Daleen Koch – Ramahlole/Moejenere wa elektroniki

Ke nna Daleen. Ke hlaha Bronkhorstspruit ho la Gauteng. Ke kene sekolo Pretoria ka tswela pele ka dithuto Sekolong se Seholo sa Johannesburg ka ba Moejenere wa eleketoroniki. Ha ke phomotse ke rata ho shebella ditshwantsho, ho sesa, hockey. Mosebetsi wa ka ke ho lekanya diphetoho tsa lefatshe tse bitswang mosebetsi wa makenetiki wa lefatshe. Mona ke sebedisa disebediswa tse hlwahlwa. Ke rata mosebetsi wa ka,ke motlotlo ho dula mona. O ka mphumana inthaneteng ya www. ipy. org.

Mantswe a matjha

A re baleng

O nahana maAfrika Borwa a ne a rata ho dula le ho sebetsa Antarctica? Hobaneng?

O rata ho ya Phoulong e Borwa? Hobaneng?

Ngola seratswana se tletseng ka Antarctica o sebedisa seo o ithutileng sona ka tulo ena. Bolela hore e hokae, bolela ka boemo ba lehodimo, ngola ka dinonyanalewatle tse fumanwang moo. O ka nna wa ngola hape ka maAfrika Borwa a dulang moo.

Teacher

Sign:

Date:

40 PUO

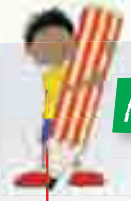

A re baleng

A re shebeng mahlalosi hape. Re tla qala ka mahlalosi. hopola, lehlalosi le hlalosa lebitso, ketso, nako, mokgwa, sebaka, jwalo jwalo.

Bapisa mabitso a latelang le mahlalosi. Ebe o kgetha mantswe a mane mme o ngole dipolelo ka ona.

Mabitso									
nonyanalewatle	letsatsi	lehlwa	palesa	moejenere	koloi	buka	thaba	seno	lehodimo

mahlalosi									
haholo	hodimo	tlase	ntle	ka pele	monate	morao			

Jwale a re shebeng polelwanahlalosi. Polelwanahlalosi e hlalosa leetsi, e re bolella ka ketso. Bapisa maetsi a latelang le mahlalosi. Kgetha mantswe a mane mme o ngole polelo ka ona.

Maetsi									
Phatsima	eja	nwa	matha	tlola	hoeletsa	tsamaile	tsheha		

polelwana hlalosi									
kapele	hantle	o matha	kapele						

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Fana ka ditlhaloso tsa maele a latelang:

1. Kgopi e rahwa ke monono.
2. Ngwana ya sa lleng o shwela tharing.
3. Mme o tshwara thipa ka bohaleng.
4. Kgomo ha e nye bolokwe kaofela.

Ngola malatodi a mantswe ana.

sheba	kgolo	kgena	Nke ke	kamehla

Sheba malatodi ao o a ngotseng dipolelong tse ka hodimo. Fetolela dipolelo o di etse dipotso.

Na pula e a na mariha?

Qetellong, kgetha, o etse sedikadikwe lentsweng le nepahetseng dipolelong tse latelang:

Dikgomo di ja/je jwang.

Ha o fete/fetile tsela ha roboto e le kgubedu

Dinonyanalewtle ha di fofe/ fofa. Di a sesa.

O dula/dule hokae?

O rata/rate ho dula Antarctica?

41 Tsohle di itshetlehile ho tsa bolepi

A re bueng

- O rata boemo ba lehodimo ha bo le jwang?
- Hobaneng ho le bohlokwa ho rona ho tseba ka tsa bolepi tsa letsatsi le hlahlamang?
- Mosebetsi wa batho ba tsa bolepi ke ofe?
- Na o ye o mamele tsa bolepi seyalemoyeng kapa ho TV? hobaneng?
- Tsa bolepi di reng kajeno?
- Hlalosa tsa bolepi nakong tse fapaneng tsa selemo.
- O ka rata ho dula tulong e tjhesang haholo kapa e batang haholo? Fana ka mabaka a karabo ya hao.

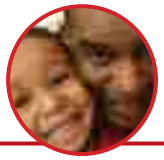

Ntate: moya o fefola mosebetsi wa hao wa sekolo! Matha kapele o o tshware!

Motshwasi wa ditlhapi: ho na le moya, re ke ke ra kgona ho tshwasa ditlhapi kajeno.

Ho tla ba le moya o matla ka lebopong le ka bophirima.

Ho tla ba le maru mona le mane lewatleng.

tjhe bo! Ke ne ke batla ho ya lewatleng.

Mokganni wa teraka: ha mohodi o le mongata haholo, re ke ke ra kgona ho kganna, hobane re ka se bone tsela. Re tla tlameha ke ho ema.

Ho tla futhufuthumala ho be le letsatsi Polokwane ka temperetjhara ya 30°C.

Ngwanana: A re yeng ho sesa letamong!

Ho tla ba le mohodi dithabeng tsa Drakensburg.

Mosebeletsi wa ditseleng: Letsatsi le leng le tjhesang! Ho tla ba thata ho haha ditsela motjhesong ona.

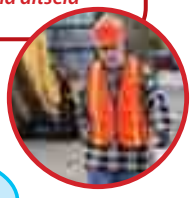

Mohlwi wa thaba: (mosadi) ke tla hlwa thaba hosane. Ha ke batle ho lahleha dithabeng

Ho tla ba le maru a pula Gauteng.

Upington e tla tswela pele ka ho tjhesa ka themperetjha ya 34°C.

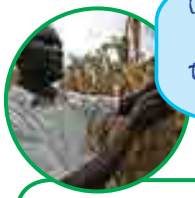

Mosadi: Ke tlo etsa jwang? Diaparo tsa ka di ke ke tsa oma.

Molemi: A ha! Ke jetse dijalo tse ntjha.

ha ho na mathata, re ka kgutlisetsa papadi morao, ho fihlela mantsiboya a kajeno.

Ha re sa fumane pula ka pele, re tla lahlehelwa ke dijalo selemo kaofela.

Mantswe a matjha

A re bueng

Ke mang ya thabetseng tsa bolepi?
Ke mang ya sa thabelang tsa bolepi? hobaneng?
O bo thabela ha bo le jwang?

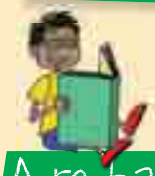

A re baleng

Bala thothokiso ka tsa bolepi e be o araba dipotso tse latelang.

Hlaha letsati,
Hlaha letsatsi,
Ke ya tseba o a tjhesa.
Maobane o entse hore ke sese.

Pula, pula, o hokae na?
Ke batla ho jala meroho ya ka.
Difate di omme hobane ha o yo mona
Pula, pula, o hokae na?

Moya, moya, moya!
O fefotse diaparo tsa ka terateng.
Moya, moya, moya!

Maobane o fefotse ntlo ya ka!
Moya ha o nthate.

Lehadima, lehadima,
Ha o kgaruma ka lentswe la hao le leholo
Ke tima seyalemoya
Ke tima TV.

Letsatsi, pula, lehadima le moya,
le fihla ka nako tse itseng.

A re baleng

Ngola maemo a lehodimo ao sethothokisi se a boletseng. Nako le nako ha se bolela ka tsa bolepi, se bontsha ka moo di mo amang ka teng. Bolela maemo a mabedi a lehodimo, ebe o ngola dipolelo ka moo di o amang ka teng.

Ngola seratswana ka letsatsi leo o neng o sa itokisetsa boemo ba lehodimo, ka lona Mohlala, mohlomong ha o a apara jeresi ha o ya sekolong, ho a bata. Kapa o ne o sa nka sekgele yaba pula e na haholo.

Teacher
Sign:
Date:

Letsatsi

42 Palo ya tjhate ya tsa bolepi

A re baleng

Sheba mmapa wa tsa bolepi ebe o qetella Papetla e ka tlase.

A re ngoleng

Ngola ka tsa boemo ba lehodimo le dithemperatjhara ditoropong tse latelang.

Toropo	Temperetjhara e tlase	Temperetjha e hodimo	Hlalosa boemo ba lehodimo
Polokwane			
Johannesburg			
Bloemfontein			
Durban			
Upington			
Umtata			
George			

Tlatsa dikarabo tsa dipotso tsena.

Ke dibaka dife tse pedi tse tjhesang haholo Afrika Borwa? Fana ka mabitso le ditemperetjhara.

Pula e na toropong efe?

Ke toropo efe e nang le moya o batang?

Fana ka toropo e le nngwe e nang le maru a thibileng.

Themperetjhara e hodimo e hokae, ke bokae?

Moya o tla ka lebelo ho tswa ka nqa ya Cape Town?

O nahana lehadima le tla hlaha hokae?

Ke toropo efe e nang le maru mona le mane?

Mantswe a matjha

A re baleng

Sheba setshwantsho se ka tlase. Setshwantsho sena se bitswa kerafo ya mola. Hlokomela mola o mong le o mong o na le mmala o fapaneng le wa e meng. Mela ena e re bolella eng? O tla fumana karabo tlase ho kerafo.

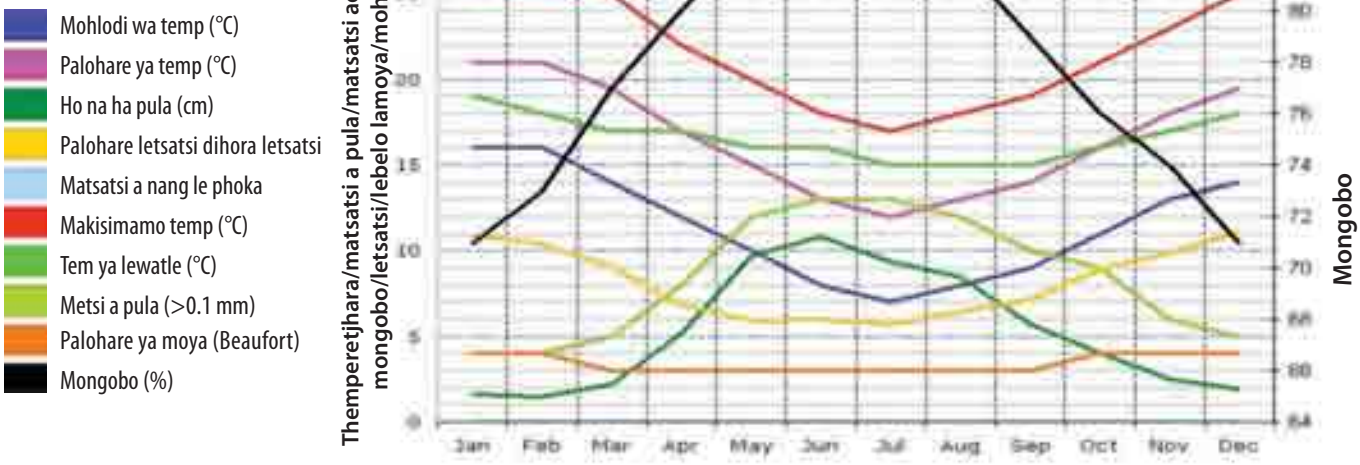

Ngola mebala ya mela e bontshang tse latelang:

Palohare ya temperetjha		Temperetjha ya lewatle	
Palohare ya dihora tsa letsatsi, ka mehla		Mongobo	
Palo ya matsatsi a serame		Lebelo la moya	

Sebetsa le motswalle. Shebang tjhate hape ebe le araba dipotso tse latelang:

Temperetjha e tlase e bile bokae qetellong ya Mphalane?

Palohare ya dihora tsa letsatsi e bile bokae mafelong a Hlakola?

Mongobo o bile hodimo ka kgwedi efe?

Temperetjha e batang haholo lewatle e bile ka kgwedi efe?

Ke kgwedi efe e bileng le ditemperetjhara tse hodimo haholo?

Pula e nele ka kgwedi efe?

43 Saekele ya metsi

- **Hobaneng ha metsi a le bohlokwa bophelong?**
- **O nahana ho ka etsahala eng ha re se na metsi?**
- **Re a tseba re fumana metsi ha pula e na, sena se etsahala jwang?**

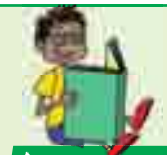

A re baleng

Bophelo bo itshetlehile hodima metsi. Kantle le moya oo re o phefumolohang, metsi ke ntho ya bohlokwa ho ntho tsohle lefatsheng. Ka ntle ho metsi ha ho na bophelo. Ha re se na metsi mmeleng ya rona, ditshila di ke ke tsa tswa. Sena se tla tlisa mafu a fapaneng bophelong ba rona.

Re tlamehile ho utlwisisa saekele ya metsi le hore a tswa hokae. Saekele ya metsi ha e fele, metsi a tloha lewatleng, a ye lefatsheng le hodimo, a kgutlele teng hape, jwalojwalo. Setshwantsho se ka tlase se hlalosa hore ho etsahalang saekeleng ya metsi.

1. **Moyafala**
   Ha letsatsi le tjhesa metsi dinokeng le mawatleng, metsi ana a fetoha mohodi.
2. **Hwama**
   Ha mohodi ona o fihla moyeng o batang o a hwama o fetohe maru.
3. **Lefafatsane**
   Ha metsi a mangata a hwamme, moya ha o sa kgona ho a tshwara. Maru a a thiba ebe metsi a kgutlela lefatsheng ka sebopeho sa
   - sefako
   - lehlwa
4. Ha metsi a fihla mobung a fetoha metsi fatshe ao dimela le diphoofolo di a sebedisang, a ka boela a finyella dinokeng, matsheng, le mawatleng, mme jwale saekele e qala hape.

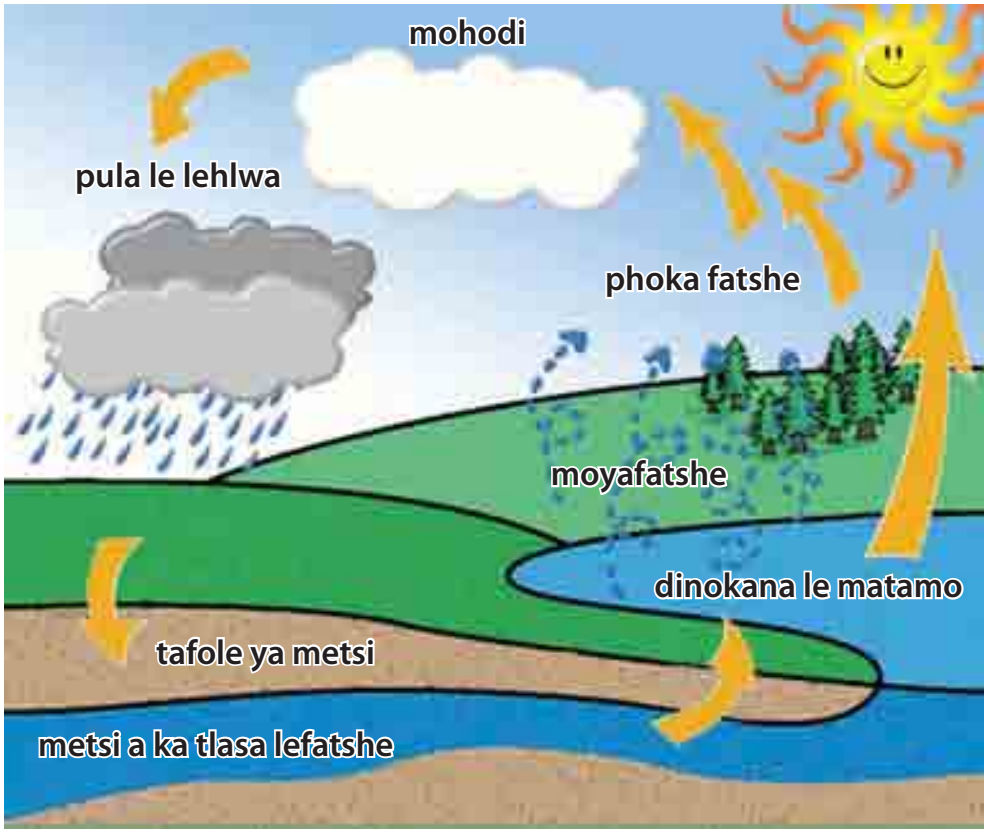

Mantswe a matjha

A re bueng

- **Hlalosetsanang setshwantsho. Tlhalosong ya lona botsa metswalle hore e nahana hore ho etsahalang. Shebisisang maru hantle. A qala hokae mme a ya kae?**
- **Ditshwantsho di bontsha saekele (dintho tse etsahalang ka tatellano). Lekang ho fumana hore saekele ena e hlalosang.**
- **Ke mefuta e mekae ya metsi eo o ka e qollang setshwantshong?**

Jwale ngola polelo e le nngwe ho hlalosa se etsahalang setshwantshong se seng le se seng sa tse tharo.

O hlalositse ka moo saekele ya metsi e etsahalang ka teng. Ngola dintlha tse nne o bontsha mokgwa oo e etsanalang ka teng. E ka ba mokgwa wa metsi a belang, kapa wa ho hama kgomo, kapa ho lokisa lebidi la koloi. Qala ka sehlooho ebe o fana ka ditaelo tsa bohlokwa tse nne kapa tse hlano. Kopa motswalle wa hao ho o balla ditaelo tseo hore di utlwisisehe.

A re baleng

Taelo tsa _____

Teacher

Sign:

Date:

44 Poloko ya metsi

A re baleng

Sheba setshwantsho. Se entswe ke bana ba dulang Amerika ba lekanang le lona ka dilemo.

Malia Moore, sehlopha sa 5. .

Ha o dula moo ho nang le komello, marothodi a mang le a mang a metsi a bohlokwa lefatsane le leng le le leng le bohlokwa.

Eric Wang, sehlopha sa 6.

Metsi a bohlokwa.

Victoria Ouyang. Sehlopha sa 6

Maphelo ohle a itshetlehile hodima metsi. A bolokeng hle.

A re etseng

Jwale iketsetse setshwantsho sa metsi. Etsa setshwantsho, o bolele mekgwa e mmedi ya ho boloka metsi.

A re baleng

Sebedisa maemedi a nepahetseng dipolelong tse latelang. O se ke wa lebala ho sebedisa tlhaku e kgolo ha o qala polelo.

nna	ka	_____ ke boloka metsi _____ tlung.
rona	hao	_____ re na le pitsa ya metsi e tshwanang le ya _____.
sena	yena	_____ o na le buka ho _____?
hae	wena	_____ o nkile buka ya _____ e seng pene.
yena	bohle	_____ o tsamaile le _____ ho ya hae.
ke	yona	_____ utlwile bohloko, pene ya _____ ha e ewa.
ya	hao	Ke buka _____ Buka ena ke _____.
sona	bona	Ba isitse koloi ya _____ ho ya lokiswa. Baesekele yane le yona ke ya _____.

A re baleng

Tlatsa dikgeo ka ho hokela ho le tsa dipolelong tse latelang.

_____ bohlokwa ho boloka metsi.
Katse e leka dinala _____ yona.
Ke tla robala ka pele kajeno hobane _____ a bata.
Nonyana e fofetse hodimo _____ ya fepa madinyane a yona dijo _____ tsona.
Ha _____ monate ho kolobiswa ke pula.
Ke boloka dijo _____ bana ba ka.

Tlatsa mantswe a nepahetseng dipolelong tse latelang. Sebedisa mantswe a ka lebokoseng ho o thusa.

ka	ya	tlasa	fatshe	kantle	fihla

Molemo o ya sekolong _____ bese.

Re _____ sekolong ho tloha ka Mantaha ho _____ ka Labohlano.

Ha o bapala bolo, bapalla _____ ho ntlo.

O dutse _____ a bala buka _____ sefate.

45 Batho le dibaka

- **Sheba ditshwantsho tse pedi, o bue ka se leng setshwantshong sa pele, se leng siyo setshwantshong sa bobedi.**
- **Bohlokwa ba ho dula mahaeng ke bofe??**
- **Bohlokwa ba ho dula toropong ke bofe?**
- **Ke eng bobe ba ho dula dibakeng tsena tse pedi?**
- **Batho ba etsa mesebetsi e feng dibakeng tsena?**

mahaeng

toropong

A re baleng

Ke nna Khetiwe. Ke dilemo di 12. Ke dula le rakgadi wa ka Mabopane,motseng wa Gauteng. Mme le ntate ba sebetsa Durban, moholwane wa ka o sebetsa East London. Ke tsamaya haholo ho ya tjhakela ba lelapa la ka ka nako ya phomolo ya dikolo. Ke dula Gauteng ka nako ya sekolo. Ke lehlohonolo ho tseba ho bua puo tse ngata. Ke bua Setswana sekolong, ke bua seZulu le rakgadi le mme wa ka. Ntate wa ka o bua seXhosa. O holetse Bizana ho la Eastern Cape. Ha ke eya mabenkeleng motseng wa Tshwane ke bua SeAforekanse ha ke tjhakela bo motswala Johannesburg ke bua Senyesemane. Ha ke le hae ke bapala le metswalle ya ka, re tswaka dipuo nako tsohle. Ke na le metswalle e mehlano e lokileng. Ba bua Tsonga, Sepedi, Sesotho, Setswana le Senyesemane. Re na le baahisane ba buang French. Ba hlaha Democratic Republic of Congo. Jwale ke ithuta ho bua French. Ke lehlohonolo ho utlwisisa dipuo tse ngata tsa Afrika Borwa.

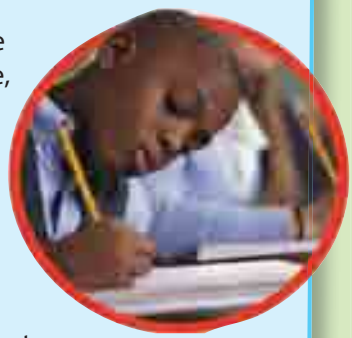

Ke Bongani. Ke dilemo di 13. Ke dula mahaeng a haufi le Eshowe, ho la KwaZulu-Natal. Ke dula le ba lapa leso,e leng batswadi ba ka le ntate moholo le nkgono. Naha ya heso e mahaeng, mme re ruile dikgomo le dinku. Re bua SeZulu hae le sekolong. Re ithuta Senyesemane sekolong, empa ha ke na menyetla e mengata ya ho bua Senyesemane. Ke utlwisisa seSwati le SeXhosa hobane di batlile di tshwana le SeZulu. Batho kaofela ba moo ke dulang ba bua seZulu. Ha se hangata ke utlwang puo tse ding tsa Afrika Borwa. Lemong se fetileng ke ile ka tsamaya ka sekolo ka papadi ya bolo.

Mantswe a matjha

Re bapetse Gauteng. Re ne re bua Senyesemane hobane kaofela sehlopheng sa rona ha re tsebe ho bua Sepedi.
Re lehlohonolo mahaeng a rona, empa bophelo bo thatanyana hobane ha re na motlakase. Ka hara matlo a rona ha re na metsi, re kga metsi nokeng, re sebedisa matlwana a mekoti. Leha ho le jwalo,ke thabela ho dula le ba lapa leso, leha e le hore nka nna ka qetella ke ile toropong. Moholwane wa ka o ile toropong ho ya batla mosebetsi.

Ke nna Belinda. Ke tla be ke le dilemo di 13 ka kgwedi ya Tshitwe. Ke dula Durban. Ke kena sekolo le bana ba buang SeZulu le Senyesemane. Ke kgona ho bua SeZulu. Ke rata ho bua SeZulu ha ke kgona. Ha ke na le metswalle ya ka re kopanya SeZulu le Senyesemane ha re bua. Re na le bana ba hlahang naheng tse ding sekolong sa rona, ba bua Senyesemane kaofela. Ke dula le mme wa ka le nkgono. Ke na le moena wa ka. O bala sehlopha sa 3. Ka nako e nngwe ke bua seAforekanse ha ke tjhaketse ntate wa ka. O dula haufi le Cape Town.

A re etseng

Botsa batho ba bahlano hore ba bua puo dife ha ba le tulong tse fapaneng.

	Ngola mabitso a bona le puo tseo ba di sebedisang.			
hae				
sekolong				
Lebaleng la dipapadi				
Le metswalle				
mabenkeleng				
Le baahisane				

Ngola dipolelo tse hlano o bapisa moo Khetiwe le Bongani ba dulang. Sebedisa mantswe a ka letsohong le letshehadi ho o thusa.

	Moo Khetiwe a dulang	Moo Bongani a dulang
mabenkeleng		
tseleng		
dipalanngwang		
mosebetsing		
dipuo		

Teacher
Sign:
Date:

46 Dipuo kaofela

A re bueng

- **Hobaneng batho ba ditoropong ba tlamehile ho bua dipuo tse ngata ho feta batho ba mahaeng?**
- **Na o ka thabela ho ithuta puo e nngwe? Efe?**

A re baleng

Sheba kerafo o nto araba dipotso tse latelang.

% Ke dipuo dife tsa semmuso tseo re di buang Afrika Borwa?

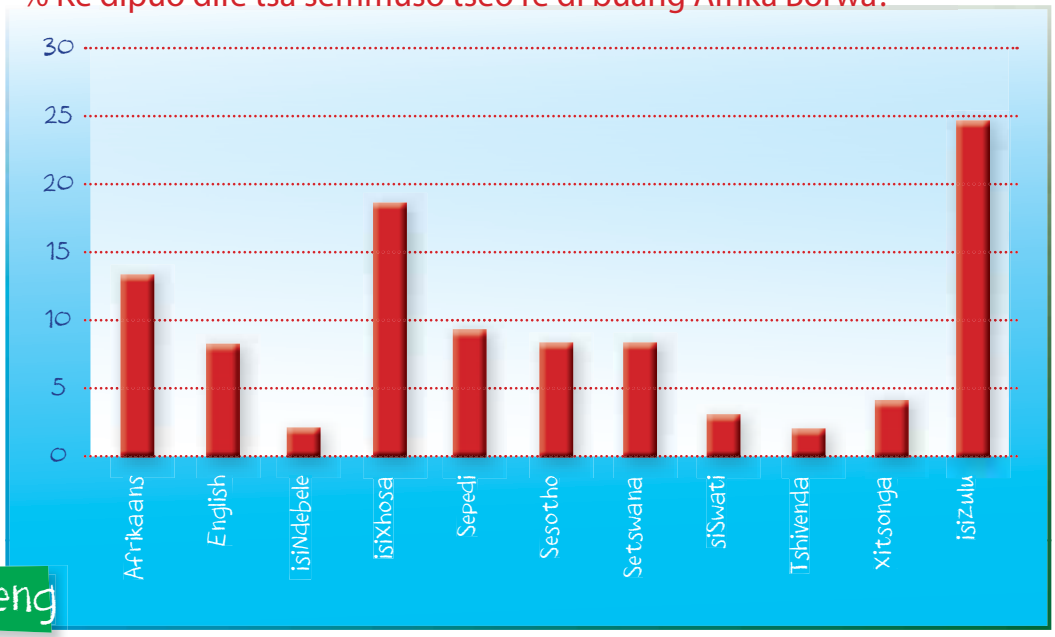

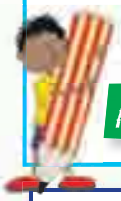

A re ngoleng

Ke puo efe eo batho ba bangata ba Afrika Borwa ba e buang?	
Ke puo efe e buuwang ke batho ba mmalwa Afrika Borwa?	
Ho ya ka karafo, na ho na le dipuo tse buuwang ke batho ba lekanang ka palo? Ke dife?	
Puo ya hao eo o e nyantseng letsweleng ke efe?	
Ke phesente e kae ya batho ba Afrika Borwa ba buang puo ya hao?	

Mantswe a matjha

A re etseng

Sheba kerafo e latelang. Kerafo ena e bitswa tjhate ya phae. E bontsha hore batho ba batona ba bakae Afrika Borwa le hore ba batshehadi ba ba kae.

Kerafo e re bontsha hore basadi ba bangata ho feta banna Afrika Borwa.

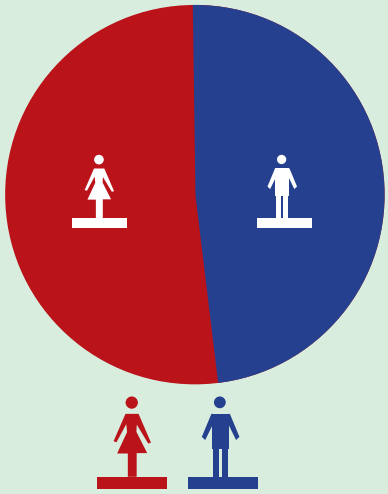

Jwale sheba mmapa o bontshang hore batho ba bakae Afrika Borwa.

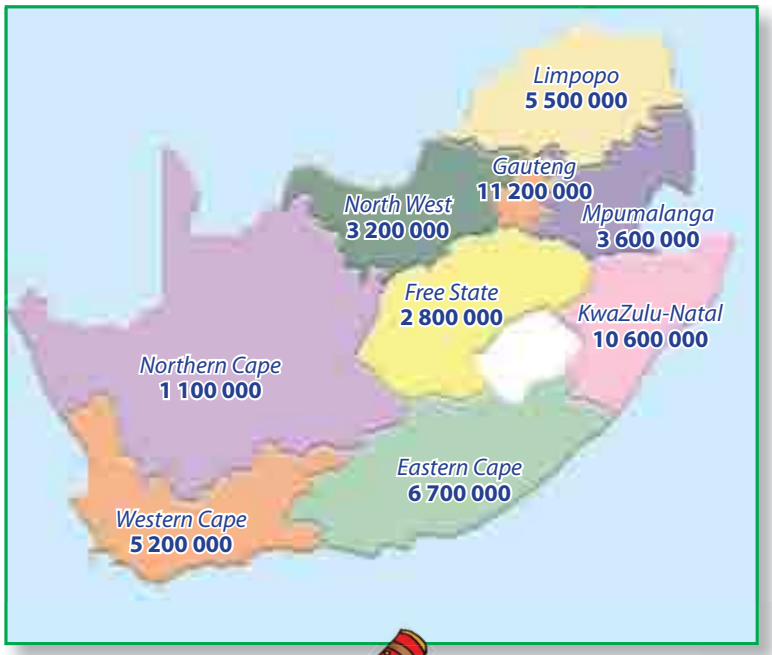

Araba dipotso ha o qetile ho bala mmapa.

Ke profensi efe e nang le batho ba bangata?	
Ke profensi efe e nang le batho ba mmalwa?	
Ke diprofensi dife tse pedi tseo batho ba teng ba lekanang ka palo?	
O dula profensing efe?	

47 Toropo kapa mahaeng?

- **O hlahetse ho kae – mahaeng, mapolasing, toropong?**
- **O ka hopola eng ha o ka tloha moo o dulang teng hona jwale?**
- **O ka thabela ho dula kae – toropong kapa mahaeng? hobaneng.**

A re baleng

Tweba ya toropong kapa tweba ya mahaeng

Mathilda, tweba o dula polasing le mme wa hae, hole haholo le toropong. Ba dula ha monate hobane dijo di ngata polasing. Ba na le ntlo e nyenyane e hlwekileng ka mokoting o ka tlasa ntlo.

Mathilda Tweba le mme wa hae ba bolawa ke kgora hobane rapolasi o ba tlisetsa dinawa le poone ha a sebetsa.

Ka tsatsi le leng Mathilda a utlwa hore motswala wa hae, Missy, tweba ya toropong o tlo ba tjhakela.

Mathilda, tweba le mme wa hae ba ne ba thabetse hona. Ba phehela motswala dijo tse monate haholo. Ba lata mahlaku ba fumana le kase e neng e siilwe ke rapolasi. "Dijo tse monate," ho bua Mathilda, tweba. "Dijo tsena di loketse mofumahadi. "

Mathilda a amohela motswala ka tsela e mofuthu, a mo fa mabele le kase, empa, Missy a phahamisa nko a re: "ha ke utlwisise, motswala Mathilda, hobaneng le eja dijo tse mpe tjena. Tlong le nna moo ke dulang ke tla le bontsha hore ho phelwa jwang. Ha o ka dula toropong beke feela o tla ipotsa na o phelelang mona. "

Ditweba tse pedi tsa ya toropong. Tsa theoha tekesi renkeng e kgolo ya tsona. . "Sheba!" ho bua Missy. "ke tulo ya Hamburger mona ke moo mabenkele a bokaneng teng re e bitsa Setsi sa mabenkele." Ho ne ho le lerata batho ba le bangata. Mathilda o ne a tshositswe ke makoloi a maholo le lerata la toropong. Qetellong ba fihla lapeng ha bo Missy ka toropong. "O tlamehile hore o be o nyorilwe," ho botsa Missy. "Tlo re je ho hongnyana. " A isa Mathilda Tweba ka phaposing e ntle ya ho jela.

Ba fumana dijo tse setseng maobane mme ba qala ho ja jeli le dikuku, dipongpong le tjhokolete. Ka motsotswana ba utlwa miau "ke eng seo?" ho botsa Mathilda tweba.

"he, ke e nngwe ya dikatse tsa ka tlung ," Missy o a araba.

"Feela!" ho bua Mathilda. "Ha ke rate mmino ha ke eja."

Ka yona nako eo katse e kgolo e lapileng ya ikakgela ho Mathilda tweba. A tshoha haholo. A leka ho ikgula manaleng

Mantswe a matjha

a malelele a katse, mme a atleha, a qala ho matha,a se ke a emisa. Yaba o ile. "Sala hantle, Missy," o bua a se a mathela seterateng. "Ke tla ja mabele bophelo ba ka kaofela. Bonyane ke bolokehile . . . ke dula ke sa tshoha!" o ile. O mathile ho fihlela a fihla hae. Ha a tlolela ka mokoting o ka tlasa ntlwana ya serapa a ipolella hore, "Ha ho tulo e monate ho feta lehae la hao. "

A re baleng

Ngola seratswana ka bophelo ba tweba e nngwe le e nngwe. Hlalosa ka bophelo ba tsona le seo di se jang. Re o qaletse serapa ka seng.

Mathilda, tweba ya mahaeng, o dula mokoting wa tweba polasing.

Missy, tweba ya toropong, o dula tlung e kgolo bohareng ba toropo e kgolo.

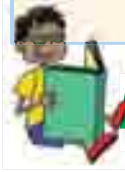

A re baleng

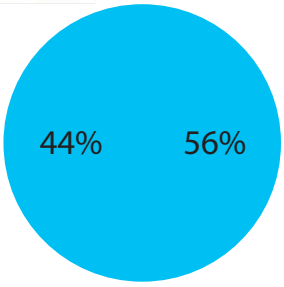

Ke kerafo e jwang ena?

Ke mebala efe e sebediswang ho bontsha dinomoro tsa mahaeng le ditoropong?

Sheba kerafo o re bolelle diperesente (%) tsa maAfrika Borwa a dulang mahaeng le a dulang ditoropong.

Na o nahana hore dinomoro tsena di tla fetoha? hobaneng?

Teacher
Sign:
Date:

48 Toropong le mahaeng

A re baleng

Tlatsa dikgeo ka haeba le empa ho kopanya dipolelo tsena. Hlalosetsa motswalle wa hao ka moo dipolelo tsena di fapaneng ka moelelo.

Ke rata ho ya dula toropong _____ ha ke rate lerata la toropong.

Nka rata ho dula toropong _____ ho se lerata.

Itokisetse ho ngola dirapa tse nne kapa hlano o re bolelle hore na o kgetha ho dula toropong kapa mahaeng. Tlatsa mabaka a kgetho ya hao mmapeng o latelang.

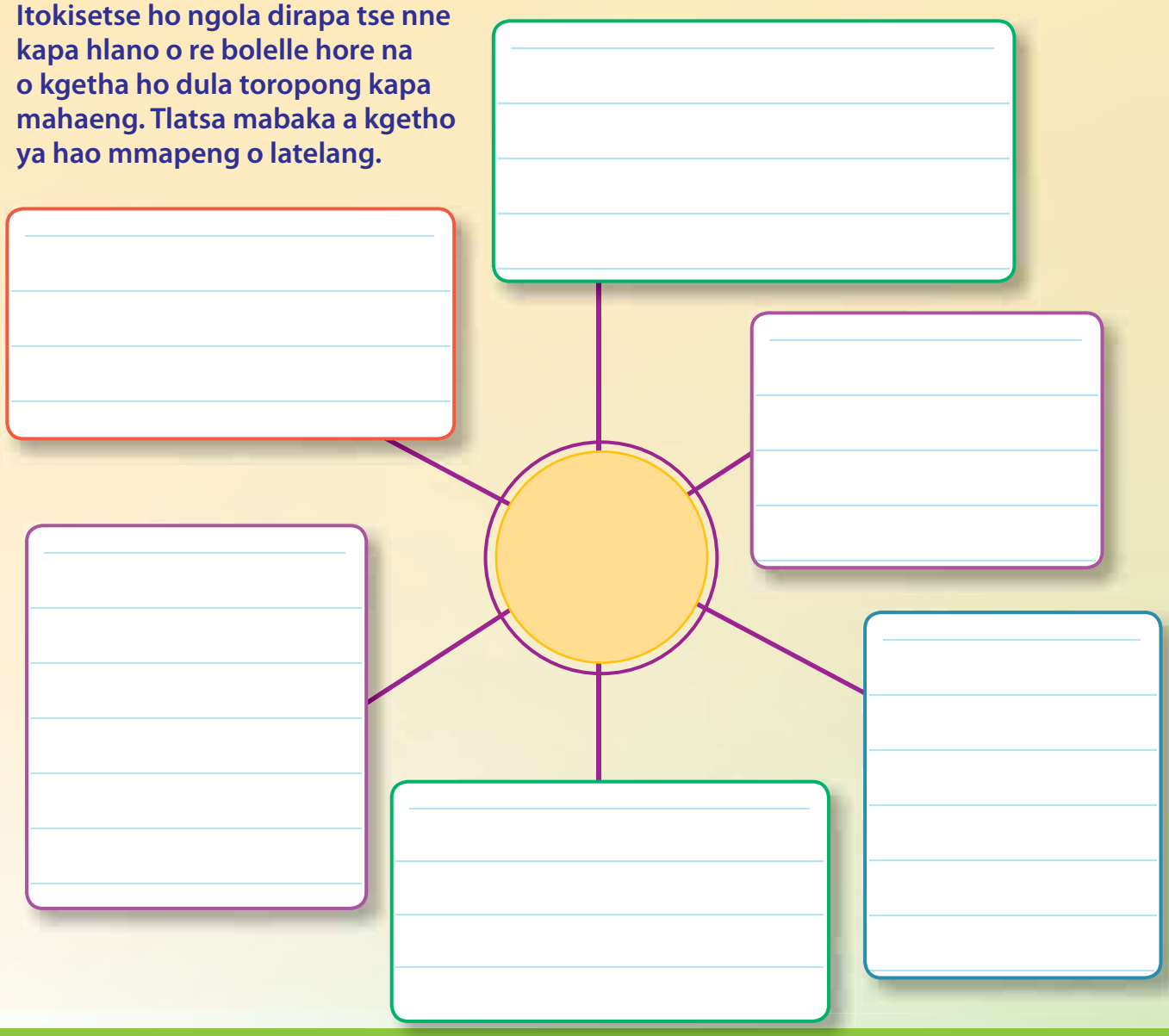

Mantswe a matjha

A re baleng

Sebedisa mmapa wa kelello ho o thusa ho ngola dirapa ka moo o ratang ho dula teng. Etsa dinomoro tsa mmapa wa hao o sebedise ho o thusa ho ngola diratswana tse ntle o sebedisa sehloho le dipolelo tse tla o thusa.

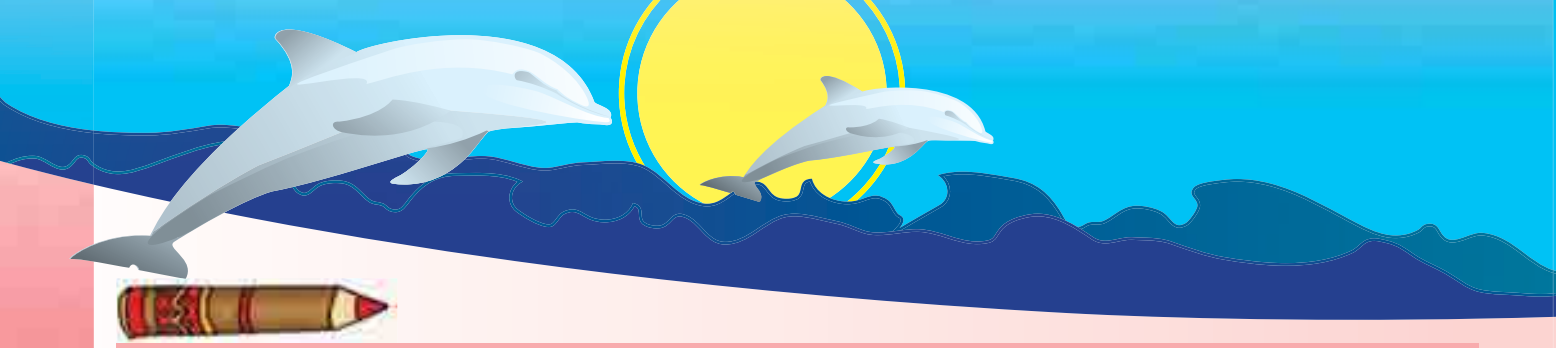

4

49 Bosiu bo makatsang

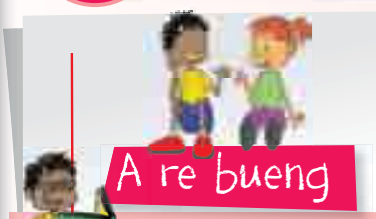

- **Na o kile wa phofa?**
- **O ile wa lora eng?**
- **O kile wa lora ka buka eo o neng o e bala?**

Ka tsatsi le leng, Lindiwe o ne a robetse betheng a bala ka dikwena bukeng eo a ratang, e bitswang, "Buka ya diphoofolo". Pele a robala a e beha rakeng ya dibuka pela monyako wa ntlwana.

Bosiung bona boo, ha a ya ntlwaneng, a utlwa mohweshetso o etswa rakeng ya dibuka. O ne a tsamaya a robetse hanyane kahoo ha a ka a o ela hloko. Yaba dibuka le dikoranta tse rakeng di qala ho wa. Dintho tseo tsa wela fatshe, tsa tlala hohle, ho hweshetsa ha nna ha tswela pele.

Lindiwe a se ke a kgolwa: kwena ya etsa modumo ho tswa rakeng ya dibuka. A hatsela. A sheba kwena e hahaba butle ka tlung. E ne e ka e qeta ho tswa metsing. Mmele wa yona o ne o le metsi. Ya siya metsi fatshe ka tlung kwena ya hosha e tsoka hloho le mohatla ho ya pele le morao. Ya bula molomo, yaba Lindiwe o tshoha haholo ha a bona meno a yona a matelele.

Buka ya Lindiwe e bitswang "Buka ya diphoofolo" e ne e wetse fatshe pela kwena. Ho ne ho na le ntho e sa lokang. Lindiwe a e sheba, a bona hore setshwantsho se bukeng ha se seo a se tsebang. Ho ena le hore a bone kwena lebopong la noka a bona lebopo la noka feela! A phahamisa buka, ka yona nako eo kwena ya tsoka mohatla hoo e ileng ya thuba nkgo ya dipalesa ya mme wa hae. Mme dikgalase tsa hasana hohle. Lindiwe a balehela phaposing ya ho robala a kwala monyako. A dula hodima bethe a ikutlwa a pholohile.

"Mohlomong tsela ya ho tlosa kwena tseleng ke ho e fa dijo," o nahana jwalo. A sheba "Buka ya diphoofolo" a ipolella hore, "ha kwena e kgona ho hahaba e tlohe setshwantshong ho bolela hore phoofolo tse ding di ka etsa jwalo le tsona. " A phetla maqephe a buka a fumana ditshwantsho tsa dinonyana. "E ka ba dijo tse monate tsa kwena," o a nahana. Modumo o moholo wa etsa hore a tlole, a bona kwena e emisa mohlatla e

Mantswe a matjha

feta monyako.
A isa setshwantsho sa nonyana lesobeng la monyako ho bontsha kwena dijo tsa yona.

Ka tshohanyetso, nonyana tse leshome le metso e mmedi tsa phahamisa mapheo di baleha ka maoto a tsona a otileng di tswela ka ntle ho monyako. Dinonyana tsa fella molomong wa kwena, ka bonngwe jwalo, ho fihlela kwena e kgathala, e robala, ya se ke ya hlola e tsitsinyeha.

Lindiwe a bula monyako hanyane a beha buka pela nko ya kwena. "Ke a kopa," a hweshetsa, "ke a kopa kgutlela hae. "
A kgutlela ka tlung a sheba ka lesoba la monyako, a bona kwena le dinonyana di kgutlela bukeng.

Hoseng batswadi ba batla ho tseba hore ke eng se entseng hore fatshe ho be metsi, se thubileng monyako le nkgo ya dipalesa. Lindiwe a se ke a tseba hore o reng.

Story adapted from "An unbelievable night" by F Hohler, as included in the PIRLS Sample passages, questions and scoring guides

A re etseng

Dipolelo tsena di hlalosa se etsahetseng paleng ya Lindiwe. Di ngotswe ka ho lobokana. Di nomore mme o di ngole ka tatellano.

	Ka morao ho nako a ya ntlwaneng.
	A bona kwena e heshetsa e tsoka mohatla le hlooho.
2	A ya robala.
	A ikwalla ka phaposing ya hae.
	A fumana setshwantsho sa dinonyana.
	Kwena ya ja dinonyana.
9	Kwena ya robala.
	Dinonyana tsa tlola setshwantshong.
1	Lindiwe o badile "Buka ya diphoofolo" a e beha rakeng ya dibuka.

Teacher
Sign:
Date:

50 Ditaba tse ding ka kwena

A re ngoleng

Bala pale hape, "Bosiu bo makatsang", ebe o araba dipotso tse latelang.

Ke eng e bontshang hore ho etsahetse se sa tlwaelehang ?

a)	Dikoranta tsa qala ho hasahasana.
b)	Lindiwe a bona setshwantsho se bukeng ka ntle se le siyo.
c)	Monyako o yang phaposing ya hae o ne o thubehile.
d)	Lindiwe a utlwa ho hweshetsa.

Kwena e ne hlaha kae?

a)	ntlwaneng
b)	bukeng ka ntle
c)	ka tlasa bethe
d)	nokeng e haufi

Ke mantswe a re bolellang hore Lindiwe o tshohile?

a)	A hatsela hona moo
b)	Ha a ka a kgolwa mahlo a hae
c)	O ile a kgothala
d)	A utlwa ho hweshetsa

Hobaneng Lindiwe a ne a nahana hore kwena e tla mo loma?

a)	E bontshitse meno a yona.
b)	E ile ya hweshetsa haholo.
c)	E ile ya qala ho etsa modumo le ho kgona.
d)	E ile ya tsoka mohatla ya ya pele le morao.

Monyako wa phaposi o robehile jwang?

a)	O thubilwe ke mohatla wa kwena.
b)	Nkgo ya mme wa hae e thubehetse ho ona.
c)	Molomo o kgopo wa nonyana o thutse monyako.
d)	Lindiwe o kwetse monyako haholo wa thubeha.

Mantswe a matjha

Hobaneng Lindiwe a buseditse dinonyana bukeng?

Bolela tsela tse pedi tseo buka e thusitseng Lindiwe ka tsona.

O nahana hore pale ya kwena ke karolo ya toro ya Lindiwe?
Fana ka lebaka le le leng le bontshang hore e ne e le toro.

Jwale fana ka lebaka le le leng ho bontsha hore e ne e se toro.

Qetellong ya pale o ile a ikutlwa jwang ka dinonyana?

a) hamonate

b) molato

c) hlokomela

d) halefile

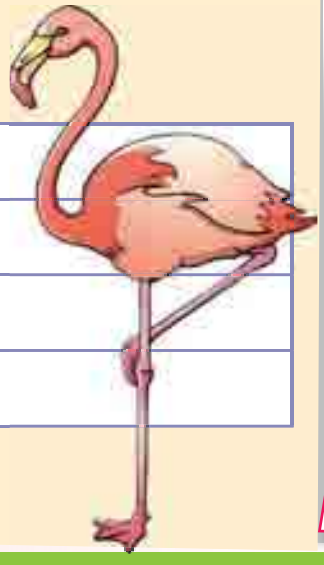

51 Letsatsi le latelang

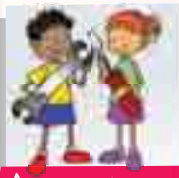

A re etseng

Papadi

- **Etsa papadi moo o bontshang Lindiwe a bolella batswadi ba hae ka se etsahetseng.**
- **O nahana hore batswadi ba tla kgolwa pale eo?**
- **Bontsha kamoo Lindiwe a kgodisang batswadi hore ba kgolwe seo a ba bolellang sona ka moo fatshe ho bileng metsi ka teng, kamoo nkgo ya mme wa hae ya dipalesa e tjhwatlehileng ka teng, le kamoo monyako wa phaposi ya hae o tswileng lesoba ka teng. Iketsetse qetelo ya papadi.**

A re ngoleng

Sheba pale hape. Sheba botho ba Lindiwe. Nahana ka ntho tsohle tseo a di entseng ho ipholosa ho kwena. Tlatsa dipolelo tsa makgethi ho hlalosa botho ba Lindiwe. Ha o se o entse hona, ngola ka botho boo o nahanang o na le bona.

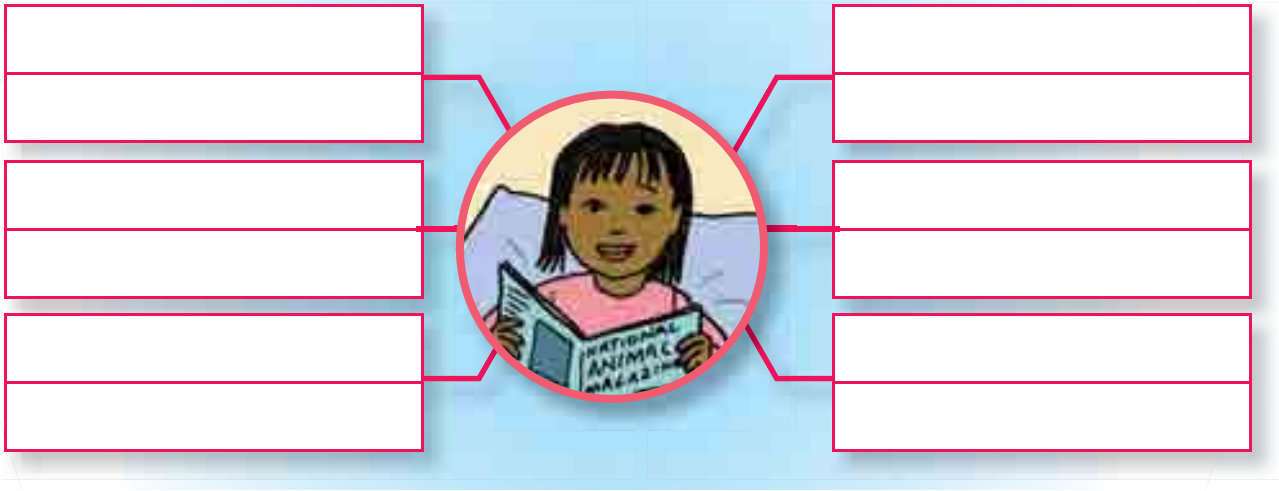

Jwale sebedisa mahlalosi ho ngola ka botho ba Lindiwe.

Mantswe a matjha

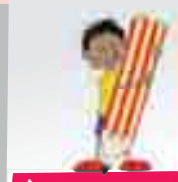

A re ngoleng

Itokisetse ho ngola ka tlhaloso ya toro kapa sesitahlohwana seo o bileng le sona. Sebedisa mmapa wa kelello ho itokisa.

Sehlooho ke: "Maobane bosiu ke lorile . . . "Tlatsa dintlha tsa bohlokwa mmapeng wa kelello. Bolela se etsahetseng pele a robala,ho etsahetseng torong le hore e fedile jwang. Bolela o ikutlwile jwang torong. O ne o tshohile?
Ha o qetile ho etsa sena, o tla ngola dirapa tse 3 kapa 4 ka toro ya hao. Ngola tlhaloso pampiring. Kopa motswalle wa hao ho e bala a o lokisetse yona. Hosane o tla ngola mosebetsi ona ka makgethe bukeng ya hao.

Maobane ke lorile . . .

Seo ke se entseng pele ke robala

Ha ke tsoha

Ka moo toro e qadileng ka teng.

Kamoo toro e fedileng ka teng.

Ka moo ke ikutlwileng kabeng torong.

Teacher

Sign:

Date:

Letsatsi

52 Ke ngola pale ya ka

Ngola moqoqo wa hao ka tlase.

Maobane ke lorile . . .

Mantswe a matjha

53 Tsela eo sekgo se fumaneng maoto a masesane ka yona

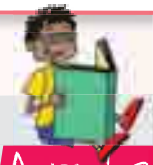

Kajeno re tlo bala ka pale ya sekgo sa Afrika se bitswang Anansi. E ne e re, kgale kgale, ho na le sekgo se bitswang Anansi. Anansi le ha a ne a tseba ho pheha, o ne a le botswa, ka hoo o ne a phela ka ho ja dijo tse phehilweng ke malapa a mang motseng .

A re baleng

Ka tsatsi le leng, a ema tlung ya mmutla. Mmutla e ne e le motswalle ya lokileng.

"Ho na le meroho pitseng ya hao," ho lla Anansi ke thabo. Anansi o ne a rata meroho.

"Ha di eso butswe hantle," ho bua Mmutla. "Empa di tla butswa hona jwale, ema o tla ja le nna. "

"Ke ne nka thaba, Mmutla,empa ho na le seo ke tshwanetseng ho se etsa" Anansi o bua kapele. O ne a nahana hore ha a ka ema ha Mmutla, Mmutla o tla mo fa mosebetsi. A ka qetella a hlatswa dijana.

"E re ke o jwetse," ho bua Anansi. "ke tla lelefatsa tepo. Ke tla tlamella leoto le leng la ka pitseng ya hao. Ha meroho e butswitse, ka lehlakoreng le leng la pitsa ya hao, ke tla hula thapo, ke tla tla ke matha!"

Mmutla a nahana, ke mohopolo wa bohlokwa mme ha etsahala jwalo.

"Ho nkga dinawa," Anansi o fofonela a thabile ha a utlwa monko o monate. "Dinawa tse monate, di phehilwe ka pitseng."

"Tlo o je le rona," ho lla ditshwene. "Di haufi le ho butswa. "

"Nka thaba, Ntate Tshwene," ho bua Anansi. A mo eletsa hape ho lelefatsa tepo ka ho tlamella leoto le leng la hae pitseng e kgolo ya dinawa.

Ntate Tshwene a nahana ke mohopolo o motle.
Bana kaofela ba nahana jwalo mme ha etsahala jwalo.

"Ho nkga dipatata," Anansi o fofonela a thabile ha a utlwa monko wa patata. "Dipatata ke mahe a dinotshi a monate!"

"Anansi," ho bitsa motswalle wa hae Kolobe. "Pitsa ya ka e tletse dipatata le mahe a dinotshi! Tlo o je le nna."

"Nka rata ho etsa hoo," ho bolela Anansi. hape, a eletsa ho lelefatsa tepo ka ho tlamella leoto le leng la hae pitseng ya patata.

Mantswe a matjha

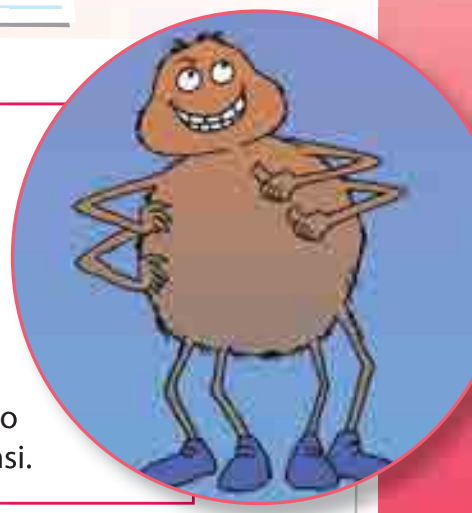

Motswalle wa hae Kolobe a hopola hore hona ke mohopolo o motle. Yaba ho etsahala jwalo.

Ka nako eo Anansi a fihlang nokeng, o ne a na le tepo e tlamelletsweng leotong le leng le le leng maotong a robedi.

"Hona ke mohopolo o motle," Anansi a ipolella ka motlotlo. "ke ipotsa hore ke pitsa ya mang e tla butswa pele? Ke tla ja dijo tse robedi kajeno. Nna ke lehlohonolo. " Ka nako eo, Anansi a utlwa ho hulwa leoto la hae. "Ah," ho bua Anansi.

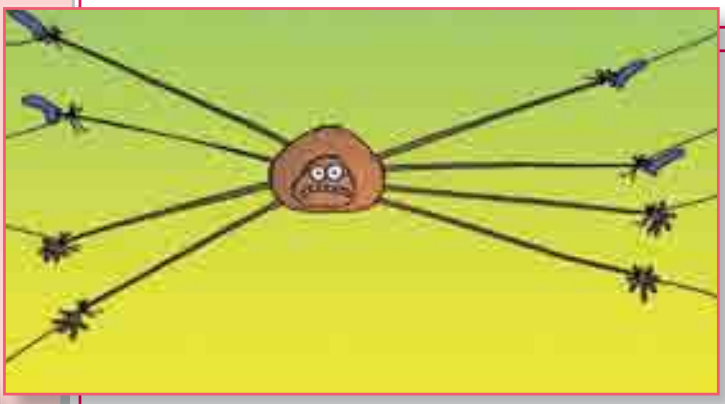

"Ke thapo ya tepo e tlameletsweng pitseng ya Mmutla ya meroho. " A utlwa e nngwe; le e nngwe. Anansi a hulwa hararo ka nako e le nngwe.

"A monngaka," ho bua Anansi, ha a utlwa a hulwa labone ke tepo e hula thapo.

Ka yona nako eo, a utlwa ya bohlano, e hula thapo. Ya botshelela, le ya bosupa le ya borobedi! Anansi a hulelwa kwana,le kwana, ha bohle ba hula dithapo tsa tepo ka nako e le nngwe. Maoto a hae a ba masesanesesane. Anansi a thetehela nokeng ka pele. Qetellong, ha metsi a hohotse tepo kaofela, Anansi a tswa ka thata nokeng.

"Aa," a fehelwa Anansi. "Mohlomong hona e ne e se mohopolo o motle. "

Le kajeno, Anansi o na le maoto a robedi a masesane. Ha a ka a fumana dijo letsatsi lohle.

A re bueng

Hobaneng Anansi a sa ka a ema tlung ya mmutla ho fihlela meroho e butswa?

O qetelletse jwang ka maoto a robedi?

Anansi o ipholositse jwang ho se kgaolwe dikotokoto?

Thuto ya pale ena ke efe? O tseba jwang hore ena ha se pale ya nnete?

Teacher

Sign:

Date:

54 Dikgo

A re bueng

- **O nahana eng ka dikgo?**
- **O ka re jwetsa ka dikgo tse kotsi kapa tse seng kotsi?**
- **Dikgo tse seng kotsi di re thusa jwang?**
- **Sekgo se fapane jwang le kokwanyana?**

A re baleng

Maoto a dikgo a tsheletse kapa a robedi?

O ne o tseba hore dikgo di bohlokwa maphelong a batho? Tsela e nngwe eo di thusang ka yona ke hore di ja dikokwanyana tse nang le mahloko. Dikgo di tshwasa jwang dikokwanyana? Dikgo tse ding di sebedisa sefi ho tshwasa dikokwanyana ka tepo ya silika. Sekgo se na le masoba a manyenyane mmeleng, ha di batla ho etsa tepo, lero le tswa masobeng ao. Ha moya o thetsa lero leo, le fetoha ntho e thata, e tshesane, kgareng ya silika, ke seo sekgo se se sebedisang ho etsa tepo. Dikgo di na le mefuta e fapaneng ya ditepo.

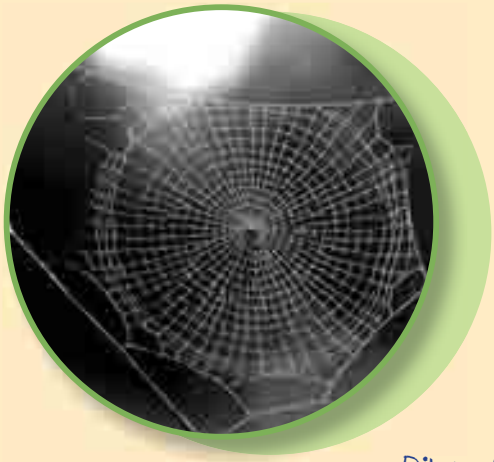

Dikgo tsa tshimo di etsa tepo tse kgomarelang.

Dikgo tse ntsho tsa fensetere di etsa tepo tse lepellang.

Dikgo tsa jwang di etsa tepo tse kang lesira le lenyane.

Dikgo tse ding ke ditshwasi. Di dula pela noka ho tshwasa dikokwanyana tse fetang di sesa

Mantswe a matjha

A re bueng

Dikgo ha se dikokonyana. Sheba papetla a ka tlase.

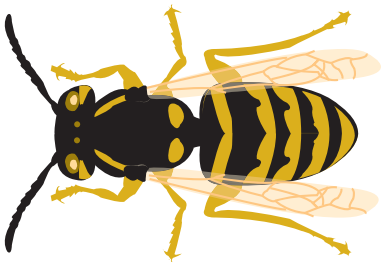

Dikokwanyana
Dikokonyana di na le mapheo, le maoto a tsheletseng. Mmele ya tsona e arotswe dikarolo tse tharo – hloho, sefuba le mpa. Boholo ba tsona di na le mapheo a 6.

Dikgo
Dikgo di na le maoto a robedi, ha di na mapheo.
Di na le dinala maotong le mehlahareng e tshwanang le maoto a manyane. Mmele wa sekgo o kwahetswe ke boya.

A re ngoleng

Sheba ditshwantsho tse pedi mme o bolelle motswalle wa hao hore dikokwanyana di fapane jwang le dikgo.

Bolela tsela tse tharo tseo dikgo di fapaneng le dikokonyana ka tsona.

Sheba maoto.

Sheba ditho tsa mmele.

Sheba se kwahetseng mmele wa tsona.

Dikgo di tjheha leraba ho ja dikokonyana jwang?

Dikgo di etsa ditepo jwang?

Bolela ditepo tse tharo tse fapaneng tse etswang ke dikgo.

55 Ke kokwanyana efe e nang le maoto a tsheletseng

A re baleng

- **Re a tseba Anansi o na le maoto a robedi. Ke eng e nang le maoto a tsheletseng?**
- **O ka bolela dikokwanyana tse kae? Dibolele.**
- **Ke kokwanyana difeng tseo o di tshabang?**

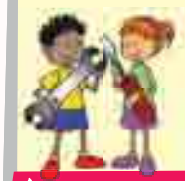

Dibopeho tsa maoto a tsheletseng

O kile wa utlwa kokwanyana e tsamaya letsohong la hao e o tsikinyetsa ka maoto a yona? E ka ba letsetse, notshi, tsienyane; kokwanyana; motsollope kapa serurubele? Ha o kgathetse o dula kae, tse ding tsa dikokwanyana tsa maoto a tsheletseng di pela hao. Ho na le mefuta e dibilione ya dikokwanyana.

Dikokonyana di jwang ka sebopeho?

Dikokwanyana kaofela di na le maoto a tsheletseng le dikutlo tse pedi dihloohong. Tse ding di na le mapheo a mabedi ha tse ding di na le mapheo a mane. Dikokwanyana di na le mmele e arotsweng dikarolo tse tharo – hlooho, sefuba le mpa.

Dikokwanyana ha di tshwane le batho. Ha o batla ho latswa ntho, o latswa ka leleme. Ha ntsintsi e batla ho latswa ntho, e tsamaya hodima yona! Ha o batla ho nkgella ntho, o sebedisa nko ya hao. Ntsintsi ha e na nko. E nkgella ka mapheo a mabedi a hlohong ya yona. Dikokwanyana ha di bone jwalo ka rona. Mahlo a tsona a entswe ka mahlo a manyenyane a lekgolo. Leihlo le leng le le leng le lenyenyane le bona karolo ya seo o se bonang.

A re etseng

Bala hape sebopeho sa kokwanyana, o leke ho etsa setshwantsho sa kokwanyana. Qala ka dikarolo tse tharo tsa mmele. Tshwaya dikarolo tsohle tseo o di entseng.

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Kgutlela sebopehong sa dikokwanyana. Sheba dintlha tse o bolellang ka moo dikokwanyana di fapaneng le batho ka teng. Ngola ka diphapang tseo papetleng e latelang.

	batho	dikokwanyana
Monko	Re nkgella ka dinko.	Ka nako e nngwe dikokwanyana di nkgella ka maoto.
Tatso		
Ho bona		
Ho tsamaya		

Qetella serapa.

Ka utlwa ho tsitsinyetseha ho ya hodimo letsohong la ka. Ka utlwa ho longwa ha bohloko.
Ka lla ka

Teacher

Sign:

Date:

56 Kopanyo ya dipuo

Sebedisa makopanyi

O tla hopola hore re sebedisa makopanyi a itseng dipolelong. **Hobane** ke lekopanyi, re le sebedisa tjena: "papadi e ile ya busetswa morao hobane pula e ne e na."

Mohlala o mong ke o na, re sebedisa makopanyi a fapaneng: "O baletse teko ena haholo **ka lebaka leo** o fumane matshwao a hodimo."

A re ngoleng

Jwale qetella tse latelang ho etsa dipolelo tse tletseng. Kaofela di sebedisa makopanyi ho bontsha sesosa le sephetho.

Bese e senyehile, ka lebaka leo ba
Hobane o robehile leoto a ikwetlisa, o
Mokganni wa baesekele o ne a sa shahla hantle, ka hoo o
Hobane koloi e fihlile ka morao ho nako, ba ile ba
Ka baka la komello

Tlhokomediso: Lerui – ke lentswe le bontshang hore ntho ke ya hao, o e ruile. Mohlala: Ntja ya ka; maoto a sekgo. Marui a ka ba ka bonngweng kapa bongateng

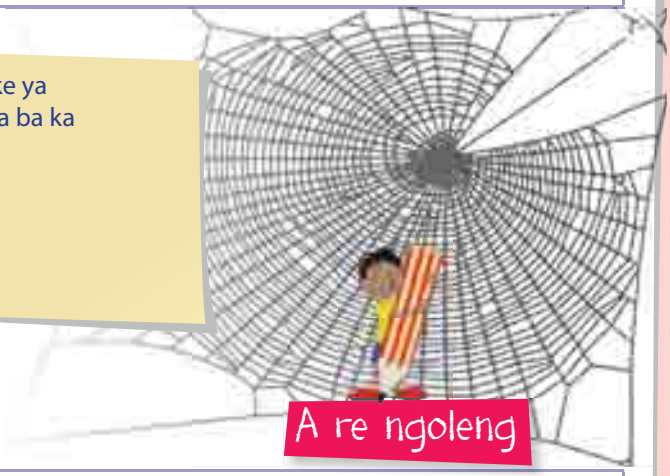

A re ngoleng

Re o bolella ke bonngwe kapa bongata.

1.	Maoto a sekgo (a robedi)
2.	Mohopolo o motle wa Anansi (Anansi o mong)
3.	Mahlo a dikokwanyana (kokwanyana tse fetang bonngwe)
4.	Dijo tse monate tsa sekgo (sekgo se le seng)
5.	Matlo a mebutlanyana a naheng (mmutlanyana o fetang bonngwe))

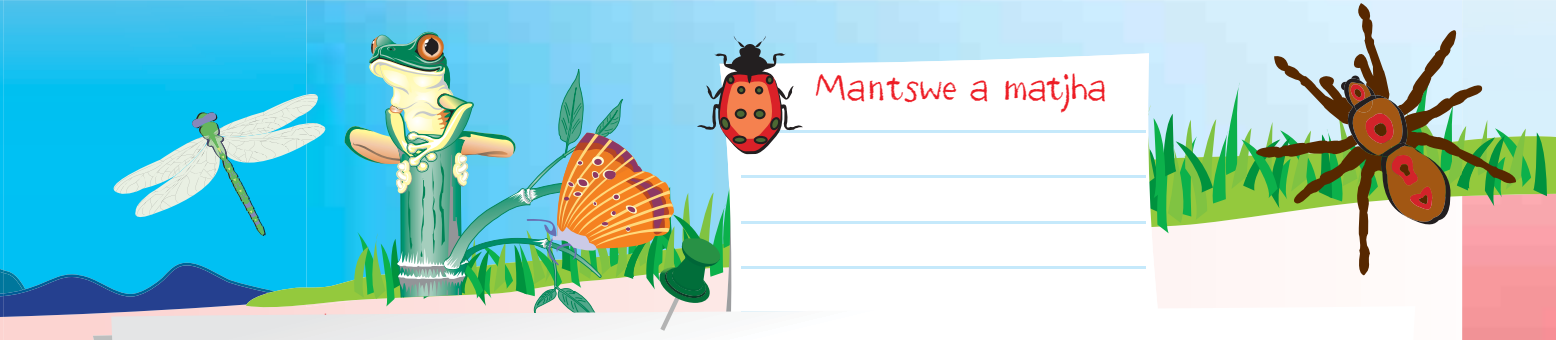

Mantswe a matjha

Re sebedisa mahlalosonngwe kapa mantswe a nang le moelelo o tshwanang ho hlalosa maemo a itseng. Ke polelo efe e nepahetseng?

Mohlala: Ntate o thabile
Ntate o nyakalletse

Ngola dipolelo tse pedi moo o sebedisiteng mantswe a nang le moelelo o tshwanang.

A re ngoleng

Fana ka ditlhaloso tsa maele a latelang:

1. Tsie e fofa ka mokota.
2. Tlou ha e hlolwe ke morwalo.
3. Bana ba kgwale ba bitsana ka molodi.
4. Ngwana marata helele o tla tswa kotsi.

Hobaneng batho ba ngola?

- Batho ba ngola ho o thabisa ho etsa hore o tshehe.
- Ba ngola hape ho o susumetsa hore o kgolwe nthong e itseng.
- Ka nako e nngwe batho ba ngolla ho tsebisa kapa ho ruta ba kotsing.

Ha se ngotsweng e le nnete ho feta kgopolo, se fana ka tsebiso.
Ha se ngotsweng se na le kgopolo ho feta nnete, kapa ha o re bolella ka pale e ngotsweng ka nepahalo ho a thabisa
Ha se ngotsweng se kgodisa hore o etse ho hong. O a kgodiseha.

A re bueng

Ditaba tsa pale ya Anansi ke tse jwang?
Ditaba tse hlalosang sekgo ke tse jwang?
Ditaba tsa pale ya toro ya Lindiwe ke tse jwang?

57 Lelapa la mosha

A re bueng

- **O qeta ho ithuta ka dibopeho tsa maoto a tsheletseng le a robedi.**
  A re shebeng dibopeho tsa maoto a mane.
- **Ke diphoofolo dife tseo o di tsebang tsa sehlopha sena?**
- **O kile wa bona mosha?**

A re baleng

Diphoofolo tse ding ke diphoofolo tsa setswalle. Di rata ho phela ka dihlopha, ebile di tsamaya le ho ja mmoho, ebile di a thusana. Mesha e dula mmoho ka dihlopha tse jwalo ka metswalle, dihlopha tsena di bitswa dikoloni, di dula le ho phela ka dihlopha tse hlano ho isa ho tse mashome a mabedi le metso e mehlano. Dikoloni hangata di entswe ka malapa a mabedi kapa a mararo.

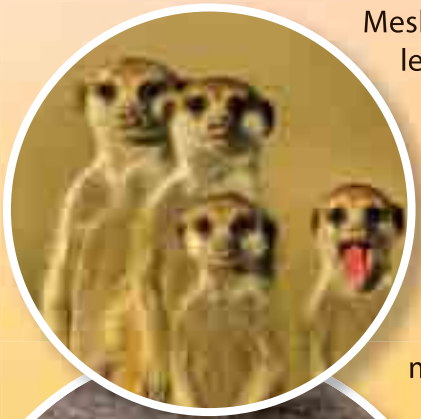

Sebopeho sa mosha se jwang? Mosha o moholo o boima ba khilokgerama e le nngwe, o mohatla o ka bang disentimetara tse 20 ka bolelele. Mohatla wa wona o e thusa ho ema. O na le manala a thata a malelele a o thusang ho tjheka. O sebedisa hape manala ho hlwa. Mesha ya dikoloni e tjheka mokoti o hlophisitsweng ka tlasa lefatshe. Mona ke moo e dulang, e robala teng. E ka baleha ya ipata mekoting ena. Mekoti ena e bitswa mesima.

Mesha e dula hokae jwang? E dula lehwatateng, tulong tseo lefatshe le ommeng le dimela tsa teng di nyane ke jwang bo bolelele. Ke moo e dulang. Tulo ya diphoofolo e di fa dijo, metsi le bodulo. Mesha e dula Northern Cape, Namibia le Botswana. Lelapa la mesha le dula mmoho mokoting. Malapa a yona ha a robale mokoting o le mong bosiung bo bong le bo bong. E na le dibaka tsa yona lelapa le lelapa. Mesha e robala bosiu, hoseng e tswa mokoting e ore letsatsi ho iphuthumatsa. Ha e ema, letsatsi le futhumatsa dimpa tsa yona tse hlobotseng, ka mora bosiu bo batang lehwatateng. Ka nako e nngwe ho a bata motsheare lehwatateng, mesha e ye e kgutlele mekoting ya yona moo ho phodileng.

Mme le ntate mmoho ba thusana ho hlokomela bana. Mesha e rata bana ba yona. Ha bana ba na le beke tse tharo e tswa kaofela ho ba shebella lekgetlo la pele ha ba tswa mokoting.

Mantswe a matjha

Ha mesha e lapile, e a tswa ho ya batla dijo. E sheba fatshe ho batla dikokwanyana tse kang masetlaoka, le phoofolo tse nyenyane tse kang dikgo kapa mafokolodi, le dihahbi tse nyenyane le ditsie. Hape di ja dinonyana le ditholwana, ditweba le mahe. Hodima moo di tjheka ho fumana seo di ka se hapang. Mesha ke phoofolo tse ratang ho tsoma. Sena se bolela hore e tsoma le ho ja diphoofolo tse ding. Diphoofolo tseo di di hapang di bitswa kgapo ya tsona.

Ha e tsoma e etsa puisano e lerata. E buisana ka nako tsohle. E etsa ka hohle hore ha ho e nngwe ya yona e tla ba hole le ba lelapa.

Ha e batla dijo, e nngwe ya yona e ba le mosebetsi o mong. Mosha ona o ema tulong moo o tla bona tsohle, ha ho na le kotsi. Mohlokomedi enwa o bitswa modulaqhowa (lentswe le leng la molebedi). Ha ho na le kotsi, modulaqhowa o etsa lerata le leholo ebe mesha e meng e balehela mekoting kapa merung. E menyenyane e balehela ho bo mma yona. Ke kotsi efe eo modulaqhowa a e shebang, o nahana ke eng? Ha kotsi e se e fetile, modulaqhowa e ba wa pele ho tswa mokoting a shebe hohle.

A re ngoleng

Bala pale o arabe dipotso.

Phoofolo ya dikoloni ke e jwang? Diphoofolo tsena di phela jwang?
Ho ya ka wena mesha e tjheka mekoti ya yona jwang?
Mesha e dula kae?
Ke dife dijo tsa yona? Fana ka mehlala.
Mongodi o re mosha o le mong ha o tsome empa o sebetsa jwalo ka molebedi. Hona ho bolela eng?

Teacher

Sign:

Date:

58 Ditaba tse ding ka mesha

A re bueng

- **O a tseba jwale hore mesha e ka ditsomi ebile e ja seo e se tsomang ebile e tsoma diphoofolo tse nyenyane.**
- **Ke phoofolo dife tse tsomang mesha? Ho hapa ke ho etsa jwang?**
- **Hobaneng ho le bonolo hore phakwe e tshware mosha ha o batla dijo?**

A re baleng

Mesha e tlamehile ho itshireletsa

Mesha e itshireletsa ka ba bang dihlopheng tsa bao di ba hapang. E "lwantsha"dira. E etsa sehlopha, ebe e a bokana ka morao e phahamise boya. Sena se etsa hore e bonahale e le meholo ho feta ka moo e leng ka teng. E tla dumaela e hweshetse e tshwele ho tshosa dira, ebe e phekgola marole.

Ha e kgone ho etsa sena ha sera se hlaha ka hodimo, jwalo ka ha phakwe e etsa. O nahana ke eng ho le jwalo? Ha phakwe e fofela tlase ho tshwara mosha, e balehela mekoting kapa merung e nang le meutlwa. Empa,ha phakwe e fihla ka tshohanyetso, mosha o moholo o tla sireletsa ba banyenyane ka ho ba kwahela ka mmele ya bona. Sera se nka mme se fofe le yena.

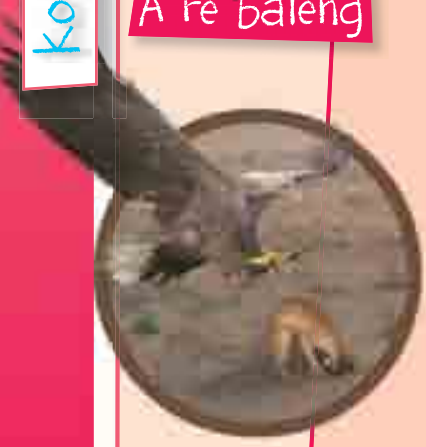

A re ngoleng

Ngola serapa o bolele ka moo mosha o itshireletsang direng ka teng. Re o qaletse sehlooho sena ka polelo ena.

Mesha e kgona ho itshireletsa ho bahapi.

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Ngola matshwao a ditsejana dipolelong tse ka tlase.

"Shebang, phiri ke yanel!" ho bua modulaqhowa.
Na re ka ya sheba mesha? Ho botsa Johan.
Mesha e robala mekoting, titjhere o a hlalosa.
Phakwe e nkile mme wa mosha! Jabu o a hweletsa.
Le tlamehile ho fana sebaka sekomporomaileng, ho bolela titjhere.
Ke bone mosha le phakwe serapeng sa diphoofolo, ho bua Thabo.

Tlhokomediso: Sesosa le sephetho
Re se re bone sesosa le sephetho. Sesosa se re bolella lebaka la hore hobaneng dintho di etsahala. Sephetho ke ntho tse etsahalang.
Mohlala : ha o hotetsa ketlele, metsi a tla bela.
O tla bona hore "ha" ho hong ho o bolella sesosa, le hore "ebe" ho hong ho o bolella sephetho.

A re ngoleng

Bapisa dipolelo ho bontsha sesosa le sephetho.

Ha diphofolo di phela mmoho,		**ke hore** o hlokomedisa sehlopha hore ho na le kotsi.
Ha phoofolo e na le manala a thata a malelele,		**ke hore** ha ho e mong ya tla ya hole.
Ha e ema ka maoto a yona a ka morao hoseng,		**ke hore** e ka tjheka mokoti.
Ha ba lelapa ba bua ka nako tsohle,		**ke hore** letsatsi le tla ba futhumatsa
Ha mosha wa modulaqhowa o ema o qamaka,		**ke hore** ba ka thusana.

59 Ke nna mosha

A re bueng

Iketse mosha. Maobane o tsohile hoseng le mesha e meng. Jwale re bolelle pale ka se etsahetseng. Qoqa ka dijo tseo o di jeleng le hore o phonyohile jwang hore wena o se jewe. Hopola sena se etsahetse kgale. Sebetsang ka dihlopha ho qetella mmapa wa kelello ebe le ngola ka pale le sebedisa mantswe a lona.

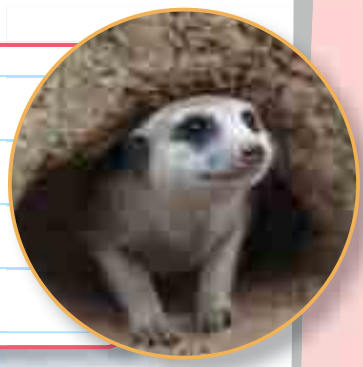

Ka mokoting

E ja ha monate ha mmoho

Hoseng

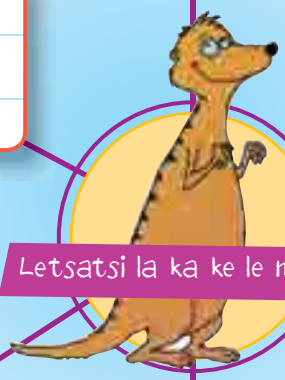

Letsatsi la ka ke le mosha

Ho ipatela phakwe

Ke tsoma dijo

Re a itshirelletsa

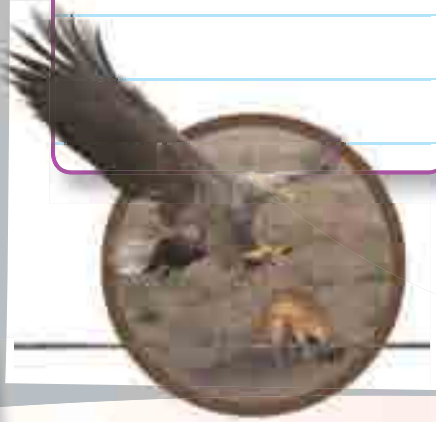

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Sebedisa dintlha tsa bohlokwa dirapeng tsa hao. Ngola mosebetsi wa hao pampiring ebe o neha motswalle wa hao hore a o shebe. Ebe o ngola pale ka makgethe.

Teacher

Sign:

Date:

Letsatsi

60 Phousetara ya lelapa la mosha

A re etseng

Etsa setshwantso se hlokomedisang batho ka mosha. Fana ka mabaka

- **Hobaneng re di bitsa diphoofolo tsa setswalle**
- **Di dula ho kae? Jwang?**
- **Di fumana dijo jwang?**
- **Di thusana jwang?**

Mantswe a matjha

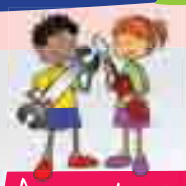

A re etseng

Selemong sena, o badile ka dipale le ditaba. Bohlokwa ba sena ke bofe? Hobaneng ho ngotswe ditaba tsa mofuta ona?

Etsa letshwao la X haufi le boikemisetso ba e nngwe le e nngwe ya se ngotsweng.

	thabisa	tsebisa	susumetsa
Mesha e dula jwang			
Sekgo se fumane maoto a masesane jwang?			
Melao e metjha ya ho tsuba e sirelletsa bana			
Manifesto wa mobu: Ho jala mobu o tshwanetseng			
Bosiu bo sa kgolweheng			

A re ngoleng

Mabitso le mahokedi a sebetsa mmoho. Polelong e nepahetseng, mabitso le mahokedi a dumellana ka palo. Hona ho bolela hore ha lebitso le le bonngweng le lehokedi le ba jwalo, Ha lebitso le le bongateng, lehokedi le tshwanetse ho ba bongateng. Sheba mohlala:

1. Mosha o tjheka mokoti. (mosha o le mong)
2. Mesha e tjheka mekoti (e feta bonngwe)

Etsa hore polelo e dumellane le leetsi. Sehella lebitso mme o kgethe leetsi le nepahetseng.

1 Mosha o **dula**/**dutse** Northern Cape, Botswana le Namibia.
2. Ngwana o **bapala**/**bapalla** sehlopha sa pele sa bolo.
3. Bashanyana ba babedi ba **kganna**/**kgannela** makoloi a bona a ho bapala.
4. Ntsu tse pedi di **tsoma**/**tsomme** mosha o monyenyane.
5. Mesha e **qoqa**/**qoqela** mmoho.
6. Sehlopha se **hlola**/**hlotse** tlhodisanong ya sekolo ya ho matha.

A re etseng

Etsa tlhaloso.
Phakwe e fofang hodimo marung, e bona mosha o tshirelleditse bana, naheng e nang le metsu.
E theohela tlase ho phamola mosha empa mosha o balehela mokoting wa yona.
Ho na le ditlhaloso tse tharo mona. Etsa setshwantsho dibakeng tse latelang.

61 Na dipale tsa kgale ka mofuta wa ditlhapi (matshwala) ke nnete?

A re baleng

O kile wa utlwa pale tsa ditlhapi tse thusitseng batho?

Dilemo tse dikete tse hlano tse fetileng, pale e ne e ngotswe ka tlhapi le moshanyana ya hlophehileng. Moshanyana a etsa setswalle le tlhapi e dulang lewatleng le haufi le moo a dulang. Letsatsi le leng le le leng moshanyana o ne a hweletsa "Simo" le Simo tlong le be le nna. Moshanyana le tlhapi ba etsa setswalle, hoo Simo a ileng a pepa moshanyana ho mo isa sekolong motseng o haufi. Empa pale e na le qetelo e bohloko. Moshanayana o a hlokahala mme Simo o shwa ke tlholohelo le ho utlwa bohloko. Baahi ba fumana Simo a hlokahetse lebopong la lewatle.

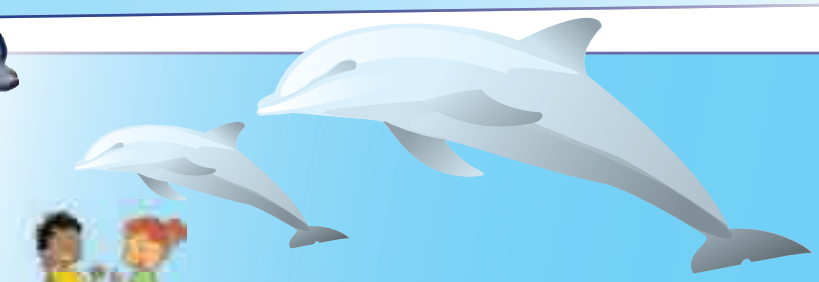

A re bueng

O nahana pale ya Simo ke nnete?
Na ditlhapi di etsa ntho tse tjena?
Kapa ena ke pale feela?

A re baleng

Ena ke pale ya nnete ka tlhapi ho hlaha New Zealand. Ke pale ya kgale.

New Zealand Times Hlakubele 1956

Papadi ya Letshwala

Mobadi o rometswe pale ka tlhapi e bitswang Opo e neng e dula Opononi lebopong la lewatle. Opo e ne e rata Sarah Ross haholo, empa e ne e thabela e mong le e mong ya neng a sesa lewatleng moo.

Sarah o bitsa lebitso la yona, ebe o a dula o bapala le disesi tse ding. E tla bathong e ba dumelle ho bapala le bona. E rata ho bapala le ho bonwa. E rata ho bapala ka bolo ha e ntse e sesa metsing. Ka nako e nngwe e a qhoma e tswe ka metsing le botlolo ya jwala e e tshwere ka nko ya yona. Batho kaofela ba a tsheha e nahana hore e a ba qabola. E rata ha batho ba opa diatla. Sarah o thabela ho ba le motswalle enwa wa bohlokwa.

Mantswe a matjha

Pale e latelang ya tlhapi ke e etsahetseng mehleng ena.

Ditaba tsa Ocean City Maryland 4 Mmesa 2013

Tlhapi e tsebahalang haholo e bonwe Ocean City Waters

Sontaha sa la 4 Mmesa, 2013 batho ba ne ba tshwasa ditlhapi West Ocean City. Ba bang ba bona, ke bashemane ba sekolo se phahameng. Ba kgutla ho ya palama seketswana hona teng. Ka tshohanyetso ba bona tlhapi e sesetsa seketswaneng. Ba ne ba sa batle ho e utlwisa bohloko ka hoo ba emisa seketswana. Tlhapi ya sesetsa ka seketswaneng mme ya bososela ya ema ka hara seketswana. Bashanyana ba ntsha diselefounu ba e nka ditshwantsho
Ba lelapa la e mong wa bashanyana ba ne ba le haufi ka seketswaneng sa bona, mme ba ema ho sheba se etsahalang. Ba emisitse seketswana sa bona dimetara tse 100 ho tloha seketswaneng sa bashanyana.

Tlhapi ya setswalle ya sesetsa seketswaneng sa bobedi mme ya tswa metsing ho dumedisa baeti ba batjha. E ne e shebahala ekare e batla ho phomotsa hloho ya yona seketswaneng. Monna e mong a e pholla yaba e kgutlela seketswaneng sa pele. Bashemane ba ile ba fumana hore ke Tlhapi ya nomoro ya 56, e tsebahalang haholo, eo ditsebi di neng di ithuta ka yona. Ba ile ba e maneha nomoro ya 56 hodima mokokotlo hore ba tsebe ho e latela ha ba ntse ba etsa diphuputso tsa bona. E ne e ntse e sesa lewatleng dilemo tse 30. Ka nako e nngwe e ne e tlolela hodimo le tlase ebe e kopa dijo. E ne e batla dijo tseo e leng ditlhatshwana tse nyenyane.

A re ngoleng

Ha o qeta ho bala ditaba tsena tsa ditlhapi, o ka di hlalosa jwang?

Hobaneng ditlhapi tsena di rata batho hakana? Mabaka ke afe?

Ditlhapi di rata ho phaphathwa. Ke diphoofolo dife tse ding tse ratang ho phaphathwa?

Teacher
Sign:
Date:

62 Ditaba tse ding ka maruarua

Jwale ka ha o tseba, le maruarua ke dinyantshi, e seng ditlhapi. O tsebang ka matshwala?

A re baleng

Matshwala le maruarua a sesa lewatleng, a bohlokwa hobane ha se ditlhapi, ke diantshi. Matshwala a manyane ho maruarua, re tseba haholo ka matshwala ho feta maruarua. Maruarua a maholo haholo. Leruarua le leholo le ka ba dimetara tse 34 ka bolelele le boima ba ditone tse 140. Ke sehahabi se seholo lefatsheng. Leruarua le lenyenyane le ka ba bolelele ba dimetara tse 3.

Bobedi ba tsona, matshwala le maruarua di rata ho etsa marata. Matshwala a bua ka ho letsa molodi. Kapa ho hweshetsa A ka sebedisa puo ya mmele hape. Maruarua a sebedisa medumo e fapaneng ho bua,ho honotha, ho rora le ho hweshetsa.

Ha letshwala le qeta ho tswala, le letsetsa ngwana molodi ka nako tsohle, hore ngwana a tsebe hore mma lona ke ofe ka modumo oo. Batho ba ithutang ka matshwala ba nahana hore letshwala le leng le le leng le na le molodi wa lona, jwalo ka lebitso, le tsebahalang ha e sa le ngwana.

Maruarua a bina dipina ka tlasa lewatle; dipina tsena di utlwahala dikhilometara tse makgolo ho tloha moo a leng teng hobane metsi a nka modumo ho feta moya. Ha re tsebe hobaneng di fetola dipina. Leruarua le ka bina pina e le nngwe, e nkang sebaka sa metsotso e 30 hangatangata dihora kapa matsatsi. Sehlopha sa maruarua se ka bina pina e le nngwe dibeke, di e fetole hanyane hanyane. Hona ha ho tshwane le dinonyana tse binang pina e le nngwe ka nako tsohle.

Matshwala a tsebahala ka ho thusa basesi le batshwasi ba ditlhapi. . A ye a bonwe a thusa basesi hore ba se jewe ke ditlhapi tse kgolo, ka ho etsa sedikadikwe ho ba sesang kapa di tebele ditlhapi moo basesi ba leng teng. Lebopong la lewatle Brazil, matshwala a kgannela ditlhapi ho batshwasi ba tsona. Di itefa ka ho ja ditlhapi tse sa tshwasehang.

A re etseng

Ka bobedi, etsang e ka le batshwasi ba ditlhapi,e mong ke letshwala. Motshwasi wa ditlhapi o buisana le letshwala. Motshwasi o botsa letshwala dipotso ka moo le phelang le hore le etsa eng. Motshwasi wa ditlhapi o tlamehile ho botsa potso tse tsheletseng, letshwala lona le arabe dipotso maqepheng a tsheletseng ka tlase ka mona.

Wena le motswalle wa hao, ngolang dipotso le dikarabo, itokiseng leqepheng lena pele, ebe le ngola ka makgethe leqepheng le latelang. Le ngole potso tse tsheletseng le dikarabo tsa tsona.

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Puisano le Letshwala

63 Puisano le Letshwala

Makgethi a mang hape

- Le ithutile ka mahlalosi. Le hopole hore lehlalosi ke lentswe le hlalosang nako, mokgwa le sebaka. makgethi a hlalosa mabitso kapa maemedi. Mohlala, "ntja" ke lebitso, empa ke ntja e jwang? Ke ntja e "kgolo,e tshehla, e lomang" lekgethi le re bolella ka ntja e itseng.
- Makgethi a ka re bolella ka palo. "ho na le barutwana ba leshome le metso e supileng ka phaposing ya ho ithutela. ""leshome le metso e supileng" ke lekgethi.
- Makgethi a ka araba dipotso: "Ofe?" Mohlala: Monna e molelele

- **Tlhapi e phela jwang?**
- **Letshwala le lenyane le etsang?**
- **Matshwala ane a hlaha hokae?**

Mokgethi a mang a kgetha ntho ka ho re bolella hore ke ya mang. Mantswe a kang "ya ka", "ya hao", "ya bona", ona abitswa marui. Mehlala: "kgaitsedi ya ka", "ntja ya hae", "ntho ya hao" Makgethi le ona a ka nka sebopeho sa maemedi ka tsela e tshwanang le ya marui. . Sheba mona: "Koloi ya Mohapi", "Phaposi ya Mme. .

A re ngoleng

Tshwaya lentswe leo e seng lekgethi sehlopheng ka seng.

kgolo	kapele	pampiri	romotsa
otileng	hanyane	phatsima	monate
kgubedu	matha	boreledi	kgaba
kapele	ntjha	mofuthu	tala

Mantswe a matjha

A re ngoleng

Sehella mola tlasa makgethi polelong e nngwe le e nngwe.

Ho tla ba le ditulo tse tala le tse kgubedu lebaleng la dipapadi.
Ho ne ho na le mesamo le dikobo tse mofuthu betheng ya kgale.
Motaki ya tsebahalang o pentile ditshwantsho tseo tse ntle bukeng ya hao.
Ke ilo bona baesekele ya Dudu e ntjha habo.
Ho na le dipalesa tse tharo tse nkgang ha monate.
O bakile kuku e monate.
Ke nonyana e nyane, e tshehla, e etsang lerata.
Katse e nyane, e thotseng, e tshehla,e ngwapa tafole e kgolo.

Jwale hlophisa makgethi ao o a sehelletseng mela ho ya ka dihloho tse ka tlase.

palo

mmala

monko kapa tatso

mokgwa

boholo

lerata

Teacher

Sign:

Date:

64 Boikgopotso

A re etseng

O badile dipale tse ngata tse rutang bukeng ena. Ke dife tseo o di ratileng haholo?

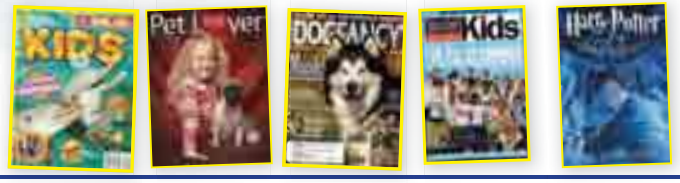

Ke pale efeng e o thabisitseng haholo? O e ratile?	√	X
Taba ya mosha?		
Pale ya sekgo, se bitswang Anansi?		
Ho bala ditaba ka tsa bophelo le mmele?		
Dithothokiso, boikgathollo le reneketso?		
Tsebo ka tsa bolepi?		
Pale ya monna ya "rekileng moriti"?		
Tsebiso ka dipuo tseo re di buang diporofensing tse fapaneng?		
Pale ya Mmutla, leruarua le tlou?		
Tsebo ka dipolanete?		
Pale e kang ya kwena ka "Bosiu bo makatsang"?		
Tsebiso ka dinaha tse kang Antarctica?		
Pehelo ka ngwana wa sekolo ya pholositseng moshanyana ya neng a kgangwa ke metsi?		
Bala matshwao a hao.		
Ha o na le matshwao a mangata ka mmaleng o mopinki ho bolela hore o rata ho balla tsebo. Ha o na le matshwao a mangata ka botaleng ho bolela hore o rata ho balla baithabiso.		

A re ngoleng

Ho ikgopotsa ho ngola buka ka seo o se badileng mme sa o thabisa. Tlatsa dikgeo tse latelang ka seo o se tsebang:

Sehlooho sa buka	
Mongodi	
Tema Ho etsahalang paleng?	
Hlophisa Pale e etsahala hokae, neng?	
Dibapadi Dibapadi ke bo mang paleng?	
Mokotaba Pale e bua ka eng? Molaetsa wa pale ke ofe?	
Mopheti Ke mang ya qoqang pale?	
Seo ke se ratileng Ke karolo efe ya bohlokwa?	
Kgothaletso hobaneng o kgothaletsa motswalle ho bala pale?	

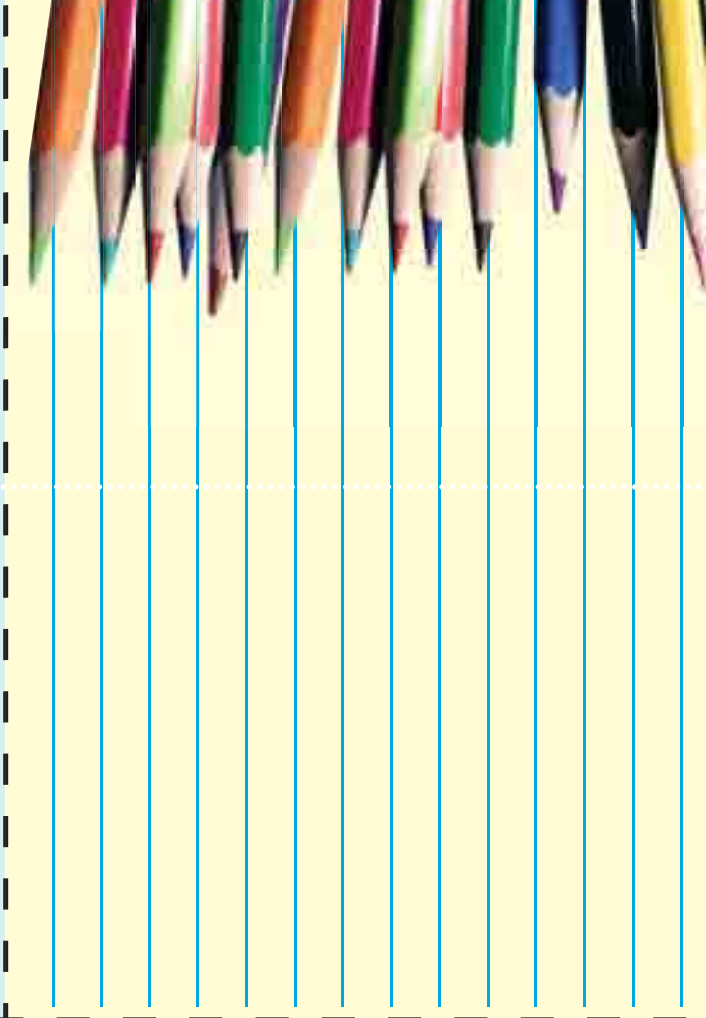

BLACK

BLUE

2

5

GREEN

BROWN

6

MAYBE

NO WAY

THAT'S IT

ON

1

3

CAN BE

CORRECT

FALSE

YES

4

ORANGE

RED

8

7

YELLOW

PURPLE

Instructions:

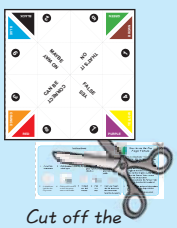

1. Cut off the instructions.

2. Fold the paper in half and in half again.

3. Unfold it and place it printed side down.

4. Fold up all 4 corners so that the points meet in the middle.

5. It should now look like this.

6. Flip it over.

7. Fold up all 4 corners so that the points meet in the middle.

8. It should now look like this.

9. Fold it in half.

10. Work your fingers into the corners so that the creases form the four points.

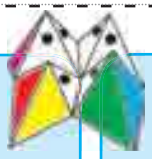

How to use the Fun Finger Fortune:

1. Have a friend ask a "Yes or No" question. (like "am I pretty?" or "Does Sam like me?")
2. Ask them to pick a color. Spell out the color "R" - "E" - "D" while opening and closing the Fun Finger Fortune Teller in opposite directions with each letter.
3. Then ask them to pick a number from where the Fortune Teller was left open after the last letter.
4. Now open and close the Fortune Teller in opposite direction that number of times.
5. Now have them pick one of the numbers showing. Pull up the flap with that number on it...
and your answer will be revealed.

